

6

Monika Gromek
Grażyna Kilbach

Lekcja muzyki

PODRĘCZNIK DO MUZYKI
DLA KLASY SZÓSTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Twoje mocne strony

Droga Nowa Ero,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki sprzedawane są **po tej samej (albo wyższej) cenie** co regulame książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę (o ironio), w której papier nie jest beczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

LEKCJA MUZYKI

Elementy podręcznika

W szóstej klasie po raz kolejny odwiedzicie niezwykłą krainę muzyki. Dowiedziecie się, czym jest artykulacja oraz na czym polega muzyczne rondo. Poznacie nową grupę instrumentów – instrumenty dęte, tańce, a także muzykę dawnych epok i ich najwybitniejszych twórców.

Z podręczników, które otrzymaliście, w kolejnych latach będą korzystać młodszy uczniowie. Pamiętajcie więc, aby dbać o te książki, nie pisać w nich i nie rysować.

Zatańczmy!

Zapoznacie się z kolejnymi tańcami towarzyskimi oraz dwoma polskimi tańcami narodowymi: kujawiakiem i oberkiem.

Moja muzyka

Swoje zdolności muzyczne wykorzystacie podczas komponowania i wykonywania własnych utworów.

W Kartkach z kalendarza przeczytacie ciekawe informacje o najwybitniejszych kompozytorach w dziejach muzyki. Poznacie również daty ważnych wydarzeń – m.in. świąt, imprez muzycznych czy urodzin znanych twórców i wykonawców.

Na złotą nutę

Złotą nutą oznaczone są ćwiczenia trudniejsze. Ich wykonanie pozwoli Wam poszerzyć muzyczne umiejętności.

WARSZTAT MUZYCZNY

W trakcie lekcji podsumowujących sprawdzicie Wasze umiejętności w śpiewie i w grze na instrumentach.

To już wiemy!

- Krótkie podsumowania w punktach pozwolą Wam utrwalić najważniejsze wiadomości z ostatnich lekcji.

21. Z muzyką w tle W świecie muzyki 112

Każdy temat w spisie treści jest przyporządkowany do ogólnego działu.

Na karteczkach ze spinaczem znajdziecie pomocne wskazówki, które ułatwią Wam wykonywanie ćwiczeń.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Na początku danej lekcji dowiedziecie się, jakie wiadomości i umiejętności zdobędziecie w jej trakcie.

Posłuchajmy...

- Poznacie brzmienia instrumentów dętych, kolejne dzieła najwybitniejszych kompozytorów oraz muzykę ludową.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Wyjaśnienia ważnych terminów muzycznych ułatwią Wam przyswojenie niezbędnej wiedzy.

SPIS TREŚCI

• Kartka z kalendarza:

Jan Sebastian Bach

1. Ostatnie letnie wyprawy Do tańca 8

Cza-cza na koniec lata

Tue, tue, barima

2. Dobrze z piosenką wędrować W świecie muzyki 12

Lubię podróżować

Jak dobrze nam zdobywać góry

3. Muzyczny ping-pong – artykulacja Alfabet dźwięków 16

Deszczowe rytmy

Kukułeczka

4. Na okrągło Formy muzyczne 20

Na okrągło

5. Naszym nauczycielom W świecie muzyki 25

Potęga ciekawości

6. Warsztat muzyczny 28

• Kartka z kalendarza:

Mikołaj Gomółka 30

7. Z dziejów muzyki – muzyka dawna Wehikuł czasu 32

Ballada o sennym bardzie

8. Z dziejów muzyki. Złoty wiek muzyki polskiej .. Wehikuł czasu 38

Kleszczmy rękoma

9. W muzycznej kuchni.

Elementy muzyki Alfabet dźwięków 43

Hej, bystra woda

10. Historia polskiego oręza dźwiękiem zapisana Dla ojczyzny 48

Pieśń o przeszłości

11. Piosenki powstania warszawskiego Dla ojczyzny 54

Szary mundur

Pałacik Michła

12. Warsztat muzyczny 58

• Kartka z kalendarza:

Wolfgang Amadeusz Mozart 60

13. W oczekiwaniu na pierwszą gwiazdę W świecie muzyki 62

Raz w roku

14. Kolędujemy wszyscy razem W świecie muzyki 66

Narodził się Jezus Chrystus

Za kolędę dziękujemy

15. Zimowo, mroźnie, wesoło.

Żarty muzyczne W świecie muzyki 70

Ty i ja, i maj

16. W karnawałowych rytmach ... Do tańca 78

W karnawale

17. Warsztat muzyczny 86

• Kartka z kalendarza:

Fryderyk Chopin 88

18. Fryderyk Chopin na emigracji Wehikuł czasu 90

Chopin w Paryżu

Mój serdeczny kraj

19. Kujawiak z oberkiem. Etnografia Muzyka ludowa 98

Czerwone jabłuszko

20. Muzyczne widowiska W świecie muzyki 104

Śpiewam i tańczę

21. Z muzyką w tle W świecie muzyki 112

22. Warsztat muzyczny 116

• Kartka z kalendarza:

Antonio Vivaldi 118

23. Instrumenty dęte Instrumenty muzyczne 120

SPIIS UTWORÓW

24. Powietrzna muzyka ... W świecie muzyki 136

Orkiestry dęte

25. Z dziejów muzyki – barok. Jan Sebastian Bach ... Wehikuł czasu 142

Zacznij od Bacha

Piękna gama

26. Cztery pory roku z maestro Vivaldim ... Wehikuł czasu 148

Cztery pory roku pana Vivaldiego

27. Warsztat muzyczny 152

• Kartka z kalendarza:

Ludwig van Beethoven 154

28. Zaśpiewajmy, zagrajmy, zatańczmy razem! ... W świecie muzyki 156

Tyle słońca w całym mieście

29. Gra planszowa „Wędrujące tamburyny” ... W świecie muzyki 159

30. Spotkajmy się na szlaku ... W świecie muzyki 165

Po drodze szukam przyjaciela

Gdzie ta keja?

Dodatkowy repertuar 168

Tabela chwytów na flet 190

Tabela chwytów na flażolet 191

Amazig Grace (do zagrana)	135
Ballada o sennym bardzie	32
Bieszczady	179
Chopin w Paryżu	90
Chukla (do zagrana)	185
Cza-cza na koniec lata	8
Czerwone jabłuszko (do zagrana)	100
Czerwone jabłuszko (do zaśpiewania)	98
Cztery pory roku pana Vivaldiego	148
Deszczowe rytmy	16
Echo dawnej piosenki	172
Eh soom boo kawayah (do zagrana)	184
El Noi de la Mare (do zagrana)	180
Etiuda E-dur (do zagrana)	95
Etiudka renesansowa (do zagrana)	183
For he's a jolly good fellow (do zagrana)	141
Gdzie ta keja?	166
Hej, bystra woda (do zagrana)	44, 45
Hej, bystra woda (do zaśpiewania)	45
Humoreska (do zagrana)	77
Irish washerwoman (do zagrana)	186
Jak dobrze nam zdobywać góry	14
Jesień (do zagrana)	150
Jezusa narodzonego (do zagrana)	188
Jingle Bells (do zagrana)	189
Jolly Old Saint Nicholas (do zagrana)	189
Kalenda maya (do zagrana)	36
Karnawał w Wenecji	83, 181
Karnawałowy rytm	176
Kleszczmy rękoma	38
Kukułeczka	19
Lambada (do zagrana)	181
Los peces en el rio (do zagrana)	187
Lubię podróże	12
Lulajże, Jezuniu (do zagrana)	188
Mała samba (do zagrana)	81
„Marsz triumfalny” z opery „Aida” (do zagrana)	27
Marry ma owieczkę (do zagrana)	133
Memory (do zagrana)	109
Minirondo (do zagrana)	24

Mo li hua (do zagrana)	185
Mój serdeczny kraj	92
Na okrągło	20
Narodził się Jezus Chrystus (do zagrana)	67
Narodził się Jezus Chrystus (do zaśpiewania)	66
Nieście chwałę, mocarze (do zagrana)	41
Nieście chwałę, mocarze (do zaśpiewania)	171
O, Tannenbaum (do zagrana)	180
Oda do radości (do zagrana)	187
Orkiestry dęte	136
Pałacyk Michla	57
Pieśń o przeszłości	48
Piękna gama	144
Pięknie żyć	170
Po drodze szukam przyjaciela	165
Potęga ciekawości	26
Radosna samba	178
Raz staccato, raz legato – co ty na to?	168
Raz w roku	62
Rondo (do zagrana)	182
Rymy do zimy	174
Serce w plecaku (do zagrana)	51
Serce w plecaku (do zaśpiewania)	175
Szary mundur	54
Śpiewam i tańczę	104
Śpij, chłopczyku (do zagrana)	184
t'Smidje (do zagrana)	158
Tańczący niedźwiedź (do zagrana)	134
Tarantela neapolitańska (do zagrana)	186
Temat z filmu „Gwiezdne wojny” (do zagrana)	112
Tue, tue, barima	11
Ty i ja, i maj	70
Tyle słońca w całym mieście	156
W karnawale	78
Warszawskie dzieci	173
Wielki Jan Sebastian Bach	177
Wiosna (do zagrana)	150
Za kolędę dziękujemy	69
Zacznij od Bacha	142
Żabki (do zagrana)	134

JAN SEBASTIAN BACH SKOMPONOWAŁ CYKL WARIACJI DLA PEWNEGO HRABIEGO. NADWORNY MUZYK GRAŁ JE SWOJEMU PANU CO WIECZÓR.

Start

Jan Sebastian Bach

Jan Sebastian Bach był bardzo skromnym człowiekiem. Swoją twórczość traktował jedynie jako ciężką pracę ku chwale Bożej i dla dobra innych ludzi. To jednak właśnie Bach wyznaczył kierunki, w których rozwijała się muzyka przez następne stulecia. To on w swoich utworach odkrył pełnię możliwości organów. Pozostawił również wybitne kompozycje na inne instrumenty, m.in. skrzypce i wiolonczelę. To on wreszcie jako pierwszy doprowadził do doskonałości kompozycje wykorzystujące współbrzmienie wielu głosów, czyli polifonię. W tych utworach kilka samodzielnych melodii przeplata się w niezwykle skomplikowany sposób, jednak słuchacze odbierają je jako harmonijną całość.

Urodzony: 21 III 1685 r.

Miasto: Eisenach

Epoka: barok

Zamek w Eisenach [czyt.: ajzenach]

Naukowcy z Uniwersytetu Dundee [czyt.: dandi] w Szkocji zrekonstruowali twarz Bacha na podstawie portretów kompozytora oraz zeskanowanego laserowo odlewu jego czaszki, który wykonano pod koniec XIX w.

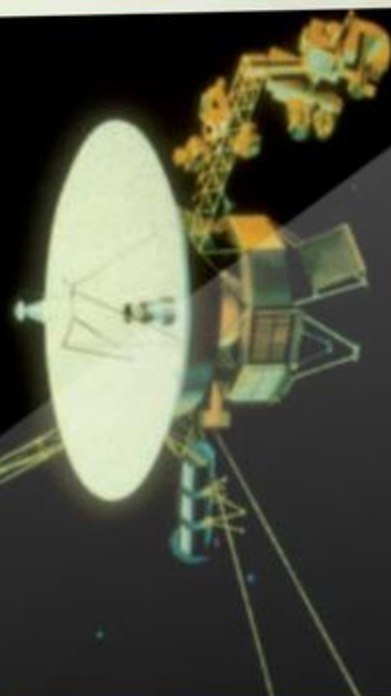

Jednym z najbardziej tajemniczych arcydzieł Bacha jest *Sztuka fugi*. Twórca pracował nad nim w ostatnich miesiącach życia i ostatecznie nie dokończył kompozycji. Bach nie zostawił w partyturze nawet wiadomości, na jakim instrumencie należy wykonać ten utwór. Według relacji jego syna, Karola Filipa Emanuela, kompozytor umarł w chwili po napisaniu czterech ostatnich nut dzieła: *b, a, c, h...*

Ciekawostka

W 1977 r. w kosmos została wystrzelona rakieta bezzałogowa Voyager 1 [czyt.: wojadżer]. Na jej pokładzie umieszczono złotą płytę z wiadomością skierowaną do istot myślących, które być może żyją we wszechświecie. Nagranie prezentuje m.in. najwspanialsze dzieła w historii ziemskiej sztuki. Wśród nich znalazły się trzy utwory Bacha.

Kalendarz

Sierpień

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
					1	2
					3	4
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Międzynarodowy Festiwal Mozartowski
„Mozartiana” [czyt.: mocartiana]

29 VIII – urodziny Michaela Jacksona
[czyt.: majkela dżeksona]

Wrzesień

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
						2
						3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Festiwal Goldbergowski

Październik

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
						2
						3
						4
						5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

17 X – rocznica śmierci Fryderyka
Szopina [czyt.: szopena]

27 X – urodziny Niccolò Paganiniego
[czyt.: nikola paganiniego]

1. Ostatnie letnie wyprawy

Zaśpiewajmy!

Cza-cza na koniec lata

muzyka: Monika Gromek, Michał Józwiak, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach

1. To nie jest smu-tne po-że - gna - nie —, choć te-go go-ścia ba-rdzo żal...

5 La-to już dłu-go nie zo - sta - nie —: wła-śnie wrzo-so - wy wkła-da szal...

9 Na dro-gę bie-rze ko-szyk śli - wek —, w za-mian zo - sta-wia żó - lty liść

13 i za-miast w po-dróż ru-sza... w ta - ny —! Bo wo-li ta-ńczyć, niż tak iść... Ref. O-dcho-dzi

17 la - to w ry-tmie cza - czy —, prze-mie-rza o - gród, mi - ja sad, sło - dy - czą

21 ja - błek wszy-stkich ra - czy — i de-szczem my - je ka - żdy kwiat. O-dcho-dzi

Co będziemy dzisiaj robić?

- Dowiemy się, czego nauczymy się na lekcjach muzyki w klasie szóstej.
- Zaśpiewamy piosenkę *Cza-cza na koniec lata*.
- Zatańczymy krok podstawowy cza-czy.
- Wykonamy piosenkę afrykańską.

1. To nie jest smutne pożegnanie, choć tego gościa bardzo żal...
Lato już długo nie zostanie:
właśnie wrzosowy wkłada szal...
Na drogę bierze koszyk śliwek,
w zamian zostawia żółty liść
i zamiast w podróż rusza... w tany!
Bo woli tańczyć, niż tak iść...

Ref. Odchodzi lato w rytmie cza-czy,
przemierza ogród, mija sad,
słodczyą jabłek wszystkich raczy
i deszczem myje każdy kwiat.
Odchodzi lato lekkim krokiem
i pocałunki słońca śle.
Jeszcze się skłoni, mrugnie okiem,
nim się rozpułnie w szarej mgle...

2. Zanim się drzewa zarumienią
i kasztanowy spadnie grad,
wciąż umykając przed jesienią,
lato się śmieje: cha!, cha!, cha!
I choć na chwilę się zasmucisz,
kiedy je porwie wichur zły,
wiedz, że na pewno tu powróci,
takie gorące jak ten rytm!

Ref. Odchodzi lato w rytmie cza-cza...

Cza-cza to jeden z popularnych tańców towarzyskich. Pochodzi z Kuby i jest zaliczana do grupy tańców latynoamerykańskich. Cechuje się szybkim tempem oraz wyrazistym rytmem utrzymanym w metrum $\frac{4}{4}$.

A to ciekawe!

W rytmie cza-czy występuje charakterystyczny schemat, do którego można dopasować sylaby „cza, cza”.

figura cza-czy: new york [czyt.: nju jork]

figura cza-czy: close hip twist [czyt.: klołs hip tlist]

Krok podstawowy cza-czy

Podstawowy krok cza-czy jest wykonywany w czasie trwania dwóch taktów.

Takt 1

- Na „raz” odsuńcie prawą nogę w prawo.
- Na „dwa” wysuńcie lewą nogę w przód.
- Na „trzy” przestawcie prawą nogę w tył.
- Na „cztery” wysuńcie lewą nogę w lewo.
- Na „i” dostawcie prawą nogę.

Takt 2

- Na „raz” odsuńcie lewą nogę w lewo.
- Na „dwa” przestawcie prawą nogę w tył.
- Na „trzy” przestawcie lewą nogę w przód.
- Na „cztery” wysuńcie prawą nogę w prawo.
- Na „i” dostawcie lewą nogę.

Zatańczmy

Podzielcie się na 2 grupy i wykonajcie cza-czę w rytmie piosenki *Cza-cza na koniec lata*.

- Pierwszy zespół śpiewa piosenkę.
- Druga grupa tańczy w parach krok podstawowy cza-czy.

Podczas wakacyjnych wędrówek spotykamy się z mieszkańcami odwiedzanych regionów Polski i świata – poznajemy ich kulturę, obyczaje i, oczywiście, muzykę. Dzięki kontaktom ludzi z różnych krajów lokalne utwory muzyczne zyskują czasami międzynarodową popularność. Przykładem takiej kompozycji jest piosenka *Tue, tue, barima* z Ghany¹ [czyt.: gany], którą można zaśpiewać zarówno *unisono*, jak i w kanonie.

Litera L – stopa lewa.

Litera P – stopa prawa.

Cyfry – kolejność ruchów.

! – pozycja startowa.

Ćwiczenie 1

Przećwiczcie krok cza-czy. W tym celu ustawcie palce prawej ręki – wskazujący i środkowy – na odpowiednich polach na schemacie i przesuńcie je zgodnie z rytmem tańca.

Ćwiczenie 2

Przypomnijcie sobie, jak się wykonuje utwór *unisono*, a jak – w kanonie.

Zaśpiewajmy!

Tue, tue, barima

piosenka ludowa z Ghany¹

- I – wejście pierwszego głosu.
- II – wejście drugiego głosu.

Tue, tue, barima, tue, tue. } *bis*
 Abofra baama dawa, dawa², tue, tue. } *bis*
 Barima, tue, tue. } *bis*

¹ Ghana [czyt.: gana] – państwo w Afryce.

² Dawa, dawa [czyt.: dała, dała].

Afrykańskie klimaty

Podzielcie się na 3 grupy i wykonajcie utwór *Tue, tue, barima*.

- Pierwszy zespół śpiewa piosenkę.
- Druga grupa improwizuje taniec.
- Trzeci zespół gra zamieszczony akompaniament na instrumentach perkusyjnych.

Na złotą nutę

Wykonajcie piosenkę *Tue, tue, barima* w kanonie. Wejście każdego głosu zostało oznaczone nad nutami.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Cza-cza – latynoamerykański taniec towarzyski o szybkim tempie i metrum 4/4.

2. Dobrze z piosenką wędrować

Wycieczki piesze i autokarowe to przyjemny sposób na spędzanie wolnego czasu. Uczestnicy wypraw często śpiewają piosenki o tematyce turystycznej. Wspólne muzykowanie wprowadza podróżników w radosny nastrój.

Zaśpiewajmy!

Lubię podróżę

Zagrajmy!

popularna piosenka harcerska, autorzy nieznani

I

1. Lu - bię po - dró - że i lu - bię kwia - tów woń, zie - lo - ne wzgó - rza

II

i mo - rskiej wo - dy toń, cie - pły ko - mi - nka blask, gdy za - pa - da mrok.

Bum ti - ra - ri, bum ti - ra - ri, bum ti - ra - ri, bum ti - ra - ri...

1. Lubię podróżę i lubię kwiatów woń,
zielone wzgórza i morskiej wody toń,
ciepły kominka blask, gdy zapada mrok.
Bum tirari, bum tirari, bum tirari, bum tirari...

2. Lubię podróżę i podróżować chcę
przez wielką burzę i śnieżnobiałą mgłę.
W dżungli zabłądzić chcę, bo nie boję się.
Bum tirari, bum tirari, bum tirari, bum tirari...

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy i zagramy w kanonie utwór *Lubię podróżę*.
- Ułożymy własny akompaniament do piosenki.
- Poznamy wybrane piosenki turystyczne i ich wykonawców.
- Wykonamy piosenkę *Jak dobrze nam zdobywać góry*.

Ćwiczenie 1

Wykonajcie piosenkę *Lubię podróżę* w kanonie.

Ćwiczenie 2

Zagrajcie melodię piosenki *Lubię podróżę* na fletach *unisono*. Następnie podzielcie się na 2 grupy i wykonajcie utwór w kanonie.

Pierwsze piosenki turystyczne powstały w środowisku studenckim w latach 60. XX w. Na zakończenie wypraw wakacyjnych i zlotów turystycznych studenci często organizowali konkursy piosenek wymyślonych podczas wspólnych wędrówek. Poszczególne utwory były prezentowane szerszej publiczności i dzięki temu zyskiwały popularność.

Niektóre piosenki turystyczne są pogodne i wesołe, inne zaś wprowadzają wykonawców i słuchaczy w poetycki i tęskny nastrój. Uczestnicy spotkań przy ogniskach, wypraw, rajdów i innych imprez turystycznych zazwyczaj uczą się tych utworów ze słuchu.

A to ciekawe!

Piosenki turystyczne, podobnie jak pieśni ludowe, często występują w kilku wersjach. Nazwiska ich autorów zazwyczaj nie są znane.

Liczne piosenki turystyczne stały się popularne także poza środowiskiem podróżników i wędrowców. Do utworów tych należą m.in.: *Cygańska ballada*, *Majster Bieda*, *Lato z komarami*. Z biegiem lat wiele piosenek trafiło do śpiewników harcerskich, np.: *Stokrotka*, *Czerwona róża*, *biały kwiat*, *Jak dobrze nam zdobywać góry*.

Ćwiczenie 3

Zapytajcie członków rodziny, jakie znają piosenki turystyczne i harcerskie.

Zaśpiewajmy!

Jak dobrze nam zdobywać góry

autorzy nieznani

Tempo marsza *mf*

The musical score is written on a single staff in 4/4 time, marked 'Tempo marsza' and 'mf'. It consists of six lines of music. The first line starts with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The melody is composed of eighth and quarter notes. Chords are indicated by letters 'd', 'g', and 'A7' above the staff. The lyrics are written below the staff, with hyphens indicating syllables that span across notes. The score includes a first verse (1. Jak do - brze nam — zdo-by-wać gó - ry i mło-dą pie - rsią chło - nąć) and a refrain (Ref. Mieć w u - szach szum —, stru-mie-ni śpiew —, a w ży-lach). The score ends with a double bar line.

1. Jak do - brze nam — zdo-by-wać gó - ry i mło-dą pie - rsią chło - nąć

5 wiatr —, prę-żny-mi sto - py de - ptać chmu - ry — i pa - lce ra - nić o szczyt

9 Tatr. Ref. Mieć w u - szach szum —, stru-mie-ni śpiew —, a w ży-lach

13 ro - ztę - tnio - ną krew. Mieć w u - szach szum —, stru-mie-ni śpiew —, a w ży-lach

17 ro - ztę - tnio - ną krew. He - jże hej, he - jże ha! Ży - jmy więc, pó - ki

22 czas, bo kto wie, bo kto wie, kie - dy zno - wu u - jrzym was.

1. Jak dobrze nam zdobywać góry
i młodą piersią chłonać wiatr,
prężnymi stopy deptać chmury
i palce ranić o szczyt Tatr.

Ref. Mieć w uszach szum, strumieni śpiew, } *bis*
a w żyłach roztętnioną krew.
Hejże hej, hejże ha!
Żyjmy więc, póki czas,
bo kto wie, bo kto wie,
kiedy znowu ujrzym¹ was.

2. Jak dobrze nam głęboką nocą
wędrować jasną wstęgą szos,
patrzeć, jak gwiazdy niebo złocą,
i czekać, co przyniesie los.

Ref. Mieć w uszach szum...

3. Jak dobrze nam po wielkich szczytach
wracać w doliny, progi swe,
przyjaciół jasne twarze witać,
o, młoda duszo, raduj się!

Ref. Mieć w uszach szum...

¹ Ujrzym – ujrzymy.

Piosenka turystyczna

Wielu współczesnych wykonawców muzyki popularnej i poezji śpiewanej zaczęło swoje kariery od udziału w konkursach piosenki turystycznej. Niektóre z tych imprez przekształciły się z czasem w ogólnopolskie festiwale.

Kompozytor i poeta **Wojciech Belon** zyskał sławę dzięki udziałowi w IV Gieldzie Piosenki Turystycznej. W 1971 r. jeszcze jako licealista zadebiutował na tej imprezie wraz ze szkolną koleżanką. Później napisał wiele utworów, które do dziś są wykonywane przez polskich artystów.

 Chyli się dzień do kresu

Wojciech Belon – znany także jako Wojtek Bellon – był liderem popularnego zespołu muzyki turystycznej **Wolna Grupa Bukowina**.

 Bez słów

Innym zespołem, który zdobył popularność dzięki piosenkom turystycznym, jest **Stare Dobre Małżeństwo**. Grupę tę założyli w latach 80. XX w. dwaj licealiści: Krzysztof Myszkowski i Andrzej Sidorowicz.

 Bieszczadzkie anioły

3. Muzyczny ping-pong – artykulacja

Zaśpiewajmy!

Deszczowe rytmy

muzyka: Grzegorz Seweryn, słowa: Stefan Szulc

1. Sza - ra chmu-ra de - szczem szu - ra, le - ży brzu-chem gdzieś na gó - rach. Znad je - zio - ra, mgłą po - dpa - rta, rzu - ca pio - run - ni - by w ża - rtach.

Ref. A ja lu - bię de - szczu sta - cca - to, kie - dy ka-pie o pa-ra-pet dzień ca - ły. Pię-knie pa-chnie - i lu - bię go za - to. U - wie-lbiam deszcz - i ten du-ży, i ma - ły. A ja lu - bię de - szczo-we gli - ssa - ndo, gdy na szy-bach kro-ple ry-su - ją ście - żki, lu - bię też de - szczo-we le - ga - to - i gdy w ka-lu - żach się ro - bią ba - nie - czki. [scat] Pli, la - le - ga - to - plim, plam, plim, plum!

Co będziemy dzisiaj robić?

- Wykonamy piosenkę *Deszczowe rytmy*.
- Pobawimy się w muzycznego ping-ponga.
- Dowiemy się, co to jest artykulacja i jakie są jej rodzaje.
- Zaśpiewamy i zagramy z zastosowaniem różnych rodzajów artykulacji.

1. Szara chmura deszczem szura,
leży brzuchem gdzieś na górach.
Znad jeziora, mgłą podparta,
rzuca piorun – niby w żartach.

Ref. A ja lubię deszczu *staccato*¹,
kiedy kapie o parapet dzień cały.
Pięknie pachnie – i lubię go za to.
Uwielbiam deszcz – i ten duży, i mały.
A ja lubię deszczowe *glissando*²,
gdy na szybach krople rysują ścieżki,
lubię też deszczowe *legato* –
i gdy w kałużach się robią banieczki.

2. Z chmury – cóż poradzić na to? –
lecą krople – *non legato*!
I jak z cebra deszczyk leje,
chmura się do kałuż śmieje.

Ref. A ja lubię deszczu *staccato*...

Za pomocą nut z krzyżykami zamiast brzuszków oznaczono w utworze scat³, czyli rytmiczną recytację sylab.

Ćwiczenie 1

Za pomocą dowolnego instrumentu perkusyjnego naśladowujcie dźwięk deszczu. Zadaniem kolegi lub koleżanki z ławki jest określenie, jaki to rodzaj deszczu i na co pada, np. delikatne poruszanie jednym marakasem – „mnóstwo drobnych kropel spada na liście drzewa”.

16 e D H e D
Pam, pam - sta - cca - to - kap, kap, plum, plum! Pli, pla - gli - ssa - ndo -

19 C D e D A
laaa! Plim, plam - non le - ga - to - plam, plam!

Deszcz nigdy nie pada tak samo: czasem mży, czasem kapie, innym razem leje. Towarzyszą temu rozmaite odgłosy: szum, stukanie, bębnienie itp. Podobnie jak z deszczowymi kroplami jest z dźwiękami w muzyce. Podczas śpiewu lub gry na instrumencie można wydobywać je na różne sposoby, np. łączyć je ze sobą, przechodzić płynnie od jednego do drugiego brzmienia albo wyraźnie je oddzielać. Sposób wykonywania dźwięków nazywamy **artykulacją**.

3. [scat]:

Pli, la – *legato* – plim, plam, plim, plum!
Pam, pam – *staccato* – kap, kap,
plum, plum!
Pli, pla – *glissando* – laaa!
Plim, plam – *non legato* – plam, plam!

Ref. A ja lubię deszczu *staccato*...

¹ *Staccato* [czyt.: stakkato].

² *Glissando* [czyt.: glisando].

³ *Scat* [czyt.: skat] – wykonywanie linii melodycznej z wykorzystaniem sylab, które nie układają się w słowa.

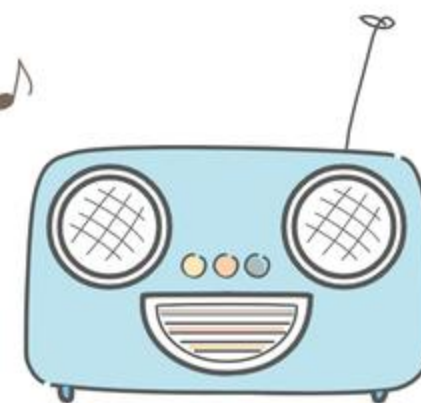
Rodzaje artykulacji		
Nazwa włoska	Znaczenie	Oznaczenie w zapisie nutowym
<i>legato</i>	„łącząc” – ścisłe łączenie dźwięków	
<i>non legato</i>	„nie łącząc” – oddzielanie dźwięków	
<i>staccato</i> [czyt.: stakkato]	„odrywając, skracając” – wykonywanie dźwięków krótkich, oderwanych	
<i>glissando</i> [czyt.: glisando]	„ślizgając się” – płynna zmiana wysokości dźwięku między dźwiękiem początkowym a końcowym	
<i>tremolo</i>	„z drzeniem” – bardzo szybkie powtarzanie jednego brzmienia	

Niektóre sposoby artykulacji są charakterystyczne dla konkretnych instrumentów. Przykładowo, muzycy grający na fletach często korzystają z techniki nazywanej *frullato* [czyt.: frulato], co po włosku znaczy: „brzęcząc”. Polega ona na wymawianiu głosek „trrr...” w trakcie wydmuchiwania powietrza – pozwala to na uzyskanie drgającego brzmienia. Z kolei podczas gry na instrumentach smyczkowych wykonawcy niekiedy wydobywają dźwięki przez szarpanie strun palcami. Ten rodzaj artykulacji określa się słowem *pizzicato* [czyt.: piccikato], oznaczającym po włosku: „szarpiąc”. Na puzonie można wykonać efektowne *glissando* – poruszanie suwakiem tego instrumentu w odpowiedni sposób powoduje płynne zmiany wysokości brzmienia.

Posłuchajmy...

- Günter Fuhlich [czyt.: ginter fulisz], *Śmiejący się puzon*
- Vittorio Monti [czyt.: witorio monti], *Czardasz*
- Johann Strauss [czyt.: johan sztraus] syn, *Pizzicato polka* [czyt.: piccikato polka]

? Jakie rodzaje artykulacji zastosowano w poszczególnych utworach?

melodia ludowa z Mazowsza, opracowanie: Grażyna Kilbach

Kukułeczka kuka,
chłopiec panny szuka,
spozira¹, przebira²
i nosa zadzira³.

¹ Spozira – spoziera; dawniej: spogląda, patrzy.

² Przebira – przebiera; tu: nie może się zdecydować na coś lub na kogoś.

³ Zadzira – zadziera.

Ćwiczenie 2

Zagrajcie na fletach gamę C-dur z wykorzystaniem artykulacji *frullato*. Następnie wykonajcie *glissando* na dzwonkach lub na instrumencie klawiszowym.

Muzyczny ping-pong

Dobierzcie się w pary. Każda z dwójek przygotowuje jedną piłeczkę pingpongową, a następnie wykonuje podane ćwiczenia.

- Toczcie piłeczkę między sobą, wymawiając powoli słowo *legato*.
- Rytmicznie i płynnie rzucajcie do siebie piłeczkę. Wypowiadajcie przy tym sylaby tworzące określenie *non legato*.
- Odbijajcie piłeczkę od ławki tak, aby trafiała do rąk Waszych partnerek lub partnerów. Przy każdym rzucie wymawiajcie jedną z sylab składających się na wyraz *staccato* [czyt.: stakkato].

Powtórzcie zabawę – tym razem wsłuchajcie się w dźwięki wydawane przez piłeczkę w trakcie kolejnych czynności. Porozmawiajcie o wychwyconych różnicach.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Artykulacja – sposób wydobywania dźwięku.

4. Na okrągło

Zaśpiewajmy!

Na okrągło

muzyka: Monika Gromek, Michał Józwiak, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach

Ref. Ta pio - se - nka cię na - u - czy, jak ro - zpo - znać ro - ndo:

re - fren mię - dzy ku - ple - ta - mi wra - ca na o - krą - gło!

1. Kto ni - gdy wcze - śniej o nim nie sły - szął, ten bez wą - tpie - nia wie już:

w mu - zy - ce ta - kże i - stnie - je ro - ndo, ma je nie ty - lko ka - pe - lus!

Ref. Ta pio - se - nka cię na - u - czy, jak ro - zpo - znać ro - ndo:

re - fren mię - dzy ku - ple - ta - mi wra - ca na o - krą - gło!

2. Fo - rma to zna - na od ba - rdzo da - wna przez i - nstru - me - nty, ta - niec i śpiew.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Na okrągło*.
- Poznamy formę muzyczną o nazwie rondo.
- Ułożymy utwór w formie rondo, a następnie go wykonamy.
- Posłuchamy muzyki Wolfganga Amadeusza Mozarta [czyt.: mocarta].

Ref. Ta piosenka cię nauczy, jak rozpoznać rondo: refren między kupletami wraca na okrągło!

- 1.** Kto nigdy wcześniej o nim nie słyszał, ten bez wątpienia wie już: w muzyce także istnieje rondo, ma je nie tylko kapelusz!

21 Ba - rdzo przy - je - mna, tro - chę za - ba - wna - bo re-fren w kó-łko po - wta-rza się!

25 Ref. Ta pio - se - nka cię na - u - czy, jak ro - zpo - znać ro - ndo:

27 re - fren mię - dzy ku - ple - ta - mi wra - ca na o - krą - gło!

29 3. Ten re-fren w ro - ndzie - sły - szysz sam - za - wsze po - ja - wia się bez zmian.

33 Za to ku - ple - ty - wca - le nie! O - ne wy - ra - żnie ró - żnią się!

37 Ref. Ta pio - se - nka cię na - u - czy, jak ro - zpo - znać ro - ndo:

39 re - fren mię - dzy ku - ple - ta - mi wra - ca na o - krą - gło!

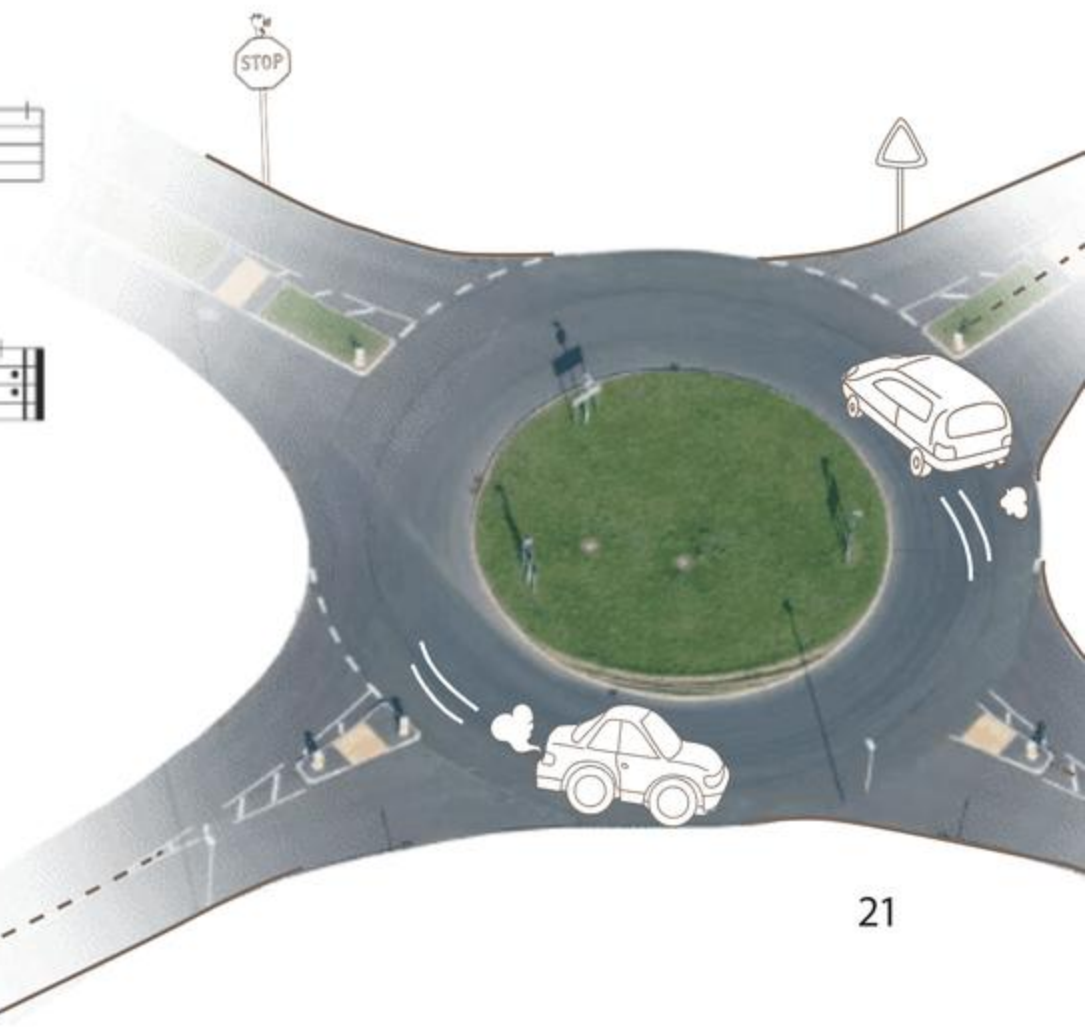
Ref. Ta piosenka cię nauczy...

- 2.** Forma to znana od bardzo dawna przez instrumenty, taniec i śpiew. Bardzo przyjemna, trochę zabawna – bo refren w kółko powtarza się!

Ref. Ta piosenka cię nauczy...

- 3.** Ten refren w rondzie – słyszysz sam: zawsze pojawia się bez zmian. Za to kuplety – wcale nie! One wyraźnie różnią się!

Ref. Ta piosenka cię nauczy...

W dawnej Francji popularna była zabawa o nazwie *rondeau* [czyt.: rądo]. Jej uczestnicy ustawiali się w kole parami, po czym śpiewali i wykonywali ten sam układ taneczny. Potem muzyka zmieniała się, a na środek wychodziła jedna osoba lub para i prezentowała nowy taniec. Następnie wszyscy ponownie tańczyli wspólny układ. Pomiedzy jego kolejnymi powtórzeniami wewnątrz okręgu występowały inne osoby lub pary. Z czasem z *rondeau* wykształciła się forma muzyczna określana jako **rondo**.

Francuskie *rondeau* jest zaliczane do tańców kołowych. Wywodzą się one z najstarszych form tanecznych, wykorzystywanych już w obrzędach pogańskich.

Rondo taneczne

Wybierzcie spośród siebie troje solistów. Następnie stańcie w kole i wykonajcie rondo taneczne do piosenki *Na okrągło*.

- W trakcie refrenu dwukrotnie powtórzcie wspólnie następujący układ ruchowy: najpierw wykonajcie 6 kroków cwału w prawo i 2 przytupnięcia w miejscu, a następnie – 6 kroków cwału w lewo i 2 przytupnięcia w miejscu.
- W czasie trwania kolejnych zwrotek soliści improwizują taniec w środku koła.

A to ciekawe!

Ludzie pierwotni wierzyli, że określone tańce mogą przywołać deszcz, zapewnić obfite zbiory czy ochronić przed złymi mocami. Niektóre z tych tańców wykonywano wspólnie.

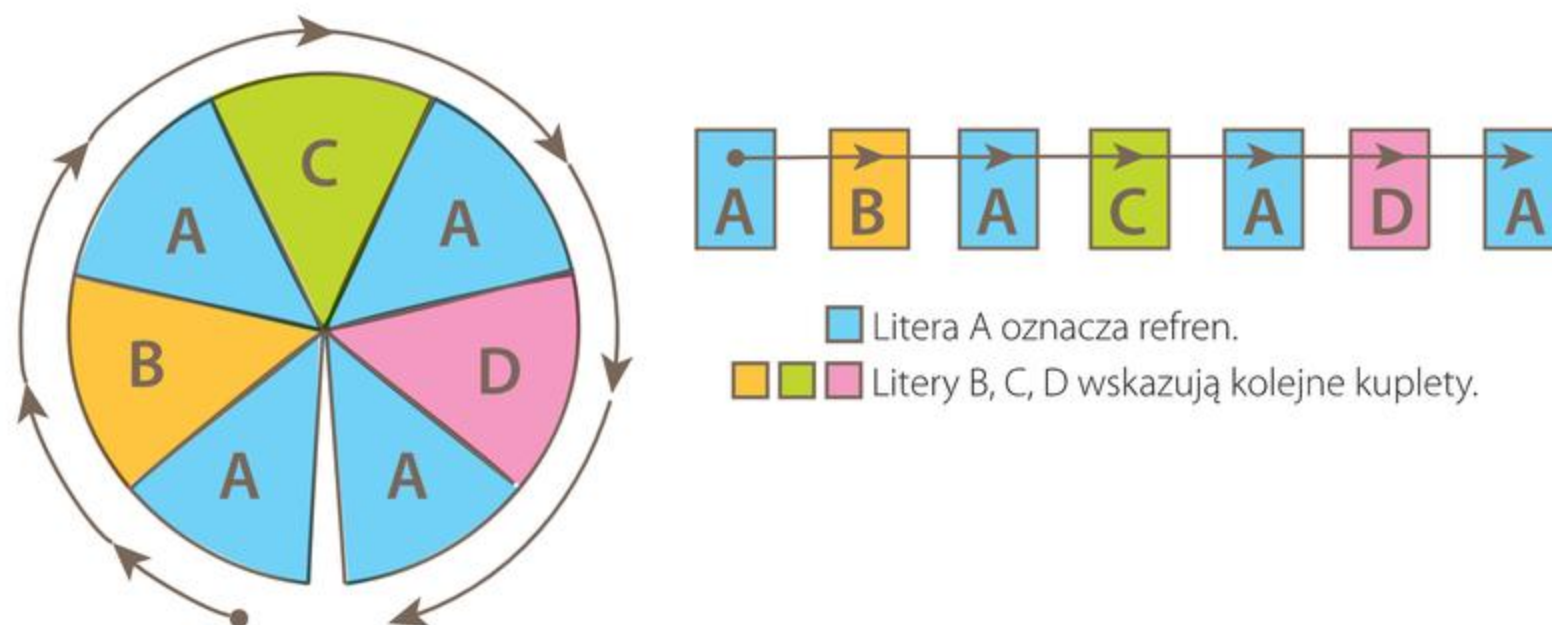

Słowo „rondo” to także nazwa ozdobnego pisma o zaokrąglonych kształtach. Używa się go w kaligrafii, czyli w sztuce starannego i estetycznego pisania.

Ćwiczenie 1

Odszukajcie w słowniku języka polskiego jak najwięcej znaczeń wyrazu „rondo” i ustalcie, co je łączy.

Utwór muzyczny w formie ronda składa się z dwóch zasadniczych części: **refrenu** i **kupletów**. Refren jest wykonywany kilkakrotnie w niezmienniej postaci. Pomiędzy jego kolejnymi powtórzeniami są prezentowane kuplety, czyli fragmenty melodii różniące się od siebie.

Ostatni refren wysłuchanego przez Was rondo różni się od pozostałych – wprowadzone przez kompozytora zmiany sygnalizują, że ten fragment jest zakończeniem utworu, czyli jego *coda* [czyt.: kodą]. W języku włoskim wyraz *coda* oznacza „ogon”. Coda występuje na końcu wielu kompozycji muzycznych.

Ćwiczenie 2

Przedstawcie budowę wysłuchanego rondo w postaci schematu. Użyjcie dostępnych przedmiotów, np. różnych przyborów szkolnych, aby zaprezentować poszczególne kuplety, oraz kartek z narysowanym uśmiechniętym emotikonem, które będą symbolizować refren.

Posłuchajmy...

• Wolfgang Amadeusz Mozart, *Sonata fortepianowa C-dur*, KV 545, cz. III Rondo

? Ile razy w utworze Mozarta pojawia się refren?

Zagrajmy!

Minirondo

muzyka: Monika Gromek

Ćwiczenie 3

Powiedzcie, ile kupletów występuje w utworze *Minirondo*.

Ptasie rondo na topoli

Opracujcie utwór zatytułowany *Ptasie rondo*.

- Ułóżcie rytm do podanej rymowanki. Będzie to refren Waszego rondo (część A).

Siedzi ptaszek
na topoli,
śpiewa, śpiewa,
co kto woli.

- Wymyślcie trzy kuplety, w których dźwięki będą podobne do odgłosów różnych ptaków. Możecie ułożyć melodie lub recytacje rytmiczne.
- Wybierzcie trzech solistów, którzy wykonają solo poszczególne kuplety.
- Wykonajcie wymyślane przez Was rondo. Refreny recytujcie wspólnie jako chór.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Rondo – forma muzyczna złożona z powtarzanego kilka razy refrenu i ze zmieniających się kupletów.

Refren – powtarzająca się część rondo.

Kuplet – część rondo występująca pomiędzy refrenami, różniąca się od nich i od innych kupletów.

5. Naszym nauczycielom

W szkole spędzacie wiele czasu – zdobywacie w niej wiedzę i umiejętności, a także uczycie się współpracować z innymi. Na lekcjach poznajecie zasady, którymi będziecie się kierować w przyszłości. „Spacer przez życie zaczynam w szkole” – napisała Anna Warecka w tekście jednej z piosenek. Życie byłoby trudne, gdyby nie pomoc naszych szkolnych przewodników – nauczycieli. Możecie im zadedykować całą dzisiejszą lekcję – zarówno piosenkę *Potęga ciekawości* i fragment *Marsza triumfalnego* Giuseppe Verdiego [czyt.: dziuseppe werdiego], jak i taniec do muzyki Amilcare Ponchielliego [czyt.: amilkare ponkielliego].

Tańczące instrumenty

Podzielcie się na grupy. Zadaniem każdego zespołu jest przygotowanie dla nauczycieli krótkiej pantomimy do utworu *Taniec godzin*. Bohaterami Waszych przedstawień będą różne instrumenty.

- Opracujcie scenariusz występu.
- Zdecydujcie, kto wcieli się w poszczególne role.
- Wymyślcie układy taneczne, w których zaprezentujecie poszczególne instrumenty – możecie np. pokazać za pomocą gestów i ruchów, jak na nich gracie.

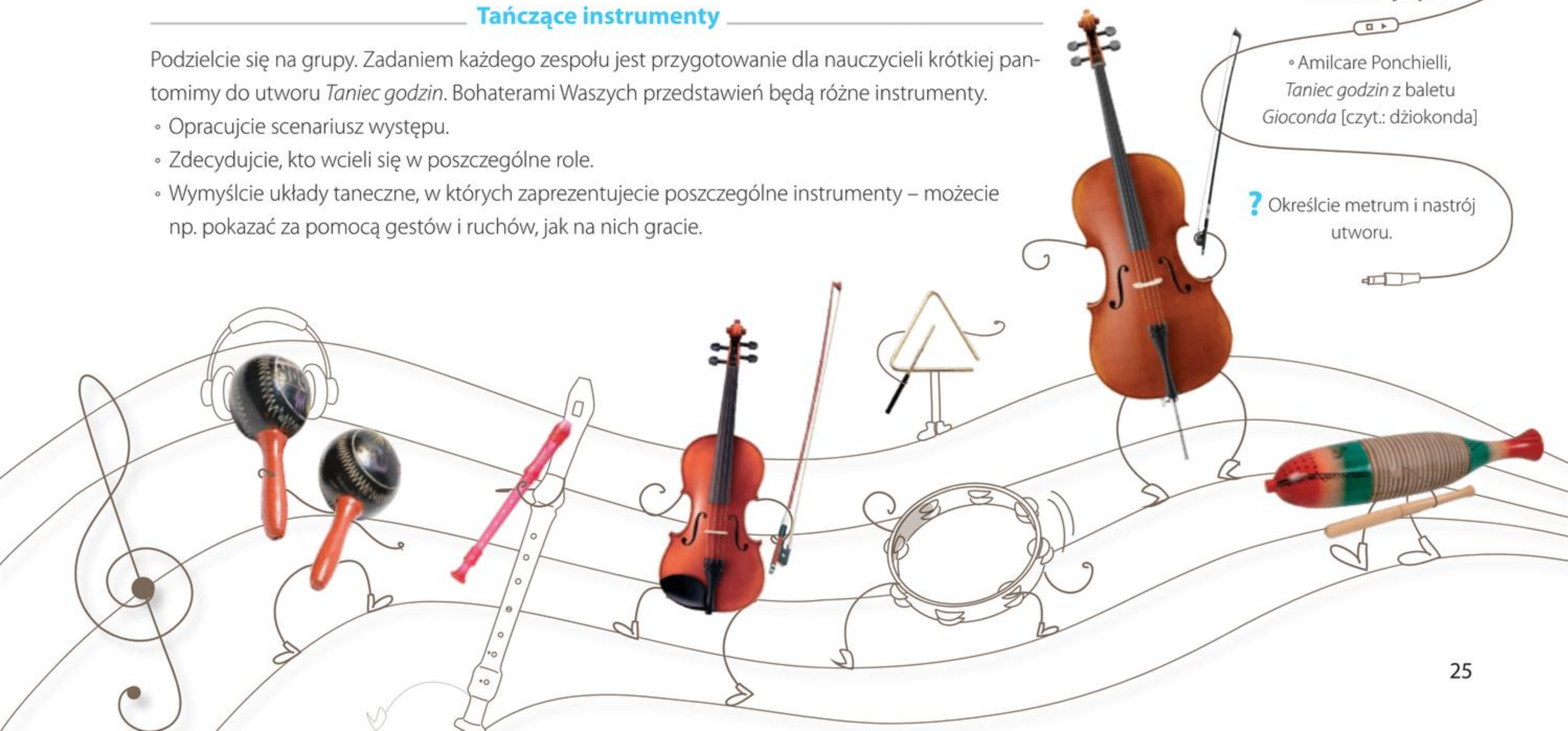
Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Potęga ciekawości*.
- Zagramy i zatańczymy dla naszych nauczycieli.
- Dowiemy się, czym jest triola.

Posłuchajmy...

- Amilcare Ponchielli, *Taniec godzin* z baletu *Gioconda* [czyt.: dziokonda]

? Określcie metrum i nastrój utworu.

muzyka: Grzegorz Seweryn, słowa: Stefan Szulc

1. O tym, jak wy - glą - da świat, na - pi - sać mo - żna gru - be księ - gi.

O - pty - mi - zmu w o - czach blask i cie - ka - wość - to po - tę - gi!

Wy - o - bra - żni pię - knym sta - tkiem o - dkry - wa - my tę za - ga - dkę:

ksią - żki, zdję - cia i wi - do - ki to w po - dró - ży na - szej kro - ki.

Ref. Na - dsta - wiam u - cha, ży - czli - wym o - kiem pa - trzę,

je - stem u - wa - żny, o - dkry - wam wię - cej zna - czeń.

Cią - gle się dzi - wię! Świat jest pię - kny pra - wdzi - wie. Wia - tru

szum, ta - niec chmu - ry - to są cu - da na - tu - ry.

1. O tym, jak wygląda świat,
napisać można grube księgi.
Optymizmu w oczach blask
i ciekawość – to potęgi!
Wyobraźni pięknym statkiem
odkrywamy tę zagadkę:
książki, zdjęcia i widoki
to w podróży naszej kroki.

Ref. Nadstawiam ucha,
życzliwym okiem patrzę.
jestem uważny,
odkrywam więcej znaczeń.
Ciągłe się dziwię!
Świat jest piękny prawdziwie.
Wiatru szum, taniec chmury –
to są cuda natury.

bis

2. Każdy człowiek księgą jest –
i pojąć siebie wciąż się stara.
Doświadczenia zbiera sam,
ma talentów co nie miara,
świat emocji, szczęścia mapę –
w skrzydła wiatr swych marzeń łapie.
Choć nas każdy dzień przemienia –
tyle jest do powiedzenia.

Ref. Nadstawiam ucha...

Nadstawiam ucha, życzliwym okiem patrzę.
jestem uważny – odkrywam więcej znaczeń.
Ciągle się dziwię! Świat jest piękny prawdziwie.
I co dzień mnie urzeka tajemnica człowieka!

Zagrajmy! **Marsz triumfalny z opery Aida, fragment**

Giuseppe Verdi [czyt.: dziuseppe werdi]

W zapisie nutowym piosenki *Potęga ciekawości* i melodii *Marsza triumfalnego* pojawia się grupa trzech nut, nad którą znajduje się klamra i cyfra „3”. Jest to **triola ósemkowa**. Składa się ona z trzech dźwięków tej samej długości, które należy zagrać w czasie równym trwaniu jednej ćwierćnuty. W muzyce stosowane są także inne triole, np. ćwierćnutowa i szesnastkowa.

MUZYCZNY
SŁOWNICZEK

Triola ósemkowa – grupa rytmiczna składająca się z trzech dźwięków tej samej długości, które należy wykonać w czasie trwania jednej ćwierćnuty.

6. WARSZTAT MUZYCZNY

To już wiemy!

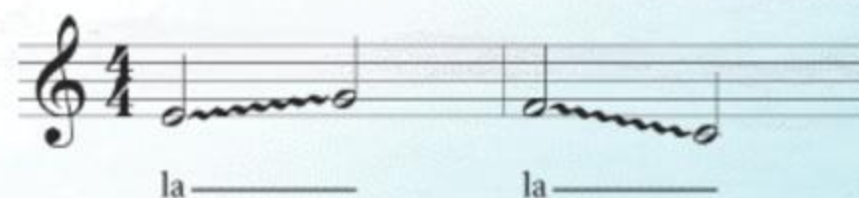
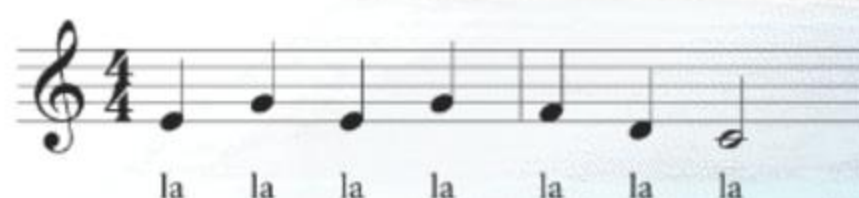
- Artykulacja to sposób wydobywania dźwięków podczas śpiewania lub grania na instrumentach.
- Rondo to forma muzyczna składająca się z refrenu i kupletów.
- Refren jest stałą, powtarzającą się częścią ronda, a kuplety różnią się od siebie.
- Budowę ronda można przedstawić za pomocą układu liter: ABACADA.
- Triola ósemkowa to grupa rytmiczna złożona z trzech dźwięków o tej samej długości, które należy wykonać w czasie równym trwaniu jednej ćwierćnuty.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Sprawdzimy, co już wiemy i umiemy.
 - Zaśpiewamy *a cappella* [czyt.: a kapella].
- Przećwiczymy różne artykulacje dźwięków.
- Wykonamy rondo rytmiczne.

Zadania warsztatowe

- ① Zaśpiewajcie podane melodie *a cappella*. Zastosujcie różne rodzaje artykulacji.

Artykulacja w akcji

Wybierzcie spośród siebie solistę. Pozostali uczniowie będą słuchaczami. Solista gra na flecie kilka taktów melodii piosenki *Lubię podróże* (s. 12) z wykorzystaniem wybranej przez siebie artykulacji. Słuchacze odgadują, jaka artykulacja została zastosowana w zaprezentowanym fragmencie. Po prawidłowym rozwiązaniu zagadki następuje zmiana solisty. Zabawę można powtarzać wielokrotnie.

- ② Podzielcie się na 3 grupy i zaprezentujcie rondo rytmiczne za pomocą gestodźwięków. Każdy zespół przedstawia jeden z kupletów. Refren wykonajcie wspólnie.

A – Refren

B – Kuplet 1

C – Kuplet 2

D – Kuplet 3

- jednocześnie uderzenie dłońmi o uda
- tupnięcie lewą nogą
- tupnięcie prawą nogą
- uderzanie o uda na zmianę prawą i lewą dłonią
- pstryknięcie palcami obu dłoni
- uderzenie w klatkę piersiową skrzyżowanymi ramionami
- klaśnięcie

- ③ Z podanych fragmentów ułóżcie schematy rytmiczne w metrum $\frac{4}{4}$. Zapiszcie swoje propozycje na tablicy i wykonajcie każdy ze schematów wspólnie. Możecie wyklaskać rytm, zagrać go na bębenkach lub wystukać ołówkiem o blat ławki.

W RENESANSOWYM KRAKOWIE MIKOŁAJ GOMÓŁKA
BYŁ PRAWDZIWĄ GWIAZDĄ. WYSTĘPOWAŁ PRZED SAMYM KRÓLEM.

GRAŁ NA DWORZE PODCZAS NAJWSPANIALSZYCH UCZT.

POZOWAŁ DO PORTRETÓW
Z FANKAMI SVOJEJ MUZYKI.

ECH, CIĘŻKIE JEST
ŻYCIE CELEBRYTY...

PODPISYWAŁ SETKI
AUTOGRAFÓW DZIENNIE.

Start

Mikołaj Gomółka

Urodzony: 1535 r.

Miasto: Sandomierz

Epoka: renesans

Do czasów współczesnych zachowało się tylko jedno dzieło Mikołaja Gomółki: *Melodie na Psalterz Polski*. Jest to zbiór 150 kompozycji opracowanych do tekstów biblijnych psalmów, które przetłumaczył na język polski Jan Kochanowski. Utwory te są uznawane za przełomowe w historii muzyki nie tylko polskiej, lecz także europejskiej. To pieśni o tematyce religijnej, charakterystycznej dla epoki średniowiecza, wyróżniają się jednak prostotą i melodyjnością, a więc cechami utworów renesansowych. Ponadto artysta nawiązał w nich do popularnej muzyki świeckiej, m.in. do dworskich tańców.

Gerrit van Honthorst [czyt.: herit fan honthorst], *Kolacja z lutnistą*

Kalendarz

W młodości Gomółka przez kilka lat był dworzaninem króla Zygmunta Augusta. W świecie monarchy służył jako paź i muzyk z nadwornej kapeli. W czasie dworskich uczt i uroczystości przygrywał dostojnikom na instrumentach dętych drewnianych, m.in. na flecie, oraz strunowych, takich jak lutnia i skrzypce. Swoje doświadczenia wykorzystał podczas pracy nad *Melodiami na Psalterz Polski*. W niektórych pieśniach z tego zbioru można usłyszeć rytmy tańców, które wykonywano na renesansowym dworze, np. pawany i galiardy.

Bernardo Strozzi [czyt.: strocci], *Lutnista*

Utwory Gomółki to pierwsze w polskiej muzyce kompozycje, które w tak doskonały sposób oddają w dźwiękach uczucia wyrażone w dziele literackim. Niektóre pieśni z *Melodii na Psalterz Polski* radośnie wystawiają Boga i piękno jego stworzenia, inne pełne są smutku z powodu grzechu i cierpienia, a jeszcze inne wprowadzają słuchaczy w nastrój zadumy nad ludzkim życiem. Aby przekonać się o emocjonalnej różnorodności *Melodii...*, porównajcie np. nastrój *Psalmu 64.* z atmosferą panującą w *Psalmie 97.*

Lorenzo [czyt.: lorencio] Costa, *Koncert*

Jak większość renesansowych artystów, Gomółka był humanistą, a zatem interesował się człowiekiem i jego doczesnymi sprawami. Psalmy w jego opracowaniu mają proste i wpadające w ucho melodie, tak aby każdy chrześcijanin mógł je zaśpiewać w domowym zaciszu. W przedmowie do pierwszego wydania *Melodii...* autor napisał o swoich pieśniach, że są „nie zatrudnione [...] dla naszych prostych domaków”¹.

Caravaggio [czyt.: karawadzio], *Lutnista*

¹ Nie zatrudnione [...] dla naszych prostych domaków – niezbyt trudne, przeznaczone do śpiewania w domu, nawet przez ludzi prostych.

Wrzesień

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Festiwal Goldbergowski

Październik

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

17 X – rocznica śmierci Fryderyka Chopina

27 X – urodziny Niccolò Paganiniego
[czyt.: nikola paganiniego]

Listopad

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Wrocławski Festiwal Gitarowy

7. Z dziejów muzyki – muzyka dawna

Ballada o sennym bardzie

muzyka: Michał Zator, słowa: Krzysztof Zator

1. Po - e - tą zo - stać Fra - nek chciał, ta - ki miał
cel ży - cio - wy, ry - mo - wał je - dnak
ty - lko, gdy spał, i śnił o wy - pra - wach krzy - żo - wych
Na ha - rfie grał też ty - lko, gdy spał, a Ma - urów
po no - cach ca - lych dzie - lnie zwy - cię - żał, lecz za
dnia był chło - pcem, w do - da -tku nie - śmia - łym
Ref. Se - nne ma - rze - nia w ży - cie zmie - niać, zo - stać ry - ce - rzem - mo - że u - wie - rzysz -

Co będziemy dzisiaj robić?

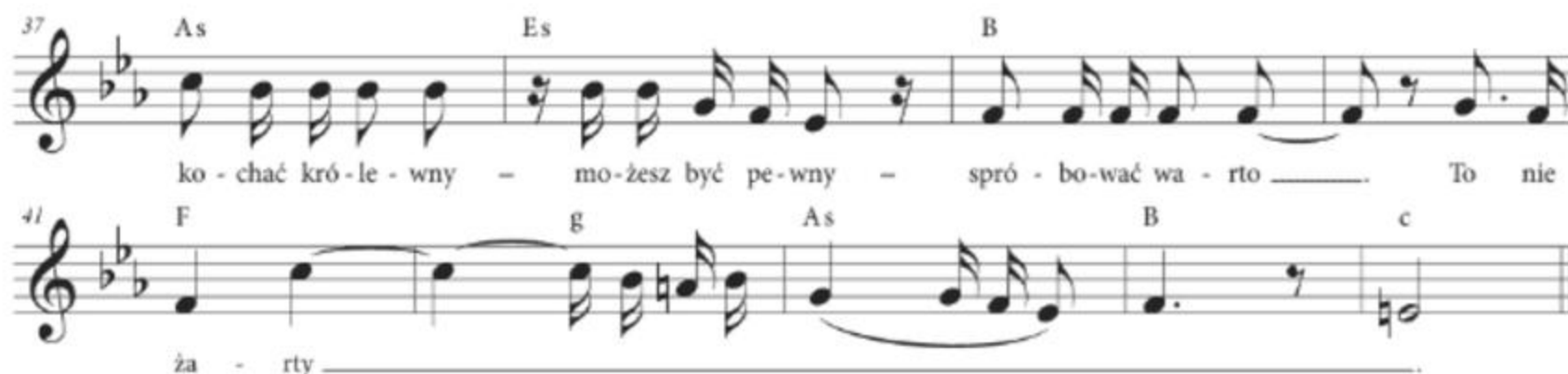
- Poznamy muzykę średniowiecza i renesansu.
- Wykonamy *Balladę o sennym bardzie*.
- Zagramy melodię zapisaną za pomocą znaków dawnej notacji muzycznej.
- Posłuchamy utworów muzyki dawnej.

1. Poetą zostać Franek chciał,
taki miał cel życiowy,
rymował jednak tylko, gdy spał,
i śnił o wyprawach krzyżowych.
Na harfie grał też tylko, gdy spał,
a Maurów¹ po nocach całych
dzielnie zwyciężał, lecz za dnia
był chłopcem, w dodatku nieśmiałym.

Ref. Senne marzenia w życie zmieniać,
zostać rycerzem – może uwierzysz –
kochać królewny – możesz być pewny –
spróbować warto. To nie żarty.

2. Zapragnął Franek bardem² być,
taki miał cel życiowy:
nie tylko o turniejach śnić
oraz o pięknych królowych.
Gdy spał, Małgosi urodę głosił
i piękno jej włosów miedzianych,
nocą opiewał³, lecz za dnia
nieszczęście był w niej zakochany.

¹ *Maurowie* – dawna nazwa ludów zamieszkujących średniowieczną Hiszpanię, przede wszystkim Berberów i Arabów pochodzących z północno-zachodniej Afryki.

Zapraszamy Was do muzycznego wehikułu czasu. Przeniesiemy się dzięki niemu do poszczególnych epok w historii muzyki i poznamy twórczość największych kompozytorów. Muzyczną podróż rozpoczniemy od średniowiecza i renesansu.

Według historyków **średniowiecze** trwało od V w. do około połowy XV stulecia. W tym okresie ważną rolę odgrywała religia, której podporządkowano m.in. wszystkie dziedziny sztuki, w tym także muzykę. Kompozytorzy zazwyczaj nie podpisywali swoich dzieł imieniem i nazwiskiem – z pokorą uznawali, że tworzą na chwałę Boga i nie potrzebują doczesnej sławy. W średniowieczu najwyżej ceniono muzykę wokalną, wykonywaną najczęściej jednogłosowo podczas nabożeństw przez mnichów śpiewających *a cappella*. Utwory instrumentalne uznawano za pospolite i mało wartościowe – z tego powodu w kościołach przez długi czas nie używano żadnych instrumentów, nawet organów.

Ref. Senne marzenia w życie zmieniać...

3. „Wystarczy chcieć” – aforyzm ten na czas chłopaka obudził,
przestał rymować tylko przez sen,
na jawie zaczął się trudzić.
Rycerskie maniery, będę szczery,
to rzadkość w dzisiejszym świecie.
Czy Franek zdobył Małgosi serce?
Łatwo sami zgadniecie.

Ref. Senne marzenia w życie zmieniać...

² *Bard* – w średniowieczu: poeta i pieśniarz dworski, opisujący w swoich utworach bohaterskie czyny rycerzy i królów.

³ *Opiewać* – rozślawiać, wychwalać w utworze poetyckim lub pieśni.

Najstarszy zapis *Bogurodzicy* został sporządzony ok. 1408 r. Melodię utworu utrwalono za pomocą znaków określanych jako **neumy**.

Ćwiczenie 1

Ustalcie, kiedy powstała *Bogurodzica*. Czy wiemy, kto jest autorem tej pieśni? Odszukajcie potrzebne informacje w encyklopedii lub w internecie.

Posłuchajmy...

• *Bogurodzica*

? Czy pieśń jest wykonywana jednogłosowo, czy – w wielogłosie?

U schyłku średniowiecza coraz większe znaczenie zaczęła zdobywać muzyka świecka, służąca przede wszystkim rozrywce. Powstawały utwory do tańca, które grano na takich instrumentach, jak: fidel, szalamaja, lutnia, harfa, organy, bębny czy lira korbowa. Artyści komponowali także pieśni miłosne i rycerskie. We Francji tego typu utwory układali i wykonywali **trubadurzy** oraz **truwerzy** – wędrowni poeci, śpiewacy i instrumentalści.

Renesansowy zespół muzyczny tworzyli wykonawcy grający na różnorodnych instrumentach. Muzycy widoczni na ilustracji grają na wioli, portatywie i tubmarynie.

A to ciekawe!

Muzykolodzy do dzisiaj odnajdują nieznane kompozycje z czasów średniowiecza. Przykładowo, w drugiej połowie XX w. w klasztorze Sióstr Klarysek w Starym Sączu odkryto rękopisy utworów muzycznych pochodzących z XII w.

Średniowieczne **rogi** wykonywano z rogów zwierząt.

Dudy miały zazwyczaj dwie piszczałki. Pierwsza służyła do grania melodii, a za pomocą drugiej uzyskiwano jednodźwiękowy akompaniament.

Fanfary, czyli długie trąby, cechowało donośne brzmienie. Wykorzystywano je do przekazywania sygnałów na duże odległości.

Szalamaja miała charakterystyczne przenikliwe brzmienie. W XVII w. została zastąpiona przez obój.

Portatyw to małe przenośne organy. Instrument ten był popularny przez kilka stuleci.

Lira korbowa jest instrumentem strunowym.

Drewniane koło o szorstkiej krawędzi pełni funkcję smyczka. Muzyk wprawia je w ruch za pomocą korby.

Fidel była poprzedniczką współczesnych skrzypiec.

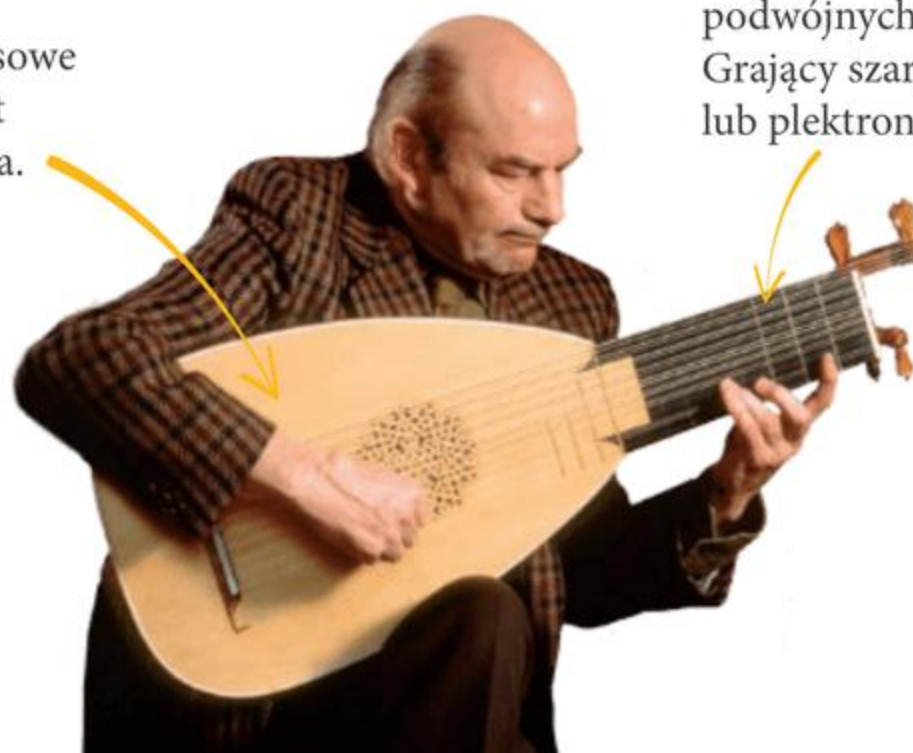
Do zmiany wysokości dźwięków służy zestaw przycisków.

średniowiecze | renesans

Na **lutni** grali trubadurzy i truwerzy. Muzykę wykonywały na niej także niektóre damy.

Pudło rezonansowe lutni ma kształt połowy migdała.

Instrument jest wyposażony w kilka lub kilkanaście podwójnych strun. Grający szarpie je palcami lub plektronem¹.

Posłuchajmy...

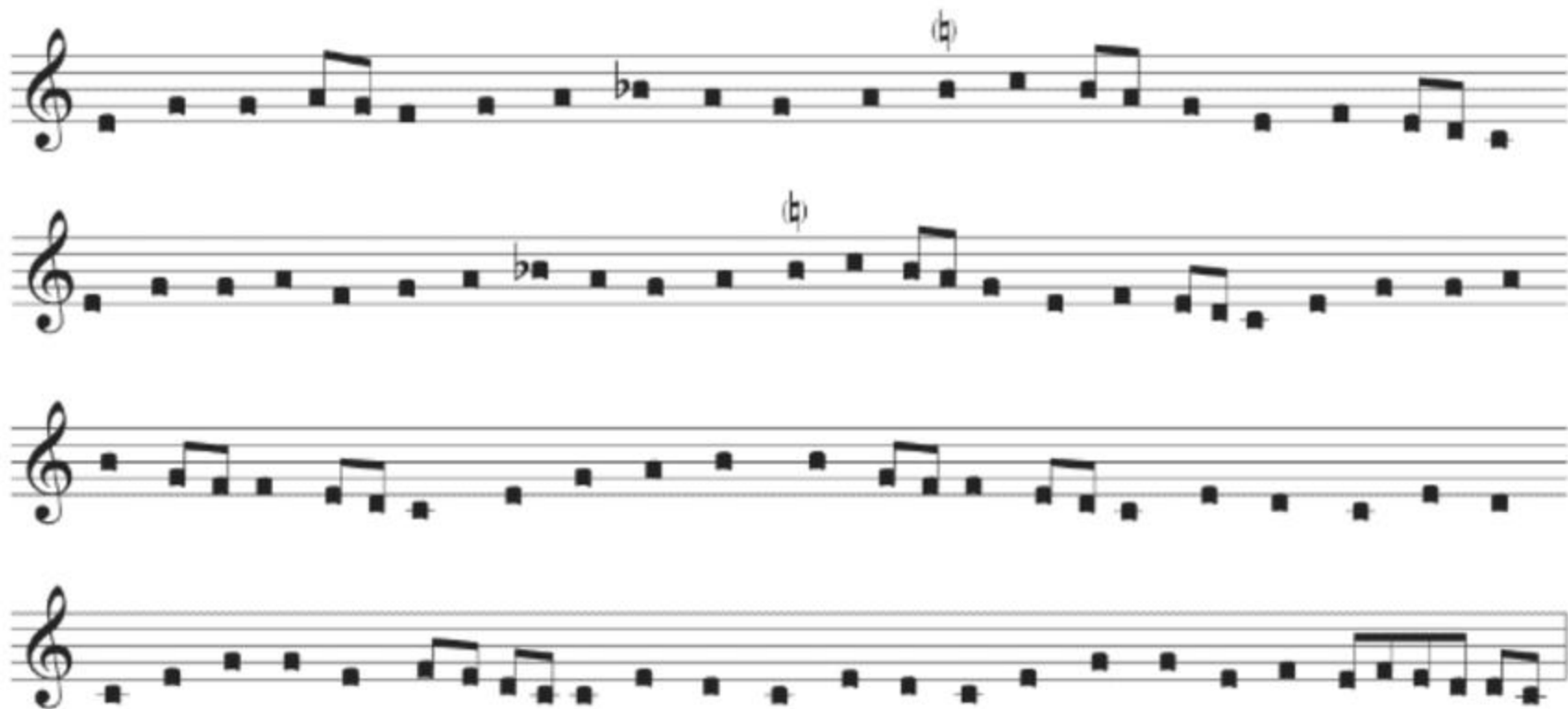
- Brzmienie liry korbowej
- Brzmienie lutni

¹ Plektron (inaczej: piórko, kostka) – płytka lub pazurek do szarpania strun, np. podczas gry na gitarze, mandolinie czy bałajce.

Zagrajmy!

Kalenda maya¹

Raimbaut de Vaqueiras [czyt.: rēbu de wakeiras]

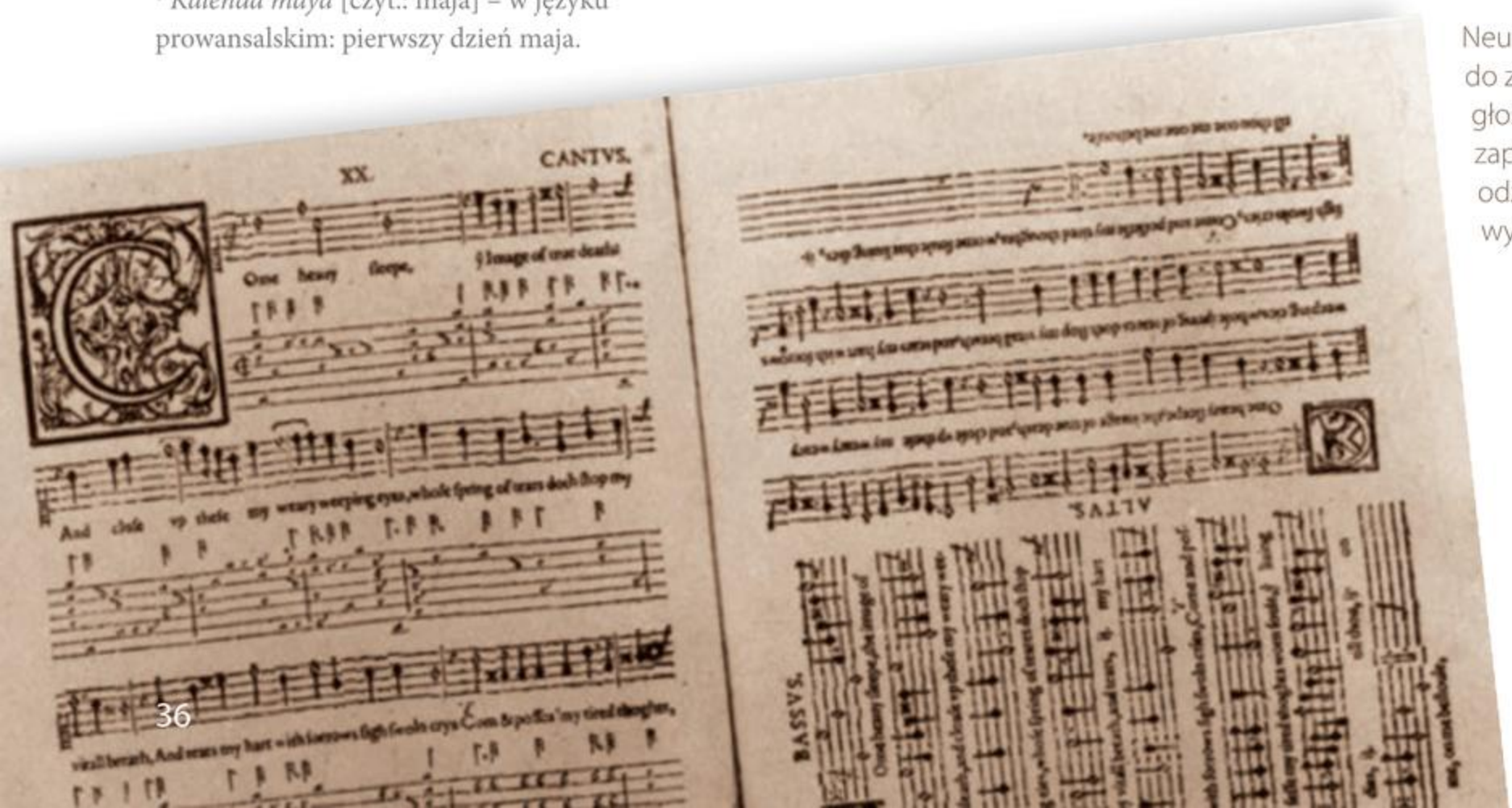

¹ Kalenda maya [czyt.: maja] – w języku prowansalskim: pierwszy dzień maja.

Ćwiczenie 2

Zagrajcie melodię zapisaną za pomocą znaków przypominających dawną notację muzyczną. Skorzystajcie z podanych wyjaśnień.

Neum używano również do zapisu utworów wielogłosowych. Układ głosów zapisanych na stronie miał odzwierciedlać ustawienie wykonawców wokół stołu.

Posłuchajmy...

- Raimbaut de Vaqueiras, *Kalenda maya*

? Podajcie nazwy dawnych instrumentów towarzyszących śpiewakowi.

Kompozycje przeznaczone na lutnię i organy gromadzono w zbiorach określanych jako tabulatury. Muzykę zapisywano w nich za pomocą specjalnych znaków, m.in. liter i cyfr.

Pod koniec średniowiecza artyści zaczęli przywiązywać większą wagę do spraw ludzkich. Znalazło to wyraz również w muzyce. Co prawda religia nie przestała być ważną inspiracją dla kompozytorów, nadal tworzone msze¹ oraz psalmy², coraz częściej jednak powstawały utwory służące rozrywce, np. tańce i pieśni. W ten sposób rozpoczęła się kolejna epoka w dziejach muzyki – **renesans**.

Kompozytorzy renesansowi tworzyli utwory chóralne przeznaczone na wiele głosów. Często wykorzystywali kanon, czyli jedną z form muzyki wielogłosowej. Niektóre renesansowe kompozycje wykonywało kilka chórów jednocześnie. Ten sposób śpiewu wielogłosowego określamy jako **polichóralność**. Nazwa ta pochodzi od greckich słów *polys*, czyli „liczny”, oraz *choros* – „chór”.

W epoce renesansu powstało wiele nowych instrumentów, np. flety i wiole o różnych rozmiarach. Najmniejsze z nich określano jako sopranowe, większe – jako altowe i tenorowe, a największe – jako basowe.

Posłuchajmy...

• Orlando di Lasso,
Echo

? Ile chórów wykonuje ten utwór?
Jaką dynamikę wykorzystał kompozytor?

¹ Msza – wieloczęściowy utwór przeznaczony do wykonywania w trakcie mszy świętej.

² Psalm – pieśń wysławiająca Boga.

8. Z dziejów muzyki – złoty wiek muzyki polskiej

Zaśpiewajmy!

Kleszczmy rękoma

muzyka: Mikołaj Gomółka, słowa: Jan Kochanowski

1. Kle - szczmy rę - ko - ma wszy - scy zgo - dli - wie,
7 Wszy - scy śpie - wa - jmy Pa - nu chę - tli - wie,
Pa - nu nad pa - ny, Pa - nu gro - żne - mu,
12 Kró - lo - wi wsze - go świa - ta mo - żne - mu.

1. Kleszczmy¹ rękoma wszyscy zgodliwie²,
Wszyscy śpiewajmy Panu chętnie³,
Panu nad pany, Panu groźnemu,
Królowi wszego⁴ świata możnemu.

2. Mocarze ziemscy k'Niemu przystali⁵,
Królowie królem swym Go wyznali⁶;
Wielka cześć Jego, cześć niezmierzona,
Niebem nie może być ogarniona⁷.

¹ Kleszczmy – dawniej: klaszczmy.

² Zgodliwie – dawniej: zgodnie, wspólnie.

³ Chętnie – dawniej: z pasją, żarliwie.

⁴ Wszego – dawniej: całego.

⁵ K'niemu przystali – dawniej: przyłączyli się do niego.

⁶ Królem swym Go wyznali – uznali go za swojego króla.

⁷ Niebem nie może być ogarniona – jest wielka, niezmierzona.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy i zagramy psalm *Kleszczmy rękoma*.
- Wykonamy na instrumentach melodię psalmu *Nieście chwałę, mocarze*.
- Posłuchamy polskiej muzyki renesansowej.
- Zatańczymy do utworu renesansowego.

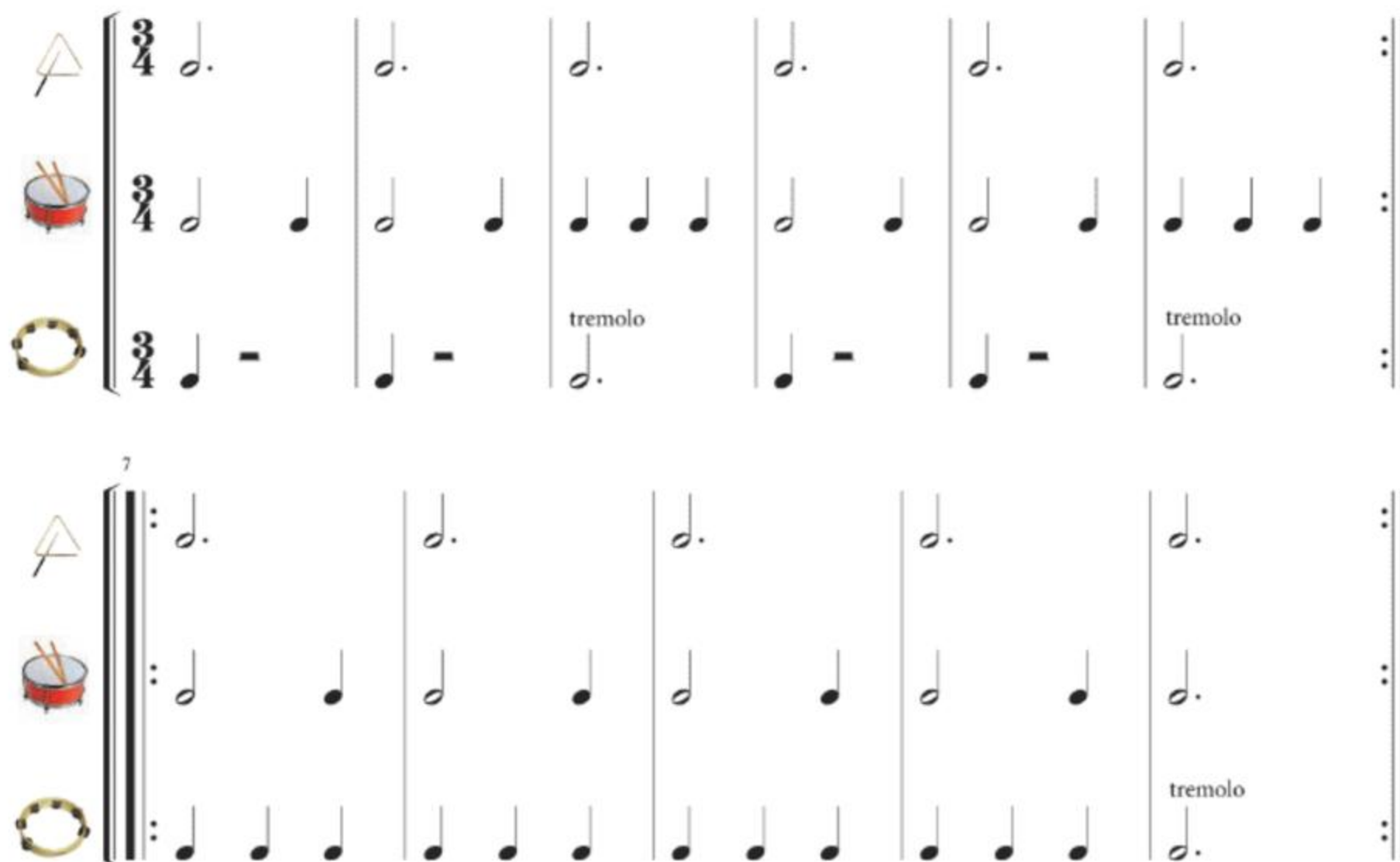
A to ciekawe!

Nazwa „psalm” pochodzi od greckiego słowa *psallo*, które oznacza „śpiewać”. Pierwotnie psalm był pieśnią przeznaczoną do wykonywania z towarzyszeniem instrumentu strunowego.

W XVI w. muzycy z Rzeczypospolitej kształcili się w europejskich akademiach, a ich utwory znano w całej Europie. Królowie i ludzie zamożni byli mecenasami artystów, co oznacza, że opiekowali się utalentowanymi twórcami i wykonawcami oraz finansowali działalność zespołów wokalnych i instrumentalnych. Polska muzyka przeżywała w renesansie lata świetności, dlatego okres ten nazywa się niekiedy jej złotym wiekiem.

Akompaniament do utworu *Kleszczmy rękoma*

The musical score is written for three staves: Triangle, Tambourine, and Rattle. The time signature is 3/4. The first system consists of six measures. The Triangle staff has a dotted quarter note in each measure. The Tambourine staff has a dotted quarter note in the first measure, followed by eighth notes in pairs. The Rattle staff has a dotted quarter note in the third and sixth measures, with a 'tremolo' instruction above the first and fifth measures. The second system starts with a repeat sign and a measure number '7' above the first measure. It continues with the same patterns for the Triangle and Tambourine staves, and the Rattle staff has a dotted quarter note in the seventh measure and a 'tremolo' instruction above the eighth measure.

Ćwiczenie 1

Wykonajcie psalm *Kleszczmy rękoma* z akompaniamentem perkusyjnym.

Tremolo na tamburynie wykonujemy przez szybkie potrząsanie instrumentem.

Muzyka polska w XVI wieku

Głównym ośrodkiem muzycznym w renesansowej Polsce był Zamek Królewski na Wawelu w Krakowie. Władcy Rzeczypospolitej dbali o oprawę muzyczną różnych wydarzeń i uroczystości. Zlecali także artystom tworzenie muzyki rozrywkowej, która rozbrzmiewała później podczas balów i zabaw. Na swoim dworze zatrudniali chórzystów, instrumentalistów i kompozytorów. Monarchowie mieli licznych naśladowców – zespoły muzyczne finansowali także możnowładcy, biskupi oraz władze niektórych miast.

Mikołaj Gomółka zasłynął jako twórca muzyki do 150 psalmów przełożonych na język polski przez Jana Kochanowskiego. Tłumacz poprosił kompozytora o napisanie melodii do psalmów i tym samym przyczynił się do uwiecznienia nazwiska Gomółki. *Melodie na Psalterz Polski* to jego jedyne dzieło, które zachowało się do naszych czasów. Artysta przeznaczył je „dla Polaków, dla naszych prostych domaków”.

Król Zygmunt Stary oraz jego małżonka Bona Sforza [czyt.: sforca] wspierali rozwój sztuki i upowszechniali w Polsce kulturę włoską. Królowa chętnie tańczyła i grała na różnych instrumentach.

Syn Zygmunta Starego i Bony Sforzy, król Zygmunt August, był miłośnikiem muzyki. Utrzymywał dworską kapelę oraz chór działający przy katedrze na Wawelu. Otaczał się także wybitnymi kompozytorami i wykonawcami.

Wacław z Szamotuł należy do grona najbardziej znanych polskich artystów renesansowych. Jest uznawany za jednego z najwybitniejszych rodzimych kompozytorów tworzących w czasach przed Chopinem [czyt.: szopenem]. Oprócz niego w renesansie międzynarodową sławę zyskali tacy muzycy, jak Mikołaj z Krakowa, Marcin Leopolda i Mikołaj Gomółka, a u schyłku epoki – także Mikołaj Zieleński.

Najwybitniejszym polskim lutnistą renesansowym był Jakub Polak-Reys [czyt.: rejs], który żył na przełomie XVI i XVII w. Jako młody człowiek wyjechał do Francji i szybko zdobył międzynarodową sławę.

Zagrajmy!

Nieście chwałę, mocarze

Mikołaj Gomółka

Na obrazie Maartena Pepyna *Bal dworski* został ukazany taniec korowodowy. Pierwsza para prowadzi grupę tancerzy.

A to ciekawe!

W renesansie utwory przeznaczone do śpiewania wykonywano często na instrumentach, które dzielono, podobnie jak głosy wokalne, na sopranowe, altowe, tenorowe i basowe.

Posłuchajmy...

• Wacław z Szamotuł,
Już się zmierzcha

? Określcie nastrój utworu i nazwijcie środki muzyczne, za pomocą których został on uzyskany.

A to ciekawe!

Taneczny charakter mają niektóre renesansowe utwory wokalne o tematyce religijnej, np. psalmy Mikołaja Gomółki.

Taniec stał się w renesansie powszechną formą rozrywki. Powstało wówczas wiele utworów tanecznych. Kompozycje te miały charakterystyczną dwuczęściową formę AB. Pierwsza część, nazywana w Polsce „chodzonym”, miała wolne tempo i spokojny nastrój. Pary poruszały się dostojnie, tancerze składali sobie ukłony. Część druga, znana pod nazwą „goniony”, cechowała się dość szybkim tempem i wesołym charakterem. Tancerze wykonywali m.in. obroty i podskoki.

Posłuchajmy...

- Anonim, Szewczyk idzie po ulicy, szydełka nosząc
- Anonim, taniec dworski Rex

? Jaką formę mają wysłuchane utwory? Czym różnią się od siebie poszczególne części w tej formie?

Zatańczmy!

Dobierzcie się w pary i zatańczcie do muzyki utworu *Rex* zgodnie z zamieszczoną instrukcją. Na początku ustawcie się dwójkami w kole – para za parą.

Część wolna

1. Wykonajcie krok do przodu prawą nogą. Następnie dostawcie do niej lewą nogę i stańcie na palcach.
2. Zróbcie krok do przodu lewą nogą, a potem dostawcie nogę prawą i ponownie unieście się na palcach.
3. Wykonajcie 4 kroki na przemian prawą i lewą nogą. W ten sposób poruszajcie się aż do końca wolnej części tańca – zgodnie z podanymi wskazówkami:
 - Najpierw wszystkie pary krocą po obwodzie koła.
 - Następnie jedna z par zaczyna prowadzić korowód przez środek okręgu.
 - Później pary rozchodzą się na przemian w prawo i w lewo.
 - Na koniec tancerze ponownie tworzą okrąg. Tym razem wszyscy ustawiają się twarzami do środka koła i podają sobie ręce.

Część szybka

1. Poruszajcie się w kierunku środka koła.
 - W pierwszym takcie wykonajcie – na przemian prawą i lewą nogą – 3 małe podskoki z wyrzutem drugiej nogi do przodu.
 - W drugim takcie wykonajcie na „raz” czwarty podskok, a następnie zatrzymajcie się w bezruchu.Powtórzcie ten układ dwukrotnie.
2. Zrealizujcie kolejne dwa razy układ opisany w punkcie 1, tym razem jednak podskoki wykonujcie tyłem i poruszajcie w przeciwnym kierunku – na zewnątrz koła.
3. Wykonajcie ruchy opisane w punktach 1 i 2 cztery razy.
4. Na zakończenie części szybkiej wykonajcie ukłon.

9. W muzycznej kuchni. Elementy muzyki

Zapraszamy Was do odwiedzenia muzycznej kuchni. Będziemy wspólnie przyrządzać szczególne danie: utwór muzyczny. Przypomina on tort, który przygotowuje się z różnych składników – elementów muzyki.

Zaczynamy od najważniejszego składnika, czyli od **rytmu**.

Rytm określa, jak długo trwają poszczególne dźwięki oraz przerwy między nimi.

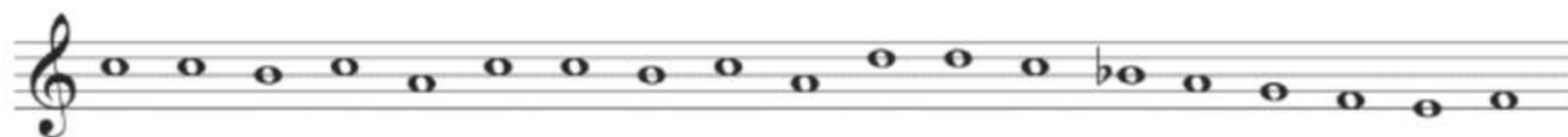
Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Hej, bystra woda*.
- Wykonamy utwór rytmiczny.
- Dowiemy się, z jakich elementów składa się muzyka.

Ćwiczenie 1

Odczytajcie i wyklaszczcie podany rytm. W swoim wykonaniu uwzględnijcie znak repetycji.

Następną pozycją na liście składników jest w naszym przepisie **melodia**.

Melodię tworzą następujące po sobie dźwięki o różnej wysokości, ułożone w spójną całość.

Ćwiczenie 2

Zagrajcie podaną melodię na fletach. Zwróćcie uwagę, że każdy dźwięk w utworze ma tę samą wartość rytmiczną.

Teraz połączymy ze sobą rytm i melodię.

Zagrajmy!

Hej, bystra woda

melodia ludowa

Pora na dodanie kolejnego składnika tortu. Jest nim **harmonia**.

Zagrajmy!

Akompaniament do piosenki Hej, bystra woda

Harmonia to współbrzmienia towarzyszące melodii.

Połączymy teraz rytm, melodię i harmonię.

Ćwiczenie 3

Zagrajcie zamieszczony utwór na dzwonekach. Wykonujcie po dwa dźwięki jednocześnie: te zapisane nutami z laseczkami skierowanymi w górę grajcie za pomocą prawej pałeczki, a te oznaczone nutami z laseczkami w dół – pałeczką lewą.

A to ciekawe!

Wyraz „harmonia” pochodzi z języka greckiego i oznacza „zgodę”. W muzyce nazywamy tym słowem współbrzmienia towarzyszące melodii.

Zagrajmy!

Hej, bystra woda

melodia ludowa

Utwór, który powstaje w naszej muzycznej kuchni, jest przeznaczony do wykonywania na instrumentach. Możemy go jednak także zaśpiewać.

Zaśpiewajmy!

Hej, bystra woda

melodia i słowa ludowe

Nawet w prostej kołysance śpiewanej dziecku można wyróżnić elementy muzyki. Piosenka tego typu ma przyjemną melodię i spokojny rytm. Często jest wykonywana głosem o miłej dla ucha barwie, w dynamice *piano* i z wykorzystaniem artykulacji *legato*.

Ćwiczenie 4

Zaśpiewajcie podany utwór. W każdym czterotaktowym fragmencie melodii naśladowujcie brzmienie innego, wybranego przez siebie głosu, np. głosu małego dziecka, śpiewaka operowego, olbrzyma, żaby.

¹ *Wirsk* – w gwarze góralskiej: szczyt górski.

² *Kaj* – gdzie.

Zapewne zauważyliście, że te same dźwięki wykonywane na rozmaite sposoby różnią się brzmieniem. Podobnie jest w kuchni: te same potrawy mogą się różnić smakiem w zależności od tego, jak zostały przyrządzone. Za różnice brzmieniowe między dźwiękami odpowiada ich **barwa**.

Smak tortu zmieni się zależnie od ilości dodanych przypraw. W podobny sposób **dynamika**, czyli głośność, wpływa na utwór muzyczny.

Ćwiczenie 5

Wybierzcie dyrygenta. Wykonajcie piosenkę zgodnie z jego wskazówkami. Śpiewajcie cicho, gdy zbliży on do siebie swoje dłonie, a głośno – kiedy szeroko rozłoży ręce.

W naszym utworze nie może zabraknąć składnika, od którego zależy sposób śpiewania lub grania. Elementem tym jest **tempo**.

Nasze muzyczne danie jest już prawie gotowe. Wystarczy dodać do niego jeszcze jeden składnik: **artykulację**, czyli sposób wydobywania dźwięków zastosowany w danym utworze. Na koniec trzeba nadać dziełu odpowiednią **formę**. W poprzednich latach nauki poznaliście następujące formy muzyczne: AB, ABA i ABA₁, rondo i kanon.

Ćwiczenie 6

Wybierzcie dyrygenta i zgodnie z jego wskazówkami wykonajcie *unisono* piosenkę *Hej, bystra woda*. Śpiewajcie tym szybciej, im szybciej porusza on rękami.

Forma muzyczna określa budowę danej kompozycji. Składają się na nią wszystkie elementy muzyki.

Barwa dźwięku pozwala usłyszeć różnice w brzmieniu poszczególnych instrumentów lub głosów.

ppp mf ff

Dynamika określa głośność dźwięków i jej zmiany.

Tempo oznacza szybkość wykonywania utworu i jej zmiany.

allegro vivo largo

Muzyczny tort

Składniki:

- rytm,
- melodia,
- tempo,
- barwa dźwięku,
- dynamika,
- harmonia,
- artykulacja.

Sposób przyrządzenia:

Wszystkie składniki połączyć. Uzyskanej muzyce nadać formę. Utwór należy wykonać dla słuchaczy od razu po przygotowaniu.

Smacznego!

W muzyce tempo i jego zmiany nazywamy **agogiką**.

Przyjrzyjcie się zapisowi nutowemu piosenki *Hej, bystra woda*. Z ilu części się ona składa i czym się one od siebie różnią? Określcie formę muzyczną tego utworu.

MUZYCZNY
SŁOWNICZEK

Elementy muzyki – składniki każdego utworu muzycznego. Należą do nich m.in.: melodia, rytm, tempo, dynamika, artykulacja i barwa dźwięku.

Harmonia – współbrzmienia towarzyszące melodii.

Forma muzyczna – budowa utworu muzycznego.

10. Historia polskiego oręża dźwiękiem zapisana

Zaśpiewajmy!

Pieśń o przeszłości

muzyka: Katarzyna Gärtner, słowa: Jerzy Medyński, opracowanie: Monika Gromek

Pieśń o prze-szło - ści las nam gwa - rzy i ty - sią - cle - tni dąb. On
sam hi - sto - rię nam przy - wo - ła o gło - sie surm i trąb.
I bę - dzie pra - wil nam o wo - jach, co Chro - bry wiódł ich król, co

Co będziemy dzisiaj robić?

- Wykonamy *Pieśń o przeszłości*.
- Poznamy pieśni i piosenki żołnierskie.
- Posłuchamy kompozycji żołnierskich z różnych epok.
- Zagramy utwór *Serce w plecaku*.

Jeśli w refrenie zaśpiewacie *unisono*, wykonajcie dolny głos – to on jest głosem głównym w utworze.

1. Pieśń o przeszłości las nam gwarzy¹ i tysiącletni dąb.
On sam historię nam przywoła o głosie surm² i trąb.
I będzie prawil³ nam o wojach⁴, co Chrobry wiódł ich król,
co sławę sami, twardą dłonią, z bitewnych wzięli pól.

Ref. Dorzućcie dREW, dorzućcie dREW,
niech buchnie jasny płomień.
Niech po wierzchołkach drzew
nasz śpiew poniesie parę wspomnień.

¹ Gwarzyć – tu: opowiadać lub śpiewać o czymś.

² Surma – trąba wojskowa, która dawniej służyła żołnierzom do przesyłania sygnałów.

³ Prawić – dawniej: mówić, opowiadać.

⁴ Woj – w średniowiecznej Polsce: rycerz, wojownik.

◦ Ostatni mazur,
muzyka: Fabian Tymolski,
słowa: Ludwik Ksawery
Pomian-Łubiński

? Porównajcie nastrój polskiego tańca
narodowego, mazura, z atmosferą panu-
jącą w wysłuchanym utworze.

2. Z Maszkowic Zyndram i Zawisza⁵ z grunwaldzkich jadą stron.
Dwa miecze wiozą, co je Krzyżak przed polski przywiódł tron.
Tą leśną drogą pan Langiewicz⁶ ze swoją partią⁷ szedł,
tu, umykając przed hetmanem, pogubił pludry⁸ Szwed⁹.

Ref. Dorzućcie drow...

3. Na tej polanie chłop Kościuszki prostował ostrze kos,
a hubalczycy¹⁰ tędy nieśli swój na KBK-ach¹¹ los.
Hej, partyzancie, czy pamiętasz potężny stary dąb?
Forteca i gospoda miła, schronienie i twój dom...

Ref. Dorzućcie drow, dorzućcie drow,
jak wici ogień gore¹²,
więc stawmy się na przodków zew,
by sławić polski oręż.

⁵ Zyndram z Maszkowic, Zawisza Czarny – najslawniejsi polscy rycerze, którzy walczyli w bitwie pod Grunwaldem w 1410 r.

⁶ Pan Langiewicz – Marian Langiewicz, jeden z przywódców powstania styczniowego.

⁷ Partia – dawniej: oddział zbrojny.

⁸ Pludry – dawniej: spodnie.

⁹ Umykając przed hetmanem, pogubił pludry Szwed – wers nawiązuje do zwycięskich wojen toczonych przez Polskę ze Szwecją w XVII w. Tytuł hetmana przysługiwał wówczas najwyższemu dowódcy wojsk Rzeczypospolitej.

¹⁰ Hubalczycy – żołnierze z oddziału Wojska Polskiego dowodzonego przez majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”. Jednostka ta toczyła partyzancką walkę z niemieckim okupantem w latach 1939–1940.

¹¹ KBK – inaczej: karabinek; broń używana przez polskich partyzantów podczas II wojny światowej, rodzaj karabinu z krótką lufą.

¹² Goreć – dawniej: palić się.

Pieśni i piosenki o tematyce wojskowej i wojennej powstawały w różnych okresach historii Polski i były związane z wydarzeniami ważnymi dla polskiego narodu. W sposób poważny lub żartobliwy opowiadały o losach i waleczności żołnierzy, wysławiały bohaterów, wodzów i przywódców powstań, wyrażały sprzeciw wobec zaborców i okupantów, podtrzymywały patriotyzm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Muzyka komponowana do tych pieśni była zwykle rytmiczna i marszowa, uroczysta i poważna. Często nawiązywała do melodii i tańców ludowych, zawsze wzmacniała wymowę tekstu oraz tworzyła podniosły nastrój udzielający się wykonawcom i słuchaczom. Dla Polaków żyjących obecnie pieśni żołnierskie są cennymi pamiątkami świadczącymi o bohaterskiej przeszłości ojczyzny.

W okresie zaborów ze względu na ograniczenia wprowadzane przez władze Polacy przekazywali sobie pieśni żołnierskie głównie drogą ustną. Pod koniec XIX i na początku XX w. na ziemiach polskich i na emigracji wydawane były śpiewniki, dzięki którym wiele z tych utworów zyskało popularność.

A to ciekawe!

Od 1967 r. do początku lat 90. XX w. odbywał się w Kołobrzegu Festiwal Piosenki Żołnierskiej. W kolejnych edycjach tej imprezy występowali najbardziej znani polscy artyści. Wykonywane przez nich piosenki tworzyli wybitni kompozytorzy i autorzy tekstów. Zwycięzcy festiwalowego konkursu otrzymywali nagrodę Złotego Pierścienia. Wiele utworów zaprezentowanych po raz pierwszy w Kołobrzegu stało się prawdziwymi przebojami, np. *Przyjedź, mamo, na przysięgę, Po ten kwiat czerwony czy Chabry z poligonu*.

Zagrajmy!

Serce w plecaku

Michał Zieliński

Wśród utworów muzyki instrumentalnej również można znaleźć kompozycje o tematyce wojskowej, m.in. *Marsz wojskowy* Ludwiga van Beethovena [czyt.: wan betowena], *Marsz wojskowy* Franciszka Schuberta [czyt.: szuberta] czy *Marsz Radetzky'ego* [czyt.: radeckiego] Johanna Straussa [czyt.: johana sztrałsa] ojca.

A to ciekawe!

Pieśń wojskową stworzył także Fryderyk Chopin. W 1831 r. tuż przed wyjazdem z Polski skomponował on melodię do wiersza Stefana Witwickiego *Wojak*.

Posłuchajmy...

• Franciszek Schubert
[czyt.: szubert], *Marsz wojskowy*

? Na podstawie wysłuchanego utworu opiszcie formę marsza. Uwzględnijcie tempo, melodię, metrum i inne elementy muzyki.

Polskie pieśni żołnierskie

Wiek XIII

Bogurodzica

Pierwszym hymnem napisanym w języku polskim oraz najstarszą pieśnią religijną i bojową polskich rycerzy jest *Bogurodzica*. Jej początkowe zwrotki powstały prawdopodobnie w XIII w. W średniowieczu utwór ten pełnił funkcję hymnu państwowego. Oddziały polskie i litewskie wykonały go przed bitwą z Krzyżakami stoczoną pod Grunwaldem w 1410 r.

Wiek XV

Idzie żołnierz borem, lasem

Za pierwszą polską pieśń wojskową uznaje się utwór *Idzie żołnierz borem, lasem*. Kompozycja ta powstała najprawdopodobniej w 1444 r., w którym wojska polsko-węgierskie stoczyły pod Warną bitwę z armią turecką. Najstarszy zachowany zapis tej kompozycji pochodzi z 1597 r. Twórcy tekstu i melodii pozostają nieznani.

Wiek XVIII

Do broni, bracia;

Pobudka krakusów

Najbardziej znane pieśni XVIII-wieczne nawiązują do powstania kościuszkowskiego, w którym męstwem i walecznością wykazali się kosynierzy – chłopci walczący kosami. Z tego okresu pochodzą utwory: *Do broni, bracia* i *Pobudka krakusów* (*Dalej, chłopcy, dalej, żywo*).

Posłuchajmy...

- *Idzie żołnierz borem, lasem*, muzyka i słowa: autorzy nieznani
- *Serce w plecaku*, muzyka i słowa: Michał Zieliński

? W której piosence zastosowany akompaniament nawiązuje do muzyki renesansu? Uzasadnijcie swoje zdanie.

Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*

Posłuchajmy...

- *Pobudka krakusów* muzyka i słowa refrenu: Kazimierz Hofman, tekst zwrotek: autor nieznany

? Do którego polskiego tańca narodowego nawiązuje melodia pieśni? Wymieńcie jego charakterystyczne cechy.

Wiek XIX

***Dalej, bracia, do bułata; Warszawianka z 1831 r.;
Bywaj, dziewczę, zdrowe; W krwawym polu srebrne
ptasze; Ostatni mazur; Marsz, marsz, Polonia***

Wiek XIX był w historii Polski czasem zaborów i dwóch wielkich powstań: listopadowego (lata 1830–1831) i styczniowego (lata 1863–1864). W stuleciu tym powstało wiele pieśni o tematyce patriotycznej i wojskowej. Niektóre z nich nawiązywały do chwalebnych wydarzeń historycznych, np. *Krakowiak kosynierów* (Bartoszu, Bartoszu), *Śpiew krakusów* (*Dalej, chłopcy, bierzmy kosy*). Inne nawoływały do walki, np. *Bracia, do bitwy nadszedł czas*, *Marsz strzelców* (*Hej, strzelcy wraz*).

Jan Władysław Chelmiński,
Trębacz 2. Pułku Ułanów Księstwa Warszawskiego

A to ciekawe!

Zgodnie z tradycją pieśni *Czerwone maki na Monte Cassino* [czyt.: kasino] należy słuchać na stojąco.

Wiek XX

***Już zachodzi czerwone słońeczko;
Piechota; Pierwsza Kadrowa;
Pierwsza Brygada; Ułani, ułani;
Serce w plecaku; Czerwone maki
na Monte Cassino; Szturmówka***

W XX w. powstały pieśni i piosenki opowiadające o życiu żołnierzy uczestniczących w walkach o niepodległość Polski, m.in. w powstaniach śląskich i w powstaniu wielkopolskim oraz w I i II wojnie światowej. Opisywały one waleczność i męstwo polskich bojowników o wolność oraz podtrzymywały w wykonawcach i słuchaczach uczucia patriotyczne.

Partyzanci z 5. Brygady Wileńskiej Armii Krajowej

11. Piosenki powstania warszawskiego

1 sierpnia 1944 r. w Warszawie wybuchło powstanie przeciwko niemieckiemu okupantowi. Do walki stanęło wówczas wielu młodych ludzi, w tym dzieci. Mali powstańcy roznosili pocztę i opiekowali się rannymi, a niektórzy z nich służyli z karabinem w ręku. Wszyscy wykazali się wielką odwagą – ich bohaterstwo upamiętniają powstańcze piosenki, m.in. utwór *Szary mundur*.

Zaśpiewajmy!

Szary mundur

muzyka i słowa: autorzy nieznani

Ha - rce - rski mu - ndur wło - żył, gdy miał dwa - na - ście lat. Na
 cza - pce bia - ły o - rzeł, a w se - rcu wie - lki żar. Prze - my - kał się u - kra - dkiem, by
 pa - trol wro - ga zwieść. Pod blu - zą miał bi - bu - łę, choć ma - ły, wa - lczył też. Ref. Sza - ry

1. Harcerski mundur włożył, gdy miał dwanaście lat.
 Na czapce biały orzeł, a w sercu wielki żar.
 Przemykał się ukradkiem, by patrol wroga zwieść.
 Pod bluzą miał bibułę¹, choć mały, walczył też.

Ref. Szary mundur, mały mundur, na łokciach kilka lat.
 Mały mundur, pod mundurem dwanaście tylko lat.
 Szary mundur, wielka дума i wielki ducha hart!
 Mały mundur, pod mundurem dwanaście tylko lat.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Wykonamy piosenki *Szary mundur* i *Pałacik Michła*.
- Poznamy utwory nawiązujące do historii powstania warszawskiego.
- Posłuchamy kompozycji z okresu wojny i okupacji.

Objaśnienia oznaczeń w nutach

Rall. – skrót utworzony od włoskiego określenia *rallentando*, czyli „zwalniając”. Oznacza stopniowe zwolnienie tempa.

Fermata – pozwala wykonawcy dowolnie przedłużyć czas trwania nuty lub pauzy.

A tempo – (w języku włoskim „do taktu”) – oznacza powrót do pierwotnego tempa po jego chwilowej zmianie.

¹ *Bibuła* – tu: nielegalne książki i czasopisma drukowane i rozpowszechniane przez członków polskiego ruchu oporu podczas okupacji niemieckiej w latach 1939–1945.

10 mu - ndur, ma - ły mu - ndur, na ło - kciach ki - lka łał. Ma - ły

12 mu - ndur, pod mu - ndu - rem dwa - na - ście ty - lko łał. Sza - ry mu - ndur, wie - lka du - ma i

15 wie - lki du - cha hart! Ma - ły mu - ndur, pod mu - ndu - rem dwa - na - ście ty - lko łał.

² Trza fason zawsze mieć – trzeba zawsze dobrze się prezentować.

³ Dzień sierpniowy – tu: 1 sierpnia 1944 r., dzień wybuchu powstania warszawskiego.

2. Wyprasuj, mamó, mundur, trza fason zawsze mieć²,
nie żałuj swego trudu, bo tak już w życiu jest.
Zmęczona jesteś, mamó, i lękasz się, ja wiem,
lecz miłość twoja, mamó, uchroni mnie przed złem.

Ref. Szary mundur, mały mundur...

3. Oddany sercem sprawie, waleczny mały syn...
Nikt nie znał tak Warszawy, zręczniejszy nie był nikt.
Przenosił on granaty, gdy taki rozkaz padł –
odważny jak bohater, choć miał dwanaście lat.

Ref. Szary mundur, mały mundur...

4. Aż nadszedł dzień sierpniowy³, huczący ogniem dział,
najmłodszy szeregowy na posterunku stał.
Zwycięstwo jest już blisko, Warszawa będzie żyć!
Padł strzał – i to już wszystko, a matce został dziś...

Ref. Szary mundur, mały mundur...

Poczta harcowska

Piosenki, które powstały podczas II wojny światowej, podejmowały różnorodną tematykę. Te, które ośmieszały niemieckiego okupanta, były ważnymi narzędziami walki z wrogiem. Należy do nich utwór *Siekiera, motyka*. Takie kompozycje, jak *Teraz jest wojna*, *Dnia pierwszego września* i *Warszawo ma*, opowiadały o codziennym życiu cywilów w czasie działań wojennych i pod okupacją. Inne pieśni i piosenki sławiły męstwo polskich żołnierzy. Szczególne miejsce zajmuje wśród nich utwór *Czerwone maki na Monte Cassino* [czyt.: kasino].

Walczący z Niemcami polscy żołnierze śpiewali piosenki umacniające wolę walki i nadzieję na zwycięstwo. Utwory te były najczęściej utrzymane w energicznym rytmie marsza i miały pogodny nastrój, choć w niektórych można usłyszeć nutę zadumy. Ich autorami byli zarówno amatorzy, jak i utalentowani kompozytorzy i poeci. Do najbardziej popularnych piosenek powstańczych należą: *Pałacik Michla*, *Hej, chłopcy, bagnet na broń!*, *Serce w plecaku*, *Warszawskie dzieci*.

- *Warszawo ma*, muzyka: Kazimierz Oberfeld, słowa: Andrzej Włast
- *Sanitariuszka Małgorzatka*, muzyka: Jan Krzysztof Markowski, słowa: Mirosław Jezierski

? Porównajcie nastrój wysłuchanych piosenek. Porozmawiajcie krótko o tym, dlaczego utwory powstańcze i żołnierskie nie zawsze są smutne lub uroczyste.

Ćwiczenie 1

Wymieńcie tytuły znanych Wam piosenek związanych z niemiecką okupacją i powstaniem warszawskim.

Ukazana na słynnym pomniku warszawska syrenka ma rysy twarzy Krystyny Krahelskiej – autorki piosenki *Hej, chłopcy, bagnet na broń!* i sanitariuszki podczas powstania warszawskiego. Poetka zginęła w pierwszych dniach sierpnia 1944 r. Obecnie jej imię jest nadawane wielu drużynom harcerskim.

muzyka: Jan Stiasny, słowa: Józef Szczepański

Pa - la - cyk Mi - chla, Ży - tnia, Wo - la, bro - nią jej chło - pcy od „Pa - ra -
 5 so - la”. Choć na „ty - gry - sy” ma - ją wi - sy, to wa - rsza - wia - ki, fa - jne chło - pa - ki są!
 10 Ref. Czu - waj, wia - ro, i wy - tę - żaj słuch, pręż swój mło - dy duch, pra - cu - jąc za dwóch!
 14 Czu - waj, wia - ro, i wy - tę - żaj słuch, pręż swój mło - dy duch jak stal_____!

A to ciekawe!

Pałacik Michla, a właściwie Michlera, znajdował się przy ul. Wolskiej 40 w Warszawie. Podczas powstania warszawskiego stacjonował w nim batalion „Parasol” i to właśnie w tym budynku w pierwszych dniach sierpnia 1944 r. powstała jedna z najsłynniejszych powstańczych piosenek. Pałac został całkowicie zniszczony w trakcie walk i nigdy go nie odbudowano.

1. Pałacik Michla, Żytnia¹, Wola²,
bronią jej chłopcy od „Parasola”³.
Choć na „tygrysy”⁴ mają wisy⁵,
to warszawiaki, fajne chłopaki są!

Ref. Czuwaj, wiaro⁶, i wyteżaj słuch,
pręż swój młody duch, pracując za dwóch!
Czuwaj, wiaro, i wyteżaj słuch,
pręż swój młody duch jak stal!

2. Każdy chłopaczek chce być ranny...
Sanitariuszki – morowe⁷ panny.
I gdy cię kula trafi jaka,
poprosisz pannę – da ci buziaka, hej!

Ref. Czuwaj, wiaro, i wyteżaj słuch...

3. Wiara się bije, wiara śpiewa,
szkopy⁸ się złością, krew ich zalewa,
różnych sposobów się imają,
co chwila „szafę”⁹ nam posuwają¹⁰, hej!

Ref. Czuwaj, wiaro, i wyteżaj słuch...

4. Lecz na nic „szafa” i granaty,
za każdym razem dostają baty
i co dzień się przybliża chwila,
że zwyciężymy! I do cywila¹¹, hej!

Ref. Czuwaj, wiaro, i wyteżaj słuch...

¹ Żytnia – ulica w Warszawie.

² Wola – dzielnica w Warszawie.

³ „Parasol” – nazwa oddziału powstańczego złożonego głównie z harcerzy.

⁴ „Tygrys” – czołg wykorzystywany w armii niemieckiej podczas II wojny światowej.

⁵ Wis – polski pistolet.

⁶ Wiara – potocznie: grupa żytych ze sobą ludzi.

⁷ Morowe – tu: godne uznania, dzielne.

⁸ Szkop – pogardliwie: Niemiec.

⁹ „Szafa” – tu: potoczna nazwa niemieckiej wyrzutni raketowej.

¹⁰ Posuwają – tu: podsuwają.

¹¹ Do cywila – zakończyć służbę wojskową.

12. WARSZTAT MUZYCZNY

To już wiemy!

- Muzyka średniowieczna była podporządkowana religii.
- Trubadurzy i truwerzy byli wędrownymi poetami, kompozytorami i śpiewakami.
- Do najbardziej popularnych instrumentów renesansowych należały flet, lutnia i organy.
- W średniowiecznych kościołach rozbrzmiewała najczęściej jednogłosowa muzyka wokalna.
- W epoce renesansu chętnie śpiewano i grano muzykę wielogłosową.
- Tabulatura to zbiór utworów na jeden instrument (lutnię lub organy) zapisanych za pomocą specjalnych znaków.
- Muzyka składa się z wielu elementów, m.in. z rytmu, melodii, harmonii, dynamiki, tempa, barwy dźwięku i artykulacji.

Zadania warsztatowe

- ① Nazwijcie przedstawione na ilustracjach instrumenty z epok średniowiecza i renesansu.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Sprawdzimy, co już wiemy i umiemy.
- Zagramy fragmenty piosenek i odgadniemy ich tytuły.

Posłuchajmy...

- Jakub Polak-Reys [czyt.: rejs],
Preludium

- ? Na jakim instrumencie został wykonany utwór?

- ② Wymieńcie cztery nazwiska kompozytorów, którzy tworzyli w średniowieczu i renesansie. Jedno z tych nazwisk możecie odczytać z rebusu. Pamiętajcie, żeby rozwiązanie zagadki zapisać na osobnej kartce, a nie w podręczniku.

~~łab~~

~~ur~~

bu = ó

- ③ Zagrajcie podane melodie. Następnie odgadnijcie tytuły piosenek żołnierskich i powstańczych, z których pochodzą wykonane przez Was fragmenty.

Posłuchajmy...

- Fryderyk Chopin, *Preludium e-moll*, op. 28, nr 4
- Józef Haydn [czyt.: hajdn], *Symfonia G-dur „Z uderzeniem w kocioł”*, nr 94, cz. II *Andante*
- Aram Chaczaturian, *Taniec z szablami* z baletu *Gajane*
- Maurice Ravel [czyt.: moris rawel], *Bolero* (fragment)

? Określcie, jakie elementy muzyki dominują w każdym z wysłuchanych utworów. Pamiętajcie, że w danej kompozycji duże znaczenie może mieć kilka elementów.

WOLFGANG AMADEUSZ MOZART JAK CO DZIEŃ ĆWICZY ZE SWOJĄ SIOSTRĄ, NANNERL, POD OKIEM OJCA, LEOPOLDA.

MUSISZ PRZĘĆWICZYĆ TEN FRAGMENT. W OSTATNICH TAKTACH FORTEPIAN NIE WSPÓŁBRZMIĄŁ ZE SKRZYPCAMI...

ALE TO NIE MOJA WINA!

NA PEWNO NIE MOJA – MAM PRZECIEŻ SŁUCH ABSOLUTNY!

TATOOOOO!!! AMADEUSZ KŁAMIE!

ECH... W ŻYCIU JEST INACZEJ NIŻ W MUZYCE. W RODZINIE NIGDY NIE BĘDZIE PEŁNEJ HARMONII...

Start

Wolfgang Amadeusz Mozart

Swoje pierwsze utwory Wolfgang Amadeusz Mozart [czyt.: mocart] skomponował w wieku około 5 lat. Nie znał jeszcze wówczas nut, dlatego melodie pomagał mu spisywać ojciec. Tworzenie muzyki było dla chłopca zabawą. Takie podejście do komponowania cechowało Mozarta także w wieku dojrzałym. W niemal wszystkich swoich dziełach wyrażał on pogodę ducha i dziecięcą radość życia. Tworzył bardzo szybko i z wielką łatwością, niemal bez skreśleń i poprawek. W ciągu zaledwie 35 lat życia napisał ponad 600 utworów, w tym liczne symfonie, koncerty na różne instrumenty, kwartety smyczkowe i kilkanaście oper. Większość z tych kompozycji uważa się dziś za arcydzieła.

Scena z opery *Wesele Figara*

Mozart pragnął, aby jego dzieła bawiły nie tylko melomanów, lecz także ludzi niemających wiedzy muzycznej. Można stwierdzić, że kompozytor był jednym z pierwszych twórców muzyki popularnej. Po premierze opery *Wesele Figara* z radością pisał do przyjaciela: „Wszędzie się gra, śpiewa, nuci i gwizdże tylko *Figara*”. Natomiast w liście do ojca z humorem wyznał: „W mojej operze będzie muzyka dla każdego rodzaju ludzi, z wyjątkiem rodzaju długouchych”.

W każdym kraju należącym do Unii Europejskiej, który korzysta z waluty euro, rewersy¹ monet są inne. W Austrii rewers monety o nominale 1 euro przedstawia Mozarta.

¹ Rewers – odwrotna strona monety, przeciwieństwo strony przedniej.

Ciekawostka

Do czasów współczesnych zachowało się wiele listów Mozarta, adresowanych m.in. do ojca Leopolda, siostry Marii Anny, nazywanej Nannerl, oraz żony Konstancji. Czytelnicy tych tekstów mogą poznać kompozytora jako ciepłego, rodzinnego człowieka, obdarzonego wielkim poczuciem humoru. Jeśli chcecie się dowiedzieć, jakim żartobliwym określeniem Mozart nazywał swoją siostrę, jakie lubił potrawy i w jaki sposób spędzał czas wolny, sięgnijcie po książkę z polskim tłumaczeniem jego listów.

Kalendarz

Listopad

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Wrocławski Festiwal Gitarowy

Grudzień

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Festiwal muzyki dawnej Actus Humanus
[czyt.: aktus humanus] w Gdańsku

5 XII – rocznica śmierci Wolfganga
Amadeusza Mozarta [czyt.: mocarta]

Styczeń

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Śladami Trzech Króli – kolędowe
spotkania flażolecistów w Poznaniu

25 I – urodziny Witolda
Lutosławskiego

13. W oczekiwaniu na pierwszą gwiazdę

Zaśpiewajmy!

Raz w roku

muzyka: Andrzej Rutkowski, słowa: Leon Sęk, opracowanie: Monika Gromek

1. Raz w ro - ku nie - bo się o - twie - ra i scho - dzi do nas Chry - stus
Bo ka - żdy czło - wiek te - go cze - ka, gdy się o - two - rzą w nie - bie

Pan. Cze - ka na Nie - go ca - ła zie - mia _____,
drzwi i ze - jdzie czło - wiek do czło - wie - ka _____

tej no - cy nikt nie bę - dzie sam. my _____
tej chwi - li też cze - ka - my _____

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Raz w roku.*
- Poznamy współczesne piosenki bożonarodzeniowe.
- Posłuchamy muzyki świątecznej.

1. Raz w roku niebo się otwiera i schodzi do nas Chrystus Pan.
Czeka na Niego cała ziemia, tej nocy nikt nie będzie sam.
Bo każdy człowiek tego czeka, gdy się otworzą w niebie drzwi
i zejdzie człowiek do człowieka – tej chwili też czekamy my.

2. Raz w roku niebo się otwiera, by Jezus przyszedł zbawić świat.
Zbawił go kiedyś, zbawia teraz – od dwóch tysięcy długich lat.
Raz w roku schodzi na tę ziemię pomiędzy ludzi – król i Bóg,
i wszystkim niesie znów zbawienie, więc chwili tej czekamy znów.

Ref. Aż się otworzy niebo, zaleje światłem świat
i nowo narodzonego Jezusa nam da.
Sarenka, osioł, wielbłąd też czuwają w świętą noc,
aż się otworzy niebo, by zmienić los.

Ref. Aż się otworzy niebo...

10 *D* *A⁷/_E* *D⁹/_{F#}* *G* *D⁹/_A* *A⁷*

Ref. Aż się o - two - rzy nie-bo, za - le - je świa-tłem świat i no - wo zro - dzo-ne-go

13 *G* *A* *D* *A⁷/_E* *D⁹/_{F#}* *G*

Je - zu - sa nam da _____. Sa - re - nka, o - siol, wie - lbląd też czu - wa - ją w świę - tą noc,

16 *D⁹/_A* *A⁷* *G* *D*

aż się o - two - rzy nie - bo, by zmie - nić los _____.

Posłuchajmy...

◦ Dzień jeden w roku,
piosenka z repertuaru
zespołu Czerwone Gitary

? W jaki nastrój wprowadza
słuchaczy piosenka? Które elementy
utworu o tym decydują?

Na początku grudnia w wielu krajach rozpoczynają się przygotowania do Bożego Narodzenia. W wystawach sklepowych pojawiają się świąteczne dekoracje, a wiele budynków przyozdabia się kolorowymi światełkami. Coraz więcej okien rozświetlają choinkowe lampki. A gdy nadchodzi wigilijny wieczór, w wielu domach rozbrzmiewają melodie kolęd i pastorałek, śpiewanie i słuchanie pieśni o narodzeniu Jezusa jest bowiem wpisane w polską tradycję. Obecnie świąteczny repertuar wzbogacają piosenki bożonarodzeniowe. Nie mają one religijnego charakteru, ale ich tekst i melodia w odpowiednim opracowaniu podkreślają wyjątkowy nastrój grudniowych dni.

Ćwiczenie 1

Która piosenka, kolęda
lub pastorałka najbardziej kojarzy
Wam się ze świętami?

Posłuchajmy...

Wielu z nas potrafi wskazać swoje ulubione piosenki bożonarodzeniowe. Gdy przed świętami słyszymy je po raz pierwszy, momentalnie ogarnia nas świąteczny nastrój. Do takich utworów należą zarówno przeboje, jak i mniej popularne piosenki. Urzekają one słuchaczy melodią albo tekstem i budzą w nich przyjemne skojarzenia.

- *Ding dong!*, piosenka z repertuaru Kayah [czyt.: kaja]
- *Hej, ludzie, idą święta*, piosenka z repertuaru zespołu Varius Manx [czyt.: warius manks]

? Które elementy wysłuchanej muzyki podkreślają atmosferę Bożego Narodzenia?

• kolęda angielska
*God Rest Ye Merry, Gentlemen*¹

? Jakim włoskim wyrażeniem
 można określić sposób wykonania
 tej kolędy?

¹ *God Rest Ye Merry, Gentlemen* [czyt.: god rest
 ji mery džentlmen] – w języku angielskim:
 „Panowie, Bóg zsyła wam radosny pokój”.

Świąteczne karaoke

Utwórzcie kilka grup, a następnie przygotujcie prezentacje multimedialne, w których w ciekawy sposób przedstawicie teksty Waszych ulubionych piosenek bożonarodzeniowych. Wykorzystajcie materiały znalezione w internecie. Po zakończeniu swojego wystąpienia każdy zespół wykonuje wybrany utwór świąteczny *a cappella* lub z akompaniamentem granym na instrumentach.

Na złotą nutę

Zaprojektujcie okładkę płyty CD
 z Waszą ulubioną muzyką na
 Boże Narodzenie.
 Ozdóbcie okładkę w dowolny
 sposób oraz umieśćcie na niej
 listę utworów.

14. Kolędujemy wszyscy razem

Zaśpiewajmy!

Narodził się Jezus Chrystus

pastorałka, muzyka i słowa: autorzy nieznani

1. Na - ro - dził się Je - zus Chry - stus, bą - dźmy we - se - li.
Chwa - lę Mu na wy - so - ko - ści nu - cą a - nie - li:
Glo - ri - a, glo - ri - a in e - xce - lsis De - o!
Glo - ri - a, glo - ri - a in e - xce - lsis De - o!

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy i zagramy kolędy i pastorałki.
- Posłuchamy kolęd w różnym wykonaniu.

1. Narodził się Jezus Chrystus, bądźmy weseli.
Chwałę Mu na wysokości nuć anieli:
Gloria, gloria in excelsis Deo!¹
Gloria, gloria in excelsis Deo!
2. Na kolana wół i osioł przed Nim klękają,
Jego swoim Stworzycielem, Panem uznają.
Gloria...
3. Pastuszkowie przybiegają na znak im dany,
cześć oddają i witają Pana nad Pany.
Gloria...
4. Trzej Królowie przyjechali z wielkimi dary,
złoto, mirra² i kadzidło³ – oto ofiary.
Gloria...
5. I my także chwałę dajmy Dzieciątku temu,
jako Panu nieba, ziemi, Zbawcy naszemu.
Gloria...

¹ Gloria in excelsis Deo! [czyt.: gloria in excelsis deo] – w języku łacińskim: „Chwała na wysokości Bogu!”.

² Mirra – żywica o silnym zapachu otrzymywana z tropikalnych drzew balsamowych.

³ Kadzidło – żywica różnych drzew, która przy spalaniu wydzielą przyjemny zapach; często stosowana podczas rytuałów religijnych.

Posłuchajmy...

◦ Jan Sebastian Bach, *Ehre sei dir, Gott, gesungen*¹ z Oratorium na Boże Narodzenie

? Jaki zespół wokalny wykonuje wraz z instrumentalistami zaprezentowany utwór?

¹ *Ehre sei dir, Gott, gesungen* [czyt.: ire zaj dijer got gesungen] – w języku niemieckim: „Chwałę Tobie, Boże, wyśpiewujemy”.

W świąteczny czas nikt nie powinien być sam. Większość z nas w wigilijny wieczór zasiada w gronie rodzinnym przy świątecznym stole: z najbliższymi dzielimy się wówczas opłatkiem, okazujemy sobie wzajemnie ciepło i serdeczność, składamy najlepsze życzenia. W okresie Bożego Narodzenia spotykamy się także z przyjaciółmi i cieszymy się z odpoczynku w miłym towarzystwie. Muzyka może podkreślać świąteczny nastrój. Podczas śpiewania i grania kolęd oraz słuchania bożonarodzeniowego repertuaru bardziej odczuwamy łączące nas więzi i mocniej przeżywamy radość ze wspólnego spędzania świątecznego czasu.

Zagrajmy!

Narodził się Jezus Chrystus

Moja muzyka

Wykonajcie pastorałkę *Narodził się Jezus Chrystus* z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych. W tym celu opracujcie akompaniament do utworu, a następnie podzielcie się na 3 grupy:

- Pierwszy zespół śpiewa zwrotki i refren.
- Grupa druga gra zapisaną melodię.
- Zespół trzeci realizuje akompaniament na instrumentach perkusyjnych.

Dawniej, kiedy nie było możliwości rejestrowania i odtwarzania dźwięków, muzykę można było usłyszeć tylko w teatrach i filharmoniach oraz podczas koncertów organizowanych w plenerze lub w domach. Wspólne wykonywanie i słuchanie pieśni, piosenek i utworów instrumentalnych jednoczyło ludzi. Śpiewano *unisono* lub z podziałem na głosy przy różnych okazjach, szczególnie zaś w okresie Bożego Narodzenia. Niektóre kolędy i pastorałki zdobyły popularność nie tylko w krajach, w których powstały – słuchacze na całym świecie znają te utwory w rozmaitych opracowaniach i w różnych wersjach językowych.

W popularnym filmie *Kevin sam w domu* rozbrzmiewa kolęda *Carol of the Bells* [czyt.: karol of de bells]. Pochodzi ona z Ukrainy, gdzie znana jest pod tytułem *Szczedrik*.

Posłuchajmy...

- Mykoła Leontowycz,
kolęda *Szczedrik*

? Po wysłuchaniu utworu zanućcie powtarzający się w nim motyw.

Tradycję wspólnego śpiewania pieśni bożonarodzeniowych pielęgnowali niegdyś kolędnicy. Chodzili oni od domu do domu, śpiewali dla mieszkańców, a po zakończeniu swojego krótkiego koncertu życzili im pomyślności w nadchodzącym roku. Ich występy były nagradzane drobnymi datkami, za które kolędnicy dziękowali dodatkową przyśpiewką.

Zaśpiewajmy!

Za kolędę dziękujemy

tradycyjna pieśń kolędnicza

1. Za kolędę dziękujemy,
zdrowia, szczęścia winszujemy¹
na ten nowy rok!
2. Byście sobie długo żyli,
zdrowi i szczęśliwi byli
na ten nowy rok!

¹ Winszować – tu: składać komuś życzenia.

15. Zimowo, mroźnie, wesoło. Żarty muzyczne

Zaśpiewajmy!

Ty i ja, i maj

muzyka: Anna Ozner, Dariusz Jaros, słowa: Małgorzata Ochenduszkó

1. Wie - je - zi - mny wiatr, tu - lę w sza - lik twarz. Wie - czór cią - gnie z o - łowia - nych
chmur. W o - knach sza - rość gra. Śnieg o - pró - szy świat:
bia - ły rój ba - śnio - wych pszczół. Ref. A ja
bie - gnę pod - wiatr. I - dę wprost. aż do wio - sny. Tam, gdzie
mie - szka - maj, kwia - tów woń, zie - leń
so - sny.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Ty i ja, i maj*.
- Wykonamy układ ruchowy do piosenki.
- Dowiemy się, czym jest pastisz muzyczny.

1. Wieje zimny wiatr,
tulę w szalik twarz.
Wieczór ciągnie z ołowianych chmur.
W oknach szarość gra.
Śnieg oprószy świat:
biały rój baśniowych pszczół.

Ref. A ja biegnę pod wiatr.
Idę wprost aż do wiosny.
Tam, gdzie mieszka maj,
kwiatów woń, zieleń sosny.

Taniec z szalikami

Uwaga! Przed rozpoczęciem tańca każdy uczestnik powinien przygotować szalik.

Zwrotka:

1. Zawieście sobie szaliki luźno na szyi i ustawcie się w dowolnych miejscach w sali, tak aby wszyscy byli zwrócenii w tę samą stronę.
2. Zróbcie 7 kroków do przodu – po dwa w każdym takcie. W czasie przeznaczonym na wykonanie ósmego kroku odwróćcie się do tyłu.
3. Ponownie wykonajcie 7 kroków do przodu, a następnie obróćcie się do tyłu. Na zakończenie zwrotki dobierzcie się w pary.

Refren:

1. Ustawcie się parami w kole w taki sposób, aby każdy trzymał w jednej ręce koniec szalika partnerki lub partnera, a w drugiej – koniec własnego szalika. Stójcie bokiem do siebie, w odległości wyznaczonej przez naciągnięte szaliki. Jedną rękę skierujcie w dół, a drugą – do góry, tak aby szaliki się krzyżowały.
2. Podskakujcie po obwodzie koła na przemian prawą i lewą nogą. Co 4 podskoki jeden z szalików unosić, a drugi – opuszczajcie. Powtarzajcie opisane ruchy aż do końca refrenu.

2. Widzę twoją twarz.
W ramię kulisz kark.
Wieczór ciągnie z ołowianych chmur.
W twoich oczach świat
ma niewiele barw.
Dam ci ciepły szalik swój.

Ref. Chodź ze mną pod wiatr,
pójdźmy wprost aż do wiosny. } *bis*
Tam, gdzie mieszka maj,
kwiatów woń, zieleń sosny.

3. Wieje ciepły wiatr, wolno płynie kra.
Słońce ciągnie z rzeki biały lód.
Koloruje świat, owocuje sad.
Maj do lata przyszedł już.

Ref. Jak motyle dwa,
ty i ja nad łąkami, } *bis*
tu, gdzie ciepły wiatr
tuli sad z owocami.

Muzycy, jak większość ludzi, lubią się śmiać. Żarty dźwiękowe mogą być równie zabawne jak dowcipy słowne. Każdy może je zrozumieć, język muzyki jest bowiem uniwersalny – wspólny dla ludzi wszystkich narodowości.

Posłuchajmy...

- G. Berthold [czyt.: bertolt], *Duet kotów* w wykonaniu zespołu Affabre Concinui [czyt.: affabre konc-inui]
- Leroy [czyt.: liroj] Anderson, *Maszyna do pisania*

? Nazwijcie przedmioty, których odgłosy towarzyszą muzyce w zaprezentowanych utworach.

Ćwiczenie 1

Wymyślcie pantomimę do utworu *Duet kotów*. Wykorzystajcie wyłącznie ruchy samych dłoni. Gotowy układ zaprezentujcie koleżankom i kolegom z klasy.

Odpowiednio ułożone dźwięki mogą wprawić słuchaczy w dobry humor. Aby wywołać uśmiech odbiorców, muzycy używają czasami przedmiotów codziennego użytku zamiast instrumentów. Powstają w ten sposób utwory przeznaczone na orkiestrę z towarzyszeniem np. balonów czy pompki rowerowej.

Duet kotów jest przykładem **pastiszu muzycznego**, czyli utworu nawiązującego w żartobliwy sposób do twórczości konkretnego kompozytora lub do stylu danej epoki. W wysłuchanym nagraniu wykonawcy równocześnie naśladują dźwięki wydawane przez koty i śpiewają w poważnym stylu *bel canto* [czyt.: bel kanto].

A to ciekawe!

Włoskie wyrażenie *bel canto* oznacza „piękny śpiew”. W XIX w. nazywano tak sposób wykonywania pieśni podkreślający piękno ludzkiego głosu i mistrzostwo wokalne śpiewaka.

Posłuchajmy...

- Józef Haydn, *Symfonia G-dur „Z uderzeniem w kocioł”, nr 94, cz. II Andante*

? Co sprawia, że utwór ma żartobliwy charakter?

Wielu kompozytorów pisze utwory radosne lub zabawne. Przykładowo, Józef Haydn [czyt.: hajdn], jeden z klasyków wiedeńskich, czasem pozwalał sobie na muzyczne żarty. W swojej *Symfonii G-dur* wykorzystał efekt zaskoczenia: spokojną melodię przerywają nagle bardzo głośne dźwięki kotłów i całej orkiestry. Zgodnie z anegdotą Haydn wprowadził te gwałtowne brzmienia do utworu, aby obudzić przysypiających słuchaczy. Efekt był tak zaskakujący, że Anglicy nazwali tę symfonię „Niespodzianką”.

W Polsce pastisze muzyczne tworzą i wykonują artyści z kwartetu smyczkowego **Grupa MoCarta** oraz pianista **Waldemar Malicki** i dyrygent **Bernard Chmielarz**, którzy prowadzą widowiska z cyklu *Filharmonia Dowcipu*. Prezentowane przez tych muzyków utwory wprawiają publiczność w doskonały humor. Podziw budzi również mistrzostwo, z jaką wykonawcy dowcipnie przekształcają znane motywy muzyczne.

Ćwiczenie 2

Odnajdźcie w podręczniku zabawne anegdoty. Wybierzcie spośród nich tę, która jest, Waszym zdaniem, najśmieszniejsza.

Waldemar Malicki

Grupa MoCarta

Posłuchajmy...

• Fryderyk Chopin, *Etiuda c-moll „Rewolucyjna”* w opracowaniu Bernarda Chmielarza (*Filharmonia Dowcipu*)

? Jaki efekt wywołuje zestawienie elementów muzyki rozrywkowej i artystycznej w zaprezentowanym utworze?

Do polskich zespołów wykonujących parodie muzyczne można zaliczyć **Kwartet Obsession** [czyt.: obseszyn]. Tworzą go instrumentalistki Kamila Szalińska-Bałwas (skrzypce), Agnieszka Aleksandra Kłosiewicz (skrzypce), Aleksandra Eleonora Świdzińska (altówka), Justyna Meliszek (wiolonczela). Kwartet zasłynął kabaretowym show [czyt.: szoł] *Klasyka inaczej*. Jego występy wywołują śmiech słuchaczy. Przyczyniają się także do popularyzacji muzyki artystycznej, jazzowej i rozrywkowej.

Zabawne skecze prezentuje austriacki zespół instrumentów dętych **Mnozil Brass** [czyt.: mnoz-il bras]. Muzycy w zabawny sposób opracowują znane przeboje jazzowe i popularne oraz fragmenty operetek. W swoich spektaklach nie tylko grają na instrumentach. Posługują się również elementami gry aktorskiej i pantomimy.

Niektóre grupy śpiewacze, np. polski zespół **Affabre Concinui** [czyt.: afabre konc-inui], wykonują wprawdzie muzykę serio, ale mają w swoim repertuarze także utwory na wesoło. Są to najczęściej opracowania wokalne znanych przebojów lub utworów instrumentalnych.

Muzyka w anegdocie

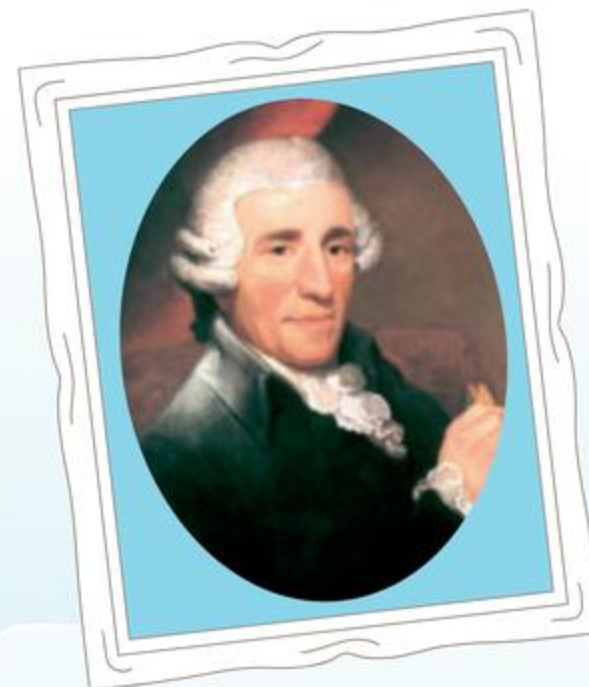
O muzyce i artystach powstało wiele anegdot. Można je znaleźć m.in. w książkach oraz w internecie.

Pewnego razu **Feliks Mendelssohn** [czyt.: mendelson] wykonywał wraz z orkiestrą swoją nową symfonię. Jeden ze słuchaczy, który nie przepadał za muzyką kompozytora, przed koncertem dopisał na afiszu: „Haydn, Mozart, Beethoven bardziej mi się podobają”. Gdy ów meloman opuszczał filharmonię, zobaczył na afiszu nowy dopisek: „Mnie także. Feliks Mendelssohn”.

Pewnego razu rozeszła się plotka, że zmarł **Józef Haydn** [czyt.: hajdn]. Dyrekcja paryskiego konserwatorium postanowiła uczcić pamięć wielkiego kompozytora i zorganizowała nabożeństwo żałobne. Sam Haydn z humorem skwitował to wydarzenie w rozmowie ze znajomym: „Szkoda, że mnie o tym w porę nie powiadomiono. Chętnie bym dyrygował tym pięknym *Requiem* Mozarta odprawionym w mojej intencji”.

Muzycy zatrudnieni na dworze księcia Mikołaja Esterházyego [czyt.: esterhaziego] byli coraz bardziej niezadowoleni, od dawna bowiem nie otrzymali urlopu od swojego pracodawcy. Kapelmistrz książęcej orkiestry, **Józef Haydn**, dowcipnie nawiązał do tego problemu w jednej ze swoich nowych kompozycji – symfonii zwanej „Pożegnalną”. W ostatniej części tego utworu instrumenty kolejno milkły, a wykonawcy opuszczali estradę z nutami pod pachą. Książę Mikołaj zrozumiał tę subtelna aluzję i zezwolił artystom na zasłużony wypoczynek.

Posłuchajmy...

• Antonin Dvořák [czyt.: dworzak],
Humoreska Ges-dur,
op. 101, nr 7

? Określcie formę utworu.

Pewien dyrygent nie mógł sobie poradzić z taktowaniem na $\frac{11}{4}$ w trakcie wykonywania jednego z utworów **Nikołaja Rimskiego-Korsakowa**. Wreszcie wpadł na pomysł, jak utrzymać ten trudny rytm. Po prostu w czasie dyrygowania rytmicznie mruczał w kółko: „Ri-mski-Ko-rsa-kow zu-pe-łnie zwa-rio-wał!”.

Podczas próby koncertu na trąbkę i orkiestrę solista stale się mylił i fałszował. Muzyk chciał jakoś usprawiedliwić swoją złą grę, dlatego rzekł do prowadzącego zespół **Józefa Haydna**: „Panie kapelmistrzu, orkiestra gra tak głośno, że sam siebie nie słyszę”. Na to dyrygent odrzekł: „W takim razie szczęściarz z pana!”.

Polski pianista, kompozytor i mąż stanu, **Ignacy Jan Paderewski**, podczas pobytu w Wiedniu grał codziennie etiudy fortepianowe, dzięki czemu doskonalił swoje umiejętności. Zawsze gdy wykonywał *Etiudę gis-moll* Fryderyka Chopina, na wieko instrumentu zsuwał się po nitce mały pająk, który sprawiał wrażenie zasłuchanego w muzykę. Upodobał sobie tylko ten jeden utwór. Kiedy pianista przerywał grę, pajączek szybko wracał pod sufit. Trwało to przez kilka tygodni. Po wakacjach Paderewski wrócił do swojego pokoju w Wiedniu, ale wiernego „słuchacza” już w nim nie było.

A to ciekawe!

Humoreska Antonina Dvořáka [czyt.: dworzaka] jest znana na całym świecie. Utwór ten doczekał się licznych wersji na różne instrumenty i w różnych stylach. Bywa też wykorzystywany w muzyce filmowej. Początkowy fragment *Humoreski* pojawiał się np. w polskim serialu *Rodzina zastępcza*.

Zagrajmy!

Humoreska, fragment

Antonin Dvořák

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Pastisz muzyczny – utwór nawiązujący w żartobliwy sposób do innego dzieła, twórczości danego kompozytora lub stylu muzycznego z określonej epoki.

16. W karnawałowych rytmach

Zaśpiewajmy!

W karnawale

muzyka: Remigiusz Skorwider, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach

1. Kie - dy zi - ma za o - kna-mi, ka - rna - wa - lu i - dzie czas...

On ro - zgrze - je ko - lo - ra - mi i do ta - ńca zbu - dzi nas!

Włóż ka - pe - lusz a - lbo ma - skę i prze - bra - nie so - bie spraw -

przy mu - zy - ce te - raz wła - śnie na ca - ła - go wciąż się baw!

Ref. W ka - rna - wa - le - w ka rna - wa - le wszy scy ba - wią się wspa -

nia - le! Ma - ska - ra - dy, ta - ńce, ba - le - sa - mba gra,

gra, gra, gra —! Od We - ne - cji aż po Ri - o ka - rna - wa - łem mia - sta

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *W karnawale*.
- Dowiemy się, co to jest karnawał i jak się go obchodzi.
- Zatańczymy sambę i salsę.
- Zagramy fragment utworu *Karnawał w Wenecji*.

1. Kiedy zima za oknami,
karnawału idzie czas...
On rozgrzeje kolorami
i do tańca zbudzi nas!
Włóż kapelusz albo maskę
i przebranie sobie spraw –
przy muzyce teraz właśnie
na całego wciąż się baw!

Ref. W karnawale – w karnawale,
wszyscy bawią się wspaniale!
Maskarady, tańce, bale –
samba gra, gra, gra, gra!
Od Wenecji aż po Rio
karnawałem miasta żyją!
Kolorowy, wyjątkowy –
niechaj trwa!
Samba gra!

Karnawał w Nicei,
2018 r.

Od 6 stycznia, czyli święta Trzech Króli, do wtorku przed Środą Popielcową trwa karnawał – czas hucznych zabaw i szalonych tańców. Dawniej w tym okresie odbywały się barwne maskarady i okazałe bale, którym często towarzyszyły kuligi, czyli przejażdżki saniami zaprzężonymi w konie. Uczestnicy zabaw karnawałowych przebierali się w niecodzienne stroje, a na twarze zakładali maski. Obecnie w zimowych miesiącach można bawić się z przyjaciółmi na domowych imprezach lub podczas specjalnie organizowanych balów. W karnawale popularne są tańce towarzyskie, m.in. samba.

2. Aż z Brazylii do nas płynie
ten gorący, słodki rytm...
On z radości swojej słynie –
poczuj w nogach go i ty!
To tradycja dobrze znana,
bo odbywa się od lat:
wśród balonów i pomponów
tańczy sambę cały świat!

Ref. W karnawale – w karnawale...

A to ciekawe!

Nazwa „karnawał” pochodzi z języka włoskiego, w którym wyraz *carne* oznacza „mięso”, a słowo *vale* – „pożegnanie”. Karnawał to zatem „pożegnanie mięsa”, czyli okres przygotowań do Wielkiego Postu.

Krok podstawowy samby

Podstawowy krok samby jest wykonywany w czasie jednego taktu.

- Na „raz” wykonajcie prawą nogą krok do przodu.
 - Na „i” dostawcie lewą nogę.
 - Na „dwa” przenieście ciężar ciała na nogę prawą.
 - Na „trzy” wykonajcie lewą nogą krok do tyłu.
 - Na „i” dostawcie prawą nogę.
 - Na „cztery” przenieście ciężar ciała na nogę lewą.
- Podczas każdego z wykonywanych ruchów najpierw ugnijcie, a następnie wyprostujcie kolana.

Ćwiczenie 1

Zgodnie z podanymi wskazówkami zatańczcie krok podstawowy samby do piosenki *W karnawale*.

figura samby: *open rocks*
[czyt.: ołpen roks]

figura samby: *bota fogos*

Najsłynniejszy karnawał na świecie odbywa się co roku w Rio de Janeiro [czyt.: rijo de żaneiro] w Brazylii. Trwa on przez kilka dni poprzedzających Środę Popielcową. Najważniejszym wydarzeniem w czasie karnawałowego święta jest parada samby – narodowego tańca brazylijskiego. W jej trakcie ulicami miasta przejeżdżają bogato udekorowane platformy, na których tańczą kolorowo ubrani reprezentanci lokalnych zespołów tanecznych. Widzowie podziwiają zarówno popisy wykonawców, jak i ich piękne stroje. Na karnawałową zabawę do Rio przyjeżdżają turyści z całego świata.

Zagrajmy!

Mała samba

Monika Gromek

A to ciekawe!

Finałowym momentem parady karnawałowej w Rio jest wejście wszystkich tancerzy na sambodrom, czyli kilkusetmetrowy odcinek drogi otoczony trybunami. Widowisko to może oglądać ok. 90 tysięcy osób.

Niektóre ze strojów uczestników karnawału w Rio są przygotowywane przez wiele miesięcy.

Niezwykłą imprezą jest także karnawał w Wenecji, obchodzony co roku od czasów średniowiecza. Jego uczestnicy rozpoczynają świętowanie od pochodu w efektownym korowodzie, jednak oficjalną inauguracją karnawału jest widowisko nazywane Lotem Anioła. Na oczach tysięcy widzów młoda wenecjanka w ozdobnej sukni opuszcza się na linie z dzwonnicy bazyliki Świętego Marka. Od tego momentu przez dwa tygodnie poprzedzające Środę Popielcową na weneckim placu Świętego Marka zbierają się tłumy osób w barwnych strojach i w oryginalnych, kunsztownych maskach. Miejsce to staje się wówczas największą salą balową świata. Podczas wielodniowego karnawałowego święta w Wenecji odbywają się liczne przedstawienia teatralne, koncerty, popisy akrobatyczne i zabawy taneczne.

A to ciekawe!

Od wieków uczestnicy karnawału w Wenecji bawią się w maskach i specjalnych kostiumach. Pierwotnie przebrania te służyły temu, aby świętujący nie dostrzegali różnic między biednymi a bogatymi. Karnawał miał być bowiem okresem radości i zapomnienia o smutkach.

Karnawał w Wenecji, fragment

Józef Arban

Karnawał inspirował kompozytorów. Tworzą oni tańce przeznaczone do wykonywania na balach oraz utwory nawiązujące do karnawałowych zabaw i maskarad. Do takich kompozycji należą m.in.: *Karnawał w Wenecji* Jeana-Baptiste'a Arbana [czyt.: żana batista arbana], *Karnawał* Roberta Schumanna [czyt.: szumana], *Karnawał zwierząt* Camille'a Saint-Saënsa [czyt.: kamija sę sansa].

Bal słoni

Podzielcie się na 3 grupy. Każdy zespół opracowuje choreografię, czyli układ ruchowy, do utworu *Taniec słoni*.

- Grupa pierwsza przedstawia taniec radosnych słoni.
- Zespół drugi demonstruje ruchy rozgniewanych słoni.
- W występie grupy trzeciej słonie powinny być smutne.

Postarajcie się osiągnąć efekt komiczny mimo różnych emocji tańczących słoni. Najpierw ustalcie, jakie ruchy będziecie kolejno wykonywać. Następnie przedstawcie układ zgodnie z przygotowanym scenariuszem. W czasie prezentacji każdej grupy osoby z pozostałych zespołów utworzą widownię.

Posłuchajmy...

• Camille Saint-Saëns
[czyt.: kamij sę sans],
Słoń z cyklu *Karnawał zwierząt*

? Z jakim typem utworów
kojarzy się rytm wysłuchanej
kompozycji?

Historia tańca – od prostych ruchów do dyskoteki

Taniec towarzyszył ludziom od najdawniejszych czasów zarówno w trakcie obrzędów religijnych, jak i podczas zabawy. Prawdopodobnie wszystko zaczęło się od prostych, spontanicznych ruchów ciała, powtarzanych wielokrotnie do rytmu lub muzyki. W ciągu wieków taniec zmieniał się wraz z rozwojem kultury i cywilizacji. Z czasem zaczęto go wykonywać przede wszystkim dla rozrywki: najpierw podczas dworskich balów i salonowych przyjęć, a później także na dyskotekach i dansingach, czyli imprezach tanecznych w kawiarniach lub restauracjach.

W kulturach rolniczych ludzie wierzyli, że taniec może zapewnić obfite plony i zapobiec naturalnym klęskom. Popularnością cieszyły się także **tańce weselne** i **żałobne**. Tego typu formy taneczne przetrwały w folklorze oraz w zabawach przeprowadzanych podczas dożynek i wesel.

Pierwsze tańce miały charakter rytualny, czyli były związane z religią. Wykonywano je zbiorowo, w kole lub korowodzie, z towarzyszeniem prostej, rytmicznej muzyki. Tancerze wierzyli, że dzięki wykonywanym gestom i krokom zyskają przychylność bóstwa lub pojednają się z siłami przyrody.

W renesansie popularne były **tańce dworskie**, które wykonywano na balach organizowanych przez arystokrację. W późniejszych epokach pojawiły się różnorodne **tańce salonowe**. W XX w. dzięki połączeniu elementów tańców ludowych i salonowych powstały **tańce towarzyskie**. Wyróżniamy wśród nich tańce turniejowe, wykonywane podczas zawodów tanecznych, oraz tańce użytkowe, np. tango, rock and roll [czyt.: rok end rol] i salsę.

Tańce wojenne miały napędzać wojowników odwagą i wiarą w zwycięstwo. Natomiast w **tańcach myśliwskich**, wykonywanych podczas polowania, naśladowano ruchy, zachowania i odgłosy zwierząt, aby je zwabić w zasadzkę.

Posłuchajmy...

• *Tempo de carnaval* [czyt.: tiempo de karnawal] z repertuaru zespołu Rey Ceballo y Tripulacion Cubana [czyt.: rej sebajo i tripulasion kubana]

? Jakie instrumenty perkusyjne rozbrzmiewają w utworze?

Salsa jest tańcem użytkowym wywodzącym się z muzyki ludowej tworzonej przez mieszkańców wysp Morza Karaibskiego. Powstała w latach czterdziestych XX w. na Kubie. Występuje w kilku odmianach, które różnią się od siebie krokami i figurami oraz ustawieniem tancerzy.

Krok podstawowy salsy

Podstawowy krok salsy jest wykonywany w czasie dwóch taktów.

Takt 1

- Na „raz” wykonajcie prawą nogą krok w miejscu.
- Na „dwa” zrobicie lewą nogą krok do przodu.
- Na „trzy” przenieście ciężar ciała na prawą nogę.
- Na „cztery” wytrzymajcie bez ruchu w przyjętej pozie.

krok podstawowy

Takt 2

- Na „raz” zrobicie lewą nogą krok do tyłu.
- Na „dwa” wykonajcie prawą nogą krok do tyłu.
- Na „trzy” przenieście ciężar ciała na lewą nogę.
- Na „cztery” wytrzymajcie bez ruchu w przyjętej pozie.

obrót partnerki pod ręką

17. WARSZTAT MUZYCZNY

To już wiemy!

- Pastisz muzyczny to utwór w żartobliwy sposób nawiązujący do innego dzieła, do twórczości danego kompozytora lub do określonego stylu muzycznego.
- Karnawał trwa od święta Trzech Króli do wtorku przed Środą Popielcową.
- Najslawniejsze karnawały na świecie odbywają się w Wenecji i Rio de Janeiro [czyt.: rijo de żanejro].

Co będziemy dzisiaj robić?

- Utrwalimy to, co wiemy i umiemy.
- Zaśpiewamy kolędy i pastorałki.
- Zagramy i zatańczymy sambę.
- Wykonamy melodię zagadkę.

Zadania warsztatowe

Karuzela z kolędami

Położcie na środku gwiazdy długopis i zakręćcie nim, aby wybrać tytuł kolędy. Zaśpiewajcie wylosowany utwór, a następnie powtórzcie zabawę.

- ① Utwórzcie 2 grupy: instrumentalną i taneczną.
 - Instrumentaliści grają utwór *Mała samba* (s. 81).
 - Tancerze wykonują krok podstawowy samby w rytmie towarzyszącej muzyki.
- ② Wykonajcie piosenkę zagadkę, a następnie odpowiedzcie, o kim nuciła myszka. Aby zdobyć wskazówkę, zaśpiewajcie melodię utworu od końca na sylabie „ła”.

Raz myszka w swej norce piosenkę śpiewała,
o kimże tam cicho nuciła, szeptała?

Na złotą nutę 🎵

Ułóżcie żartobliwy utwór
na instrumenty perkusyjne,
plastikowe butelki z wodą,
balony i gazety.

CHOPIN
UWIELBIAŁ ROBIĆ
SWOIM KOLEGOM
MUZYCZNE ŻARTY.

WIECZOREM PRZYJACIELE UDALI SIĘ
NA PRZEJAZDZKĘ POWOZEM. W DRODZE
PODZIWIALI CUDOWNY ZACHÓD SŁOŃCA...

W BLASKU OGNISKA MŁODZI
POECI ROZMAWIALI O SZTUCE
I MIŁOŚCI. ICH GŁOSOM
WTÓROWAŁ SZMER
POBLISKIEGO POTOKU...

LECZ NAGLE...

...ZBÓJCY WYBIEGLI Z LASU I Z WRZASKIEM
OKRĄŻYLI NIESZCZĘŚNIKÓW!

Start

Fryderyk Chopin

Fryderyk Chopin [czyt.: szopen] w swojej twórczości niemal całą uwagę poświęcił jednemu instrumentowi – fortepianowi. Solowe utwory kompozytora przez wielu słuchaczy są odbierane jako osobiste muzyczne wypowiedzi, w których wyrażone zostały najgłębsze emocje: od gniewu i smutku do zachwyty i radości. Kompozycje te należą do arcydzieł epoki romantyzmu. W tym okresie za ważny cel sztuki uważano ukazanie uczuć i przeżyć artysty. Twórczość Chopina była wzorem dla ówczesnych muzyków. Jego utwory w doskonały sposób łączyły piękno melodii z poetyckim nastrojem i emocjonalnym wyznaniem.

Urodzony: 1 III 1810 r.

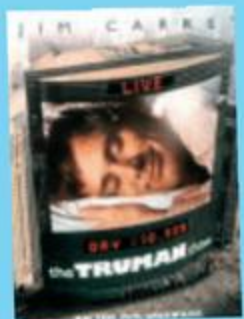
Miejsce: Żelazowa Wola

Epoka: romantyzm

Pomnik Chopina w warszawskich Łazienkach

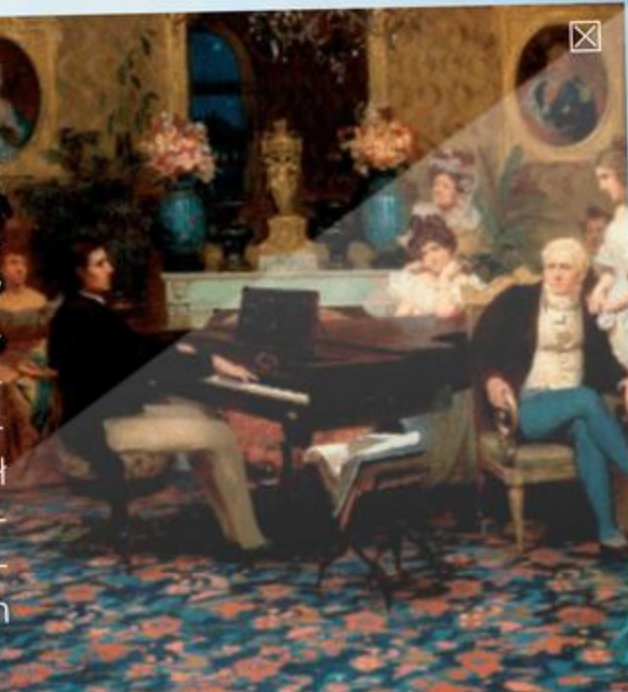
Dzieła Chopina zostały wykorzystane w ponad 600 filmach i serialach, m.in. w tak znanych produkcjach, jak *Truman Show* Petera Weira [czyt.: tru-man szoł pitera tira] oraz *Pianista* Romana Polańskiego. Biografia polskiego kompozytora okazała się także ciekawym tematem dla twórców kina. Wydarzenia z życia artysty ukazują na przykład filmy polskie: *Młodość Chopina* Aleksandra Forda i *Chopin. Pragnienie miłości* Janusza Antczaka.

Chopin był znany jako człowiek obdarzony komediowym talentem aktorskim. Podczas improwizowanych koncertów często wcielał się w zabawne postacie lub przedrzeźniał wybitnych muzyków. Jego przyjaciółka, George Sand [czyt.: żorż san], opisała w swoich wspomnieniach, jak przeobrażał się „w flegmatycznego Anglika, naprzykrzonego dziada, śmieszną i sentymentalną Angielkę...”.

Ciekawostka

Jako pianista Chopin był prawdziwą gwiazdą muzyki XIX w. Wśród melomanów w całej Europie krążyły legendy o genialnej grze Polaka. Sam kompozytor unikał występów przed wielką publicznością – odczuwał podczas nich paralizującą treść, która nie pozwalała mu pokazać w pełni swoich umiejętności. W całej swojej karierze Chopin dał zaledwie ok. 40 publicznych koncertów, które niemal zawsze gromadziły tłumy jego wielbicieli. Polak najchętniej grał w prywatnych salonach, dla przyjaciół i znajomych.

Kalendarz

Styczeń

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Śladami Trzech Króli – kolędowe spotkania flażolecistów w Poznaniu

25 I – urodziny Witolda Lutosławskiego

27 I – urodziny Wolfganga Amadeusza Mozarta [czyt.: mocarta]

Luty

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

22 II – urodziny Oskara Kolberga

23 II – urodziny Jerzego Fryderyka Haendla [czyt.: hendla]

Marzec

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

4 III – urodziny Antonia Vivaldiego [czyt.: wiwaldiego]

21 III – urodziny Jana Sebastiana Bacha

31 III – urodziny Józefa Haydna [czyt.: hajdna]

18. Fryderyk Chopin na emigracji

Zaśpiewajmy!

Chopin w Paryżu

muzyka: Jarosław Kordaczuk, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach

Żywo

f *C* *f* *b*

1. Kie - dy za - mie - skał w sto - li - cy Fra - ncji mu - zyk bez

6 *C* *b* *C*

gro - sza przy du - szy, sła - wę o - gro - mnym

11 *f* *C*

zdo - był ta - le - ntem, bo Pa - ryż ko - cha ge - niu -

16 *f* *C* *f*

szy! Ref. Tu - taj a - rty - stów — zna - jdiesz w bród,

21 *b* *C*

Pa - ryż to wie - lka jest sce - na —! Tu wła - śnie

26 *f* *b* *C*

po - znał — ca - ly świat mu - zy - kę pa - na Cho -

31 *f* *b* *C* *f*

pi - na —, mu - zy - kę pa - na Cho - pi - na —.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Poznamy najważniejsze informacje dotyczące życia Chopina po jego wyjeździe z Polski.
- Posłuchamy utworów, które kompozytor napisał w czasie pobytu na emigracji.
- Zaśpiewamy piosenki *Chopin w Paryżu* i *Mój serdeczny kraj*.

1. Kiedy zamieszkał w stolicy Francji muzyk bez grosza przy duszy, sławę ogromnym zdobył talentem, bo Paryż kocha geniuszy!

Ref. Tutaj artystów znajdziesz w bród, Paryż to wielka jest scena! Tu właśnie poznał cały świat muzykę pana Chopina. } *bis*

2. Spędzał wieczory w gwarnych salonach wśród artystycznej elity¹, często zasiadał przy fortepianie, wzbudzał moc braw i zachwyty!

Ref. Tutaj artystów znajdziesz w bród...

3. Choć koncertował, uczył i tworzył, o nim pisały dzienniki, nigdy nie przestał tęsknić za Polską – natchnieniem swojej muzyki...

Ref. Tutaj artystów znajdziesz w bród...

¹ Elita – wąska grupa ludzi wyróżniająca się lub uprzywilejowana w społeczeństwie, np. ze względu na wykształcenie lub majątek.

Posłuchajmy...

- Fryderyk Chopin, *Etiuda c-moll „Rewolucyjna”*, op. 10, nr 12
- Fryderyk Chopin, *Walc Des-dur*, op. 64, nr 1

? Opiszcie nastrój wysłuchanych utworów.

Ćwiczenie 1

Odszukajcie tytuły utworów literackich i muzycznych oraz obrazów podejmujących tematykę powstania listopadowego. Przedstawcie informacje o tych dziełach koleżankom i kolegom z klasy.

A to ciekawe!

Według anegdoty do skomponowania *Walca Des-dur* zainspirował Chopina... widok psa hrabiny Delfiny Potockiej biegającego w kółko w pogoni za własnym ogonem.

W listopadzie 1830 r. Fryderyk Chopin wyjechał z Polski. Początkowo zatrzymał się w Wiedniu. Tam dowiedział się o wybuchu powstania listopadowego, a wkrótce także o klęsce rodaków w Warszawie. Kompozytor bardzo przeżywał te wydarzenia. Swoją rozpacz wyraził w muzyce. Po upadku powstania skomponował *Etiudę c-moll*, zwaną także „Rewolucyjną”.

Jedną z najważniejszych bitew powstania listopadowego przedstawił Wojciech Kossak na obrazie *Olszynka Grochowska*.

Podczas pobytu w Wiedniu Chopina dręczyła samotność i tęsknota za krajem. Pisał o tym w listach do przyjaciół, smutek utrwał także w komponowanej muzyce. Szczególnie trudnym okresem były dla artysty święta Bożego Narodzenia. W jednym z utworów nawiązał do melodii znanej polskiej kolędy. Wyraził w ten sposób swoje uczucia wobec ojczyzny.

Zaśpiewajmy!

Mój serdeczny kraj

muzyka: Fryderyk Chopin, słowa: Jadwiga Haś

O - twa - rty jak dłoń, Ma - zo - wsza kraj, pa - chną - cy tak, jak
cie - pły, świe - ży chleb... Znad ła - nów zbóż ton zło - ci - sty, u - skrzy - dło - ny nie - sie wiatr
na do - mu próg. I rze - ka ma tak ła - go - dny bieg, a w lu - strze jej wiatr

Otwarty jak dłoń, Mazowska kraj,
pachnący tak, jak ciepły, świeży chleb...
Znad łanów zbóż ton złocisty, uskrzydłony
niesie wiatr na domu próg.
I rzeka ma tak łagodny bieg,
a w lustrze jej wiatr gładzi włosy wierzb.

Krajobraz ten
swe ramiona w krąg otwiera.
Po horyzont już zamglony
jest miłością przepelniony
mój jedyny kraj, kraj kolorów stu,
i spokojny próg – mój serdeczny kraj.

Posłuchajmy...

• Fryderyk Chopin, *Scherzo h-moll* [czyt.: skerczo ha-mol],
op. 20, cz. II (fragment początkowy)

? Podajcie tytuł kolędy,
której melodia pojawia się
w utworze.

12 C G7 $\text{\textcircled{S}}$ C C7 F

gła - dzi wło - sy wierzb Kra - jo - braz ten swe ra - mio - na w krąg o - twie - ra.
Kra - jo - braz ten swe ra - mio - na w krąg o - twie - ra.

15 E7 a D7 A D7 A5 C

Po ho - ry - zont już za - mgło - ny jest mi - ło - ścią prze - ło - nio - ny mój je - dy - ny
Po - przez mo - rza, o - ce - a - ny do sa - mo - tnych pod ża - gla - mi, z ho - ry - zo - ntów

18 G a e C C f C

kraj, kraj ko - lo - rów stu, i spo - ko - jny próg - mój se - rde - czny kraj.
stu, z pia - ną mo - rskich fal, pły - nie do mnie tu mój se - rde - czny kraj.

22

d.s. al coda¹ coda

mój se - rde - czny kraj

Posłuchajmy...

- Fryderyk Chopin, *Etiuda E-dur „Żal”*, op. 10, nr 3
- *Mój serdeczny kraj*, piosenka w wykonaniu Krystyny Giżowskiej

? Scharakteryzujcie melodię i tempo utworu Chopina. Następnie wskażcie podobieństwa i różnice między oryginalną wersją etiudy a piosenką opracowaną na podstawie tej kompozycji.

Krajobraz ten
swe ramiona w krąg otwiera.
Poprzez morza, oceany
do samotnych pod żaglami,
z horyzontów stu, z pianą morskich fal,
płynie do mnie tu mój serdeczny kraj,
mój serdeczny kraj.

¹ *D.s. al coda* – skrót utworzony od włoskiego wyrażenia *dal segno al coda* [czyt.: dal seńjo al koda], czyli „od znaku do kody”. Oznacza ono, że melodię należy potworzyć od miejsca oznaczonego w nutach symbolem $\text{\textcircled{S}}$ do zapisu *al coda*, a następnie przejść do punktu oznaczonego wyrazem *coda*.

W 1831 r. Fryderyk Chopin zamieszkał w Paryżu. W stolicy Francji prowadził intensywne życie: często koncertował i udzielał lekcji gry na fortepianie. Skomponował też wiele nowych utworów. Większość z nich to dzieła fortepianowe: koncerty mazurki, polonezy, walce, etiudy, preludia, nokturny, scherza i wariacje. Kompozytor tworzył także muzykę kameralną i pieśni.

Autorem jednego z portretów Chopina jest francuski malarz Eugène Delacroix [czyt.: yżen delakrua].

Niektóre z utworów Chopina nawiązywały do polskiej muzyki ludowej, inne były przykładami dzieł muzyki salonowej. Artysta cieszył się wielką sławą – jako twórca wyróżniający się własnym, niepowtarzalnym stylem oraz jako doskonały pianista, który unowocześnił technikę gry na fortepianie.

Muzycy romantyczni najczęściej występowali w prywatnych salonach.

Ćwiczenie 2

Podajcie nazwiska co najmniej trzech osób, z którymi Chopin przyjaźnił się w okresie emigracji. Skorzystajcie z dostępnych źródeł informacji.

Posłuchajmy...

- Fryderyk Chopin, *Preludium Des-dur „Deszczowe”*, op. 28, nr 15

? Jakie skojarzenia wzbudził w Was wysłuchany utwór?

Zagrajmy!

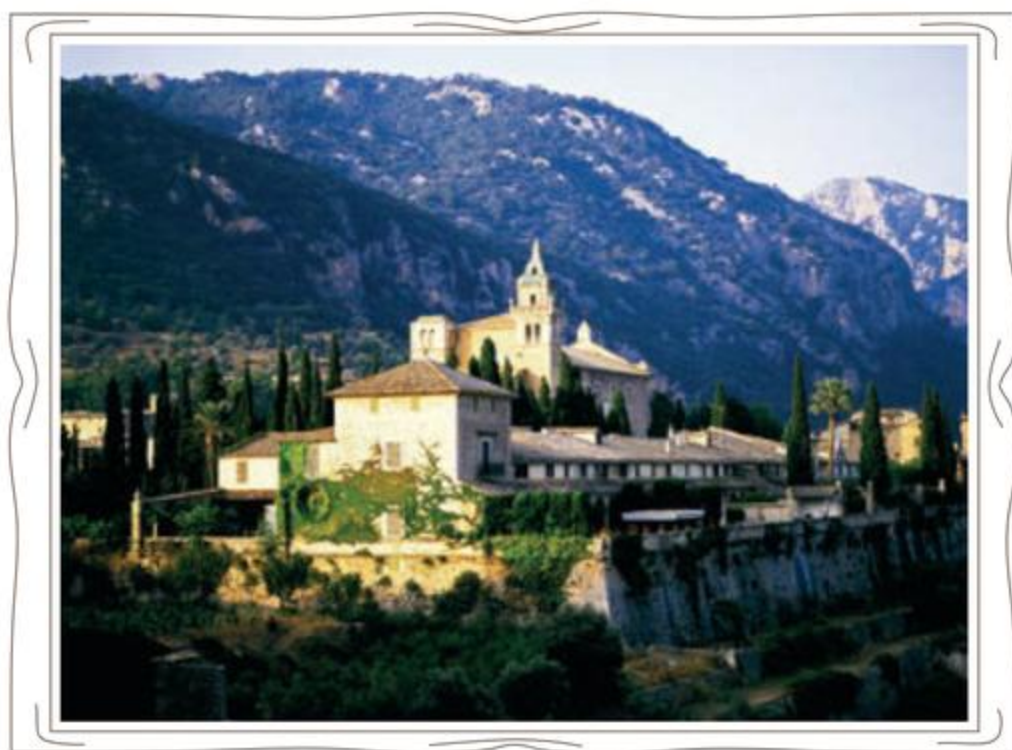
Etiuda E-dur, fragment¹

muzyka: Fryderyk Chopin

¹ Dla ułatwienia gry na flecie oryginalną tonację utworu (E-dur) zmieniono na tonację F-dur.

Ważną rolę w życiu Chopina odegrała jego przyjaciółka – francuska pisarka George Sand [czyt.: żorż san]. Artysta często odpoczywał w jej posiadłości w Nohant [czyt.: noan]. Chopin i Sand odbyli wspólną podróż na hiszpańską wyspę Majorkę, gdzie przebywali od listopada 1838 do lutego 1839 r. To właśnie wówczas kompozytor dokończył i ostatecznie opracował słynny cykl 24 preludiów fortepianowych.

Fryderyk Chopin i George Sand podczas pobytu na Majorce mieszkali w klasztorze Kartuzów w Valldemossie [czyt.: waldemosie].

George Sand była autorką wielu powieści i sztuk teatralnych.

A to ciekawe!

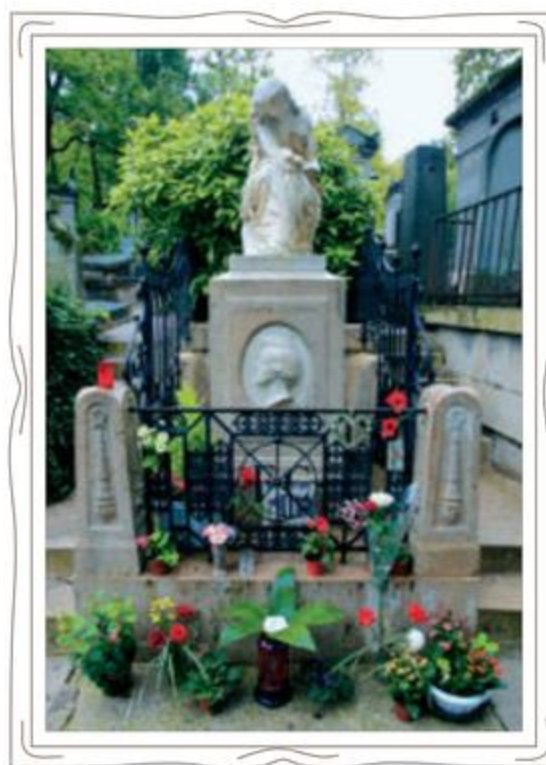
Melodia *Etiudy E-dur* Chopina ma śpiewny charakter. Już za życia autora poeci dopisywali do niej słowa. Największą sławę zyskała francuska piosenka *Tristesse* [czyt.: tristes], czyli *Żal*. Tytuł ten przylgnął do kompozycji Chopina na stałe. Jednym ze współczesnych opracowań wokalnych etiudy jest piosenka *Mój serdeczny kraj* z repertuaru Krystyny Giżowskiej.

Przez niemal cały okres emigracyjny Chopin narzekał na różnego rodzaju dolegliwości fizyczne. Wyczerpująca podróż koncertowa po Anglii i Szkocji, którą artysta odbył w 1848 r., jeszcze pogorszyła stan jego zdrowia.

W bazylice Świętego Krzyża w Warszawie spoczywa serce Fryderyka Chopina.

Grób Chopina znajduje się na cmentarzu Père-Lachaise [czyt.: per laszez] w Paryżu.

W ostatnich miesiącach życia artysty towarzyszyła mu najstarsza siostra, Ludwika. Fryderyk Chopin zmarł 17 października 1849 r. w Paryżu. Został pochowany na cmentarzu Père-Lachaise. Zgodnie z wolą kompozytora jego serce przewieziono do kraju. Obecnie spoczywa ono w filarze bazyliki Świętego Krzyża w Warszawie. Po śmierci Chopina jego przyjaciel, poeta Cyprian Kamil Norwid, napisał nekrolog zaczynający się słowami: „Rodem warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel”.

Posłuchajmy...

• Fryderyk Chopin,
Preludium e-moll, op. 28, nr 4

? Opiszcie nastrój utworu.

Ćwiczenie 3

Ułóżcie akompaniament perkusyjny do wysłuchanego utworu. Postarajcie się, aby Wasza kompozycja miała ten sam nastrój co preludium Chopina.

A to ciekawe!

W wielu krajach są organizowane konkursy i festiwale poświęcone muzyce Chopina. W Polsce najwyższą rangę mają Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie oraz Międzynarodowy Festiwal Chopinowski odbywający się w Dusznikach-Zdroju.

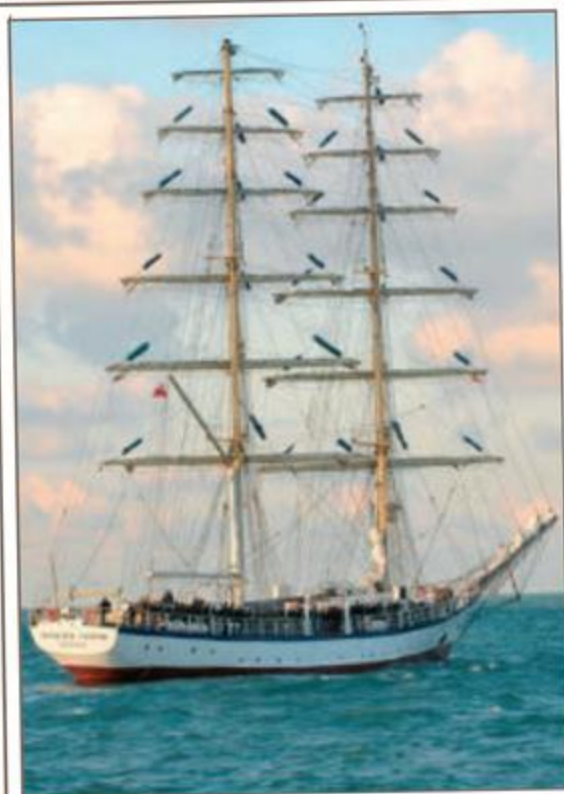
Fryderyk Chopin – „talentem świata obywatel”

Chopin był człowiekiem kulturalnym i towarzyskim. Odznaczał się nienagannymi manierami, elegancko się ubierał, płynnie posługiwał się językami: francuskim, niemieckim, angielskim, włoskim i łacińskim. Ze względu na niezwykłą wrażliwość, jaką okazywał podczas koncertów, nazywano go „poetą fortepianu”. Kompozytor często uczestniczył w występach charytatywnych. Mimo cierpień fizycznych nigdy nie stracił poczucia humoru.

Fryderyk Chopin

Do czasów współczesnych zachowało się wiele portretów Chopina. Kompozytor był także jednym z pierwszych polskich artystów, których wizerunki utrwalono na fotografii.

Nazwisko polskiego kompozytora budzi ogromny szacunek. Jego imieniem nazwano nie tylko szkoły, ulice, hotele czy port lotniczy, lecz także polski żaglowiec szkoleniowy – STS Fryderyk Chopin.

Swój ostatni w życiu koncert Chopin zagrał w listopadzie 1848 r. w Anglii. Był to występ dla polskich emigrantów.

Chopin polecił w swoim testamencie, aby spalono wszystkie jego niewydane utwory. Na szczęście dla słuchaczy nie spełniono tego życzenia.

19. Kujawiak z oberkiem. Etnografia

Zaśpiewajmy!

Czerwone jabłuszko

melodia ludowa

1. Cze - rwo - ne ja - błu - szko prze - kro - jo - ne na krzyż.

5 Cze - mu ty, dzie - wczy - no, krzy - wo na mnie pa - trzysz?

9 Ref. Gę - si za wo - dą, ka - czki za wo - dą, u - cie - kaj, dzie - wczy - no, bo cię po - bo - dą.

13 Ja ci bu - zi dam, ty mi bu - zi dasz, ja cię nie wy - dam, ty mnie nie wy - dasz.

17 Ma - zu - rek, ma - zu - re - czek, o - be - rek, o - be - re - czek.

21 ku - ja - wiak, ku - ja - wia - czek, to się śmie - je, to znów pła - cze.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Czerwone jabłuszko*.
- Poznamy polskie tańce narodowe: kujawiaka i oberka.
- Dowiemy się, co to jest etnografia, kim był Oskar Kolberg oraz co można zobaczyć w skansenie.

1. Czerwone jabłuszko przekrojone na krzyż.
Czemu ty, dziewczyno,
krzywo na mnie patrzysz?

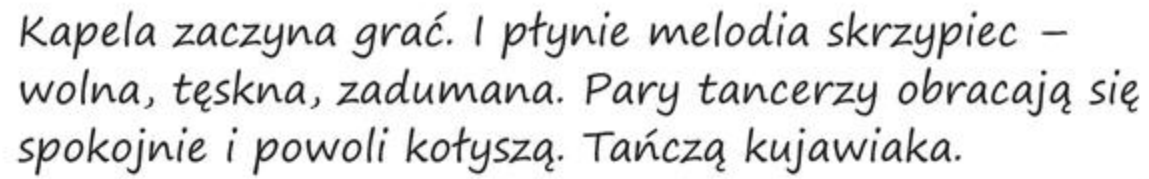
Ref. Gęsi za wodą, kaczki za wodą,
uciekaj, dziewczyno, bo cię poboda.
Ja ci buzi dam, ty mi buzi dasz,
ja cię nie wydam, ty mnie nie wydasz.
Mazurek, mazureczek, oberek, obereczek,
kujawiak, kujawiaczek,
to się śmieje, to znów płacze.

2. Czerwone jabłuszko po ziemi się toczy.
Tę dziewczynę kocham,
co ma siwe oczy.

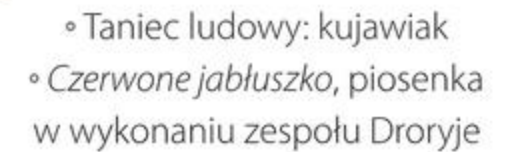
Ref. Gęsi za wodą...

3. Modre oczy miała, modrymi się śmiała,
Modrymi mrugała,
bo innych nie miała.

Ref. Gęsi za wodą...

Posłuchajmy...

? Rozpoznajcie instrumenty, na których zagrano wysłuchane utwory.

3/4

Wyklaszczcie w wolnym tempie
rytm kujawiaka.

Dobierzcie się w pary. Następnie ustawcie się w kolumnie – para za parą. W rytmie muzyki wykonujcie niewielkie kroki na lekko ugiętych nogach – bez wyraźnego akcentu na „raz”, tak aby Wasz taniec przypominał skradanie się.

Liryczną melodię kujawiaka naśladowało wielu polskich twórców. Słynny kompozytor i skrzypek Henryk Wieniawski w jednym ze swoich utworów nawiązał do rytmu i poetyckiego nastroju tego tańca.

Według wielu słuchaczy melodia kujawiaka nawiązuje do krajobrazu Kujaw – szerokiego i spokojnego.

Zagrajmy!

Czerwone jabłuszko

Nagle rozległa się żywiołowa przygrywka, chłopcy ochoczo porwali swoje partnerki. Teraz energicznie wirują, wesóło podskakują, popisują się swoimi umiejętnościami. Dziewczęta zaś obracają się tak szybko, że aż warkocze i wstążki furkoczą, plączą się i mieszają. To musi być oberek!

Posłuchajmy...

• Henryk Wieniawski,
Kujawiak a-moll

? Do których polskich
tańców narodowych nawiązuje
utwór?

Oberek to najszybszy polski taniec narodowy. Na wsiach bywał niegdyś określany także jako „obyrtany” lub „obertas”. Wszystkie te nazwy nawiązują do szybkich obrotów wykonywanych przez tancerzy. Oberek ma wesołą melodię i jest utrzymany w metrum $\frac{3}{8}$.

Rytmiczny wstęp do oberka

Ćwiczenie 2

Odczytajcie wstęp do oberka za pomocą sylab rytmicznych. Następnie zagrajcie ten rytm na drewniakach.

ta

ti

ri

Zatańczmy!

Dobierzcie się w pary, a następnie stańcie w kole. Wykonujcie na palcach szybkie, drobne kroki – po trzy w każdym takcie. Poruszajcie się z lekkim ugięciem kolan i niewielkim pochyleniem do przodu.

Polscy kompozytorzy z XIX i XX w. nieraz wykorzystywali w swoich utworach wesoły, żywiołowy rytm oberka. Nawiązania do tego tańca można usłyszeć m.in. w dziełach Fryderyka Chopina, Henryka Wieniawskiego czy Grażyny Bacewicz.

Pełen wigoru charakter oberka znajduje odzwierciedlenie zarówno w muzyce, jak i w ruchach tancerzy.

W ciągu wieków w Polsce rozwinęła się bardzo bogata kultura ludowa, na którą składają się tradycje, zwyczaje, wierzenia oraz twórczość artystyczna. Do sztuki ludowej zaliczamy m.in. baśnie, podania, dzieła plastyczne, pieśni, tańce, a nawet specyficzne, bogato zdobione instrumenty. Bardzo zróżnicowane życie kulturalne mieszkańców wsi dopełniają charakterystyczne dla poszczególnych regionów zabawy, stroje i potrawy.

Kultura ludowa jest skarbem każdego narodu. Wszystkie jej przejawy określamy jako folklor. Jego poszczególne elementy są przekazywane z pokolenia na pokolenie w formie ustnej oraz dzięki zachowywaniu wielowiekowych zwyczajów i tradycyjnych obrzędów. W wielu państwach tradycje folklorystyczne mocno różnią się od siebie w zależności od tego, w którym regionie się ukształtowały.

Posłuchajmy...

- Taniec ludowy: oberek

? W trakcie ponownego odtworzenia nagrania wyklaszczcie rytm wstępu do oberka za każdym razem, gdy go usłyszycie.

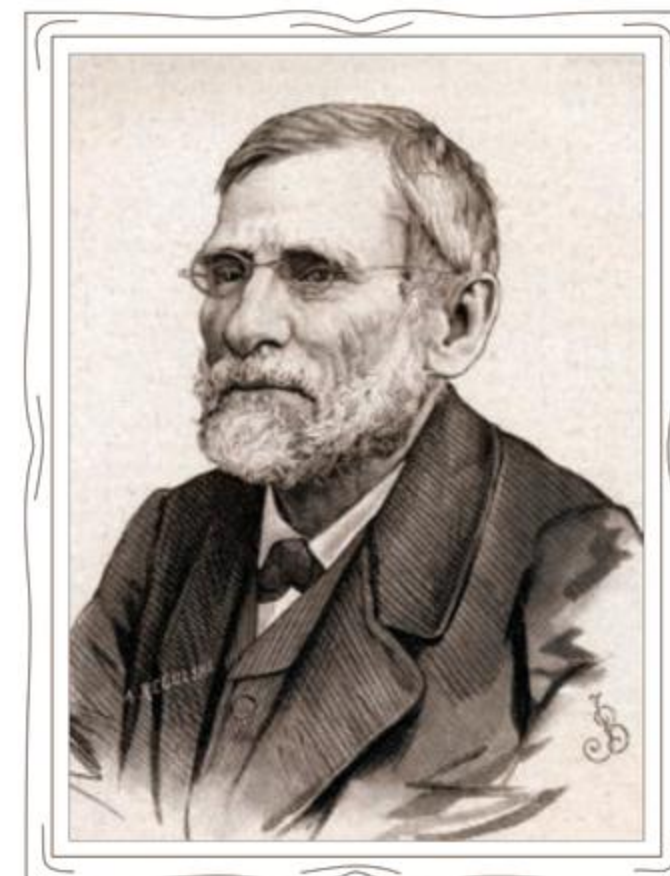
Posłuchajmy...

- Grażyna Bacewicz, *Oberek G-dur*, nr 1

? Na jakich instrumentach został wykonany utwór?

Badaniem folkloru zajmują się **etnografowie**. Zbierają oni dzieła ludowych artystów, notują wiersze, opowieści i teksty piosenek, opisują obrzędy i zwyczaje. Dzięki pracy etnografów zanikające tradycje zostają udokumentowane i utrwalone.

Najsłynniejszym polskim etnografem był **Oskar Kolberg** (1814–1890). Mimo że miał wykształcenie muzyczne, zrezygnował z kariery artysty, aby podróżować po Polsce i poznawać kulturę ludową różnych regionów. Dzięki badaniom Kolberga wiemy dzisiaj bardzo dużo o historii polskiego folkloru.

Oskar Kolberg spisywał ludowe teksty oraz melodie ze słuchu lub z pamięci.

Wyraz „skansen” pochodzi od nazwy założonego w Szwecji w XIX w. parku, w którym prezentowano, w jaki sposób żyli mieszkańcy różnych części kraju przed rewolucją przemysłową.

Kulturę ludową można poznać w **skansenie**. Jest to muzeum na wolnym powietrzu, w którym znajdują się wiejskie domy i zabudowania oraz sprzęty i narzędzia.

A to ciekawe!

Tytuł najważniejszej pracy Oskara Kolberga brzmi: *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*. Za życia autora wydano 33 tomy tego dzieła – pozostałe 53 ukazały się po jego śmierci.

Skanseny w Polsce

W skansenach w całym kraju organizowane są koncerty muzyki ludowej oraz inscenizacje prezentujące dawne zajęcia i obyczaje mieszkańców wsi.

A to ciekawe!

W całej Polsce można zwiedzić około stu różnego typu skansenów.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Folklor – kultura ludowa.

Etnograf – naukowiec zajmujący się badaniem i opisywaniem folkloru oraz zbieraniem dzieł ludowych artystów.

20. Muzyczne widowiska

Zaśpiewajmy!

Śpiewam i tańczę

muzyka: Jarosław Piątkowski, słowa: Elżbieta Buczyńska

Andante

1. Dość mam zakręconych prób. Nie oddychaj! Pauzę zrób!

Pan reżyser sto pomysłów ma. Stój! Poczekaj! Przerwij, bo

taka barwa to nie to. Nagrywamy! Cisza! Próba trwa. Oczy za-

mykam, uciekam. Na wielkiej scenie jestem w blasku

lamp. Ref. Śpiewam i tańczę, mój teatr jest wielki. A

skrzypek gra pięknie i kocha mnie tak. Śpiewam i tańczę, jak

dobrze i lekko. Zza sceny ktoś mruga i daje mi znak.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Wykonamy piosenkę *Śpiewam i tańczę*.
- Dowiemy się, czym są operetka, musical [czyt.: mjuzikal] i rewia.
- Zagramy fragment znanej melodii musicalowej [czyt.: mjuzikalowej].

1. Dość mam zakręconych prób.
Nie oddychaj! Pauzę zrób!
Pan reżyser sto pomysłów ma.
Stój! Poczekaj! Przerwij, bo
taka barwa to nie to.
Nagrywamy! Cisza! Próba trwa.
Oczy zamykam, uciekam.
Na wielkiej scenie
jestem w blasku lamp.

Ref. Śpiewam i tańczę,
mój teatr jest wielki.
A skrzypek gra pięknie
i kocha mnie tak.
Śpiewam i tańczę,
jak dobrze i lekko.
Zza sceny ktoś mruga
i daje mi znak.

2. Nikt nie widzi moich łez.
Spróbuj znowu, oddech weź!
Zaczynamy, więc postaraj się!
Teraz wolniej! Mamy czas.
Powtórzmy jeszcze raz.
A ja wiem, że i tak będzie źle.
Oczy zamykam, uciekam.
Na wielkiej scenie
jestem w blasku lamp.

Ref. Śpiewam i tańczę...

3. Studio nagrań. Dziwny świat.
Jak na złość mikrofon spadł,
ważny tekst zapodział mi się gdzieś.
Awantura! Sądny dzień¹.
Lepiej się usunąć w cień.
Trzeba mężnie złe humory znieść.

Ref. Śpiewam i tańczę...

¹ *Sądny dzień* – tu: wielkie zamieszanie, nagromadzenie problemów.

Zatańczmy!

Zaimprovizujcie taniec do muzyki z operetki Jacques'a Offenbacha *Orfeusz w piekle*.

Najsłynniejsze operetki wystawiane są niekiedy we współczesnych dekoracjach.

Spektakle operetkowe wyróżniają się barwnymi kostiumami aktorów.

Posłuchajmy...

- Jacques Offenbach [czyt.: żak ofenbach], kankan *Galop piekielny* z operetki *Orfeusz w piekle*
- Imre Kálmán, aria *Graj, Cyganie* z operetki *Hrabina Marica* [czyt.: marica]

? Określcie tempo, metrum oraz nastrój każdego z wysłuchanych utworów.

Najsłynniejsze operetki

Muzyka jest ważną częścią wielkich widowisk muzyczno-teatralnych: operetki, musicalu [czyt.: mjuzikalu], rewii, opery i baletu. Dwie ostatnie formy poznacie w klasie siódmej.

Operetka powstała w połowie XIX w. we Francji. Przedstawienia tego typu opowiadają zabawne historie z towarzyszeniem lekkiej, pogodnej muzyki. W odróżnieniu od opery w operetce obok scen śpiewanych występują również sceny mówione. Do najwybitniejszych twórców operetkowych zalicza się Jacques'a Offenbacha [czyt.: żaka ofenbacha], Johanna Straussa [czyt.: johana sztrausa] syna, Franciszka Lehara i Imrego Kálmána [czyt.: kalmana].

Wesoła wdówka

muzyka: Franciszek Lehár
libretto: Victor Léon [czyt.: wiktór leon]
i Leo Stein [czyt.: sztajn]
premiera: 1905 r.

Wartka akcja, elementy komediowe zawarte w librecie oraz przebojowe pieśni sprawiają, że dzieło to jest pozycją obowiązkową w repertuarze teatrów operetkowych. Pochodzi z niego popularna aria *Usta milczą, dusza śpiewa*.

Baron cygański

muzyka: Johann Strauss [czyt.: johan sztraus] syn
libretto: Ignatz Schnitzer [czyt.: ignac sznicer]
premiera: 1885 r.

Publiczność przyjęła premierę tej operetki z takim entuzjazmem, że w ramach bisu powtórnie wykonano niemal całe dzieło. Spektakl łączy folklor cygański z muzyką salonową. Najpopularniejszym utworem z *Barona cygańskiego* jest aria *Wielka sława to żart*. Charakterystyczny *Marsz* często rozbrzmiewa podczas słynnych koncertów noworocznych odbywających się w Filharmonii Wiedeńskiej.

Zemsta nietoperza

muzyka: Johann Strauss
syn

libretto: Karl Haffner
[czyt.: hafner] i Richard
Genée [czyt.: risiard
żeni]

premiera: 1874 r.

Libretto operetki obfituje w intrygi i zmiany ról. Bohaterowie często przebijają się w barwne, fantastyczne stroje, ponieważ akcja spektaklu rozgrywa się podczas wiedeńskiego karnawału. Najpopularniejszą kompozycją z tego dzieła jest *Aria Adeli*.

Orfeusz w piekle

muzyka: Jacques Offenbach
[czyt.: żak ofenbach]

libretto: Ludovic Halévy
[czyt.: ludowik alewi] i Hector
Crémieux [czyt.: ektor kremie]

premiera: 1858 r.

Libretto tego spektaklu jest parodią mitu o Orfeuszu i Eurydyce. W prześmiewczy sposób nawiązuje do opery *Orfeusz i Eurydyka* Christopha Wilibalda Glucka [czyt.: kristofa wilibalda gluka], a także zawiera satyrę na sytuację polityczną i społeczną we Francji w czasach Offenbacha. Najbardziej znany fragment operetki, *Galop piekielny*, zyskał wielką popularność jako samodzielny utwór. Jest wykonywany w teatrach rewijowych na całym świecie jako *Kankan*.

Księżniczka czardasza

muzyka: Imre Kálmán

libretto: Leo Stein [czyt.: sztajn] i Béla Jenbach

premiera: 1915 r.

Przedstawienie doczekało się kilku ekranizacji. Najślynniejszymi utworami pochodzącymi z tej operetki są duety: *Choć na świecie dziewcząt mnóstwo*, *Artystki*, *artystki z variété* [czyt.: wariete] oraz *W rytm walczyka serce śpiewa – kochaj mnie*.

Najsłynniejsze musicale

Widowiskiem podobnym do operetki jest musical [czyt.: mjuzikal], w którym gra aktorska i taniec pełnią tak samo ważne funkcje jak śpiew. Pierwsze spektakle musicalowe [czyt.: mjuzikalowe] powstały pod koniec XIX w. w Stanach Zjednoczonych. Najwięcej teatrów musicalowych [czyt.: mjuzikalowych] na świecie znajduje się w Nowym Jorku przy słynnej ulicy Broadway [czyt.: brodłej]. Jej europejską odpowiedniczką jest ulica West End [czyt.: łest end] w Londynie.

Wybitnym twórcą musicali jest brytyjski kompozytor Andrew Lloyd Webber [czyt.: endriu lojd łeber]. Jego dzieła – m.in. *Jesus Christ Superstar* [czyt.: džizas krajst superstar], *Koty*, *Upiór w operze* – są prezentowane na scenach teatralnych na całym świecie. Polskim musicaliem, który zyskał międzynarodową sławę, jest spektakl *Metro* Janusza Stokłosa i Janusza Józefowicza.

Piotruś Pan

muzyka: Janusz Stokłosa

libretto: Jeremi Przybora

premiera: 2000 r.

Spektakl powstał na podstawie powieści Jamesa Matthew Barriego [czyt.: dżejmsa metju beriego] pod tym samym tytułem i opowiada o przygodach psotnego Piotrusia, który nie chce dorosnąć. Wraz z grupą Zagubionych Chłopców mieszka on na wyspie Nibylandii i walczy z piratami dowodzonymi przez kapitana Haka.

Metro

muzyka: Janusz Stokłosa

libretto: Agata Miklaszewska, Martyna Miklaszewska

premiera: 1991 r.

Libretto prezentuje historię młodych artystów, którzy zostali odrzuceni na castingu [czyt.: kastingu] do przedstawienia teatralnego. Organizują oni na stacji metra własny spektakl i odnoszą wielki sukces. W *Metrze* zadebiutowało kilkoro znanych polskich wokalistów, m.in. Edyta Górniak czy Robert Janowski.

Upiór w operze

muzyka: Andrew Lloyd Webber

libretto: Charles Hart [czyt.: czarlś hart] i Richard Stilgoe [czyt.: riczard stilgoł]

premiera: 1986 r.

Tytułowy bohater spektaklu – okaleczony geniusz muzyczny, który ukrywa zdeformowaną twarz pod maską – zakochuje się w młodej śpiewaczce. Wokół tego uczucia koncentruje się akcja utworu. Muzyka Webbera łączy brzmienie orkiestry z dźwiękami gitar elektrycznych i sekcji rytmicznej. Do najbardziej znanych piosenek należą *Nightwish* [czyt.: najtlisz] oraz *Think of me* [czyt.: fink of mi].

Koty

muzyka: Andrew Lloyd Webber

libretto: Trevor Nunn [czyt.: trewor nan]

premiera: 1981 r.

Źródłem inspiracji dla twórców tego musicalu były wiersze Thomasa Stearnsa Eliota [czyt.: tomasa sternsa eliota]. Libretto opowiada o przygodach kotów bawiących się podczas balu. Przedstawienie obejrzało ponad 50 milionów widzów – w 1996 r. zostało ono sfilmowane. Warto zobaczyć *Koty* nie tylko dla wspaniałej muzyki, lecz także ze względu na fantazyjne kostiumy i scenografię oraz wyjątkowy nastrój. Najśłynniejszym utworem z musicalu jest pieśń *Memory*.

Musical *Koty* zdobył wielką popularność. W Londynie został wystawiony prawie 9 tysięcy razy.

Zagrajmy!

Memory¹

Andrew Lloyd Webber

¹ Melodia piosenki z musicalu *Koty*.

Chicago

muzyka: John Kander [czyt.: dżon kender]

libretto: Fred Ebb

premiera: 1975 r.

Akcja tego amerykańskiego musicalu toczy się w Chicago w latach dwudziestych XX w. Głównymi bohaterkami są dwie aktorki kabaretowe, które trafiają do więzienia pod zarzutem morderstwa.

Posłuchajmy...

- Tomasz Bajerski, *Piosenka Próżnego*, utwór z musicalu *Mały Księżę* w reż. Cezarego Domagały
- Andrew Lloyd Webber, piosenka *Memory* z musicalu *Koty*

? Porównajcie nastrój wysłuchanych utworów.

Najstłynniejsze rewie

W XIX w. popularność zyskała także **rewia**. Ten rodzaj widowiska ukształtował się we Francji w XVIII w. Rewia jest przedstawieniem rozrywkowym złożonym z luźno powiązanych ze sobą piosenek, występów tanecznych, scenek kabaretowych i popisów cyrkowych. Charakterystycznymi elementami spektaklu rewiewego są bogate kostiumy i scenografia.

W 2010 r. Teatr Sabat zaprezentował spektakl *Powrót wielkiego Szu*. Libretto kontynuuje fabułę filmu *Wielki Szu* z 1982 r. i opowiada historię utalentowanego szulera, czyli hazardzisty oszukującego podczas gry w karty. W postać głównego bohatera wcielił się – zarówno na ekranie, jak i na scenie – wybitny aktor Jan Nowicki.

Scena ze spektaklu *Miłość.com*

Wybitna polska tancerka, reżyserka i choreografka, Małgorzata Potocka, stworzyła jedyny w Polsce teatr rewiewo-baletowy. **Teatr Sabat** ma siedzibę w Warszawie. Powstał w 2001 r. jako scena dla występów prowadzonego przez Potocką zespołu baletowego.

Akcja przedstawienia *Miłość.com* koncentruje się wokół perypetii mężczyzny, który zakochał się w dziewczynie poznanej w internecie. Bohater nie wie jednak, że jego ukochana jest wyłącznie postacią wirtualną.

Rewia na lodzie to nietypowe widowisko. Ubrani w barwne stroje tancerze poruszają się na łyżwach: wykonują efektowne figury i układy taneczne. Przedstawienia tego typu wzbogaca zazwyczaj atrakcyjna dla widzów gra świateł.

Widowiskowe sceny zbiorowe oraz ciekawe kostiumy przykuwają uwagę widzów rewii.

Obecnie mianem rewii określa się bardzo zróżnicowane widowiska, m.in. pokazy mody, parady wojskowe, programy kabaretowe i występy taneczne. Spektakularnymi przedstawieniami są rewie na lodzie. Często biorą w nich udział najsłynniejsi łyżwiarze figurowi. Do popularnych spektakli tego typu należą rewie opracowane na podstawie słynnych baśni: *Disney on Ice* [czyt.: disnej on ajs], *Królowna Śnieżka*, *Piękna i bestia*, *Piotruś Pan*.

Na złotą nutę 🎵

Odszukajcie w dostępnych źródłach informacje dotyczące wybranego widowiska teatralno-muzycznego: musicalu, operetki lub rewii, a następnie przygotujcie prezentację multimedialną na temat tego utworu. Podajcie nazwiska twórców oraz najwybitniejszych wykonawców poszczególnych ról. Przedstawcie także treść libretta i okoliczności powstania dzieła.

Fabula widowiska *Disney on Ice* łączy historie ze znanych filmów animowanych Disneya. Podczas przedstawienia można zobaczyć m.in. taniec Króla Lwa.

21. Z muzyką w tle

Zagrajmy!

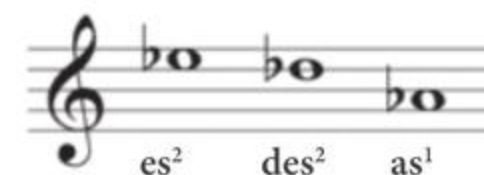
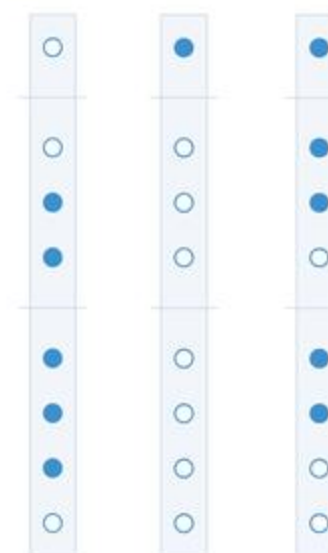
Temat z filmu *Gwiezdne wojny*

John Williams [czyt.: dżon ɰiliams]

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zagramy melodię z filmu *Gwiezdne wojny*.
- Dowiemy się, jaką funkcję pełni muzyka w filmie i reklamie.
- Posłuchamy muzyki filmowej.
- Ułożymy własną ścieżkę dźwiękową do filmu.

Muzyka często wzbogaca dzieła należące do innych dziedzin sztuki. Przykładowo, kompozycje towarzyszące spektaklom teatralnym służą do podkreślenia nastroju poszczególnych scen oraz pomagają przedstawić emocje i przeżycia bohaterów. Szczególnie ważną funkcję pełni muzyka wykorzystywana w słuchowiskach radiowych oraz w tych filmach animowanych, w których nie ma dialogów. Efekty dźwiękowe oraz melodie, które charakteryzują bohaterów lub ilustrują poszczególne sytuacje, działają na wyobraźnię słuchaczy i widzów oraz uzupełniają przekaz danego dzieła.

Ćwiczenie 1

Policzcie triole zawarte w melodii z filmu *Gwiezdne wojny*. Następnie wystukajcie ołówkiem rytm pierwszych czterech aktów utworu.

Alfred Ziółko, jeden z bohaterów polskiej komedii *Skarb* z 1948 r., pracuje jako realizator radiowych efektów dźwiękowych. W studiu nagraniowym używa najróżniejszych instrumentów i przedmiotów codziennego użytku, a odgłosy zwierząt naśladuje za pomocą własnego głosu. W rolę Ziółki brawurowo wcielił się Adolf Dymśa.

Muzyka odgrywa bardzo ważną rolę w kinie. Pierwsze filmy nagrywane były bez dźwięku – ciszę podczas seansu wypełniały melodie wykonywane na żywo na fortepianie lub organach przez muzyka nazywanego taperem. Śledził on wydarzenia przedstawione na ekranie i improwizował melodie odpowiadające nastrojowi danego fragmentu filmu.

Miniścieżka dźwiękowa

Podzielcie się na 3 grupy.

- Pierwszy zespół układa utwór muzyczny, który mógłby towarzyszyć recytacji wiersza lub odczytaniu opowiadania.
- Druga grupa opracowuje ścieżkę dźwiękową do wybranego filmu animowanego.
- Trzeci zespół przygotowuje kompozycję przeznaczoną do wykorzystania w reklamie wymyślnego produktu.

W swoich utworach możecie wykorzystać własne głosy, flety, flażolety, keyboard [czyt.: kibord], a także dzwonki i inne instrumenty perkusyjne. Zaprezentujcie koleżankom i kolegom z klasy efekty Waszej pracy.

Ćwiczenie 2

W kilkuosobowych grupach przygotujcie krótkie scenki, które mogłyby się znaleźć w spocie reklamowym.

- Wybierzcie produkt, który zareklamujecie.
- Opracujcie scenariusz Waszego występu, m.in. wymyślcie atrakcyjne hasło reklamowe i ułóżcie do niego melodię.
- Ustalcie, kto odegra poszczególne role, a następnie przedstawcie scenkę na forum klasy.

Na złotą nutę 🎵

Podzielcie się na grupy. Zadaniem każdego zespołu jest przygotowanie słuchowiska.

- Ułóżcie scenariusz krótkiej scenki.
- Wybierzcie muzykę i efekty dźwiękowe, które wzbogacą Wasze słuchowisko.
- Odegrajcie scenkę według opracowanego scenariusza i nagrajcie Wasz występ, np. za pomocą smartfonu.
- Gotowe nagranie odtwórzcie koleżankom i kolegom z klasy.

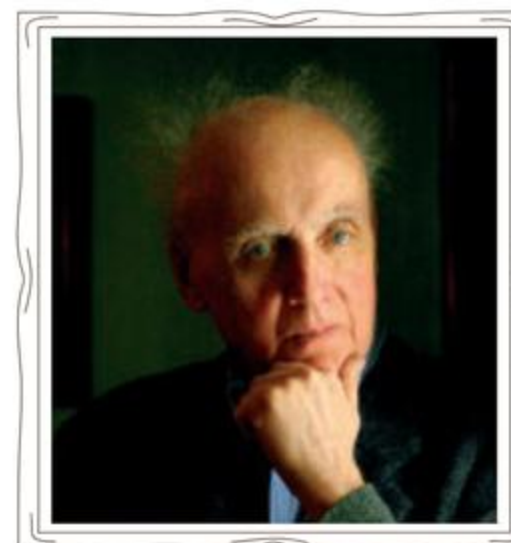
Pod koniec lat dwudziestych XX w. wynaleziono taśmę filmową, na której oprócz obrazu można było utrzymywać także odgłosy, dialogi i muzykę. Od tamtej pory kompozytorzy piszą utwory przeznaczone specjalnie dla kina – ich dzieła ilustrują i komentują sceny ukazane na ekranie. Czasami artyści przygotowujący muzykę do konkretnego filmu wykorzystują fragmenty kompozycji dawnych mistrzów, np. Jana Sebastiana Bacha, Antonia Vivaldiego [czyt.: wiwaldiego] czy Wolfganga Amadeusza Mozarta [czyt.: mocarta].

Muzykę do filmów z cyklu *Gwiezdne wojny* skomponował John Williams [czyt.: dżon ɫiliams].

Muzyka filmowa podkreśla nastrój poszczególnych scen, zapowiada kolejne wydarzenia oraz wywołuje w widzach różne emocje. Często jest ściśle dostosowana do akcji, np. scenom pościgów towarzyszą żywiołowe melodie.

Do najslawniejszych polskich kompozytorów muzyki filmowej należą Wojciech Kilar, twórca muzyki m.in. do *Pana Tadeusza* w reżyserii Andrzeja Wajdy, Krzesimir Dębski, autor ścieżki dźwiękowej do filmu *Magiczne drzewo*, wyreżysowanego przez Andrzeja Maleszkę, oraz Zbigniew Preisner [czyt.: prajsner], który napisał m.in. muzykę do trylogii *Trzy kolory* w reżyserii Krzysztofa Kieślowskiego.

Wojciech Kilar

Krzesimir Dębski

Zbigniew Preisner

• Henry Mancini [czyt.: henri mancini], temat główny z filmu *Różowa Pantera*

? Nazwijcie instrumenty, które można usłyszeć w nagraniu. Jaki jest nastrój zaprezentowanego utworu?

W radiu, telewizji i internecie pojawiają się spoty reklamowe, czyli krótkie filmy lub nagrania dźwiękowe zachęcające do kupna różnych towarów. Twórcy reklam telewizyjnych i radiowych bardzo starannie dobierają utwory muzyczne do swoich produkcji. **Muzyka w reklamie** powinna budzić pozytywne emocje dotyczące prezentowanego produktu. W spotach reklamowych często można usłyszeć dzieła muzyki klasycznej i ludowej, a także specjalnie opracowane przeboje rockowe lub popowe.

W latach sześćdziesiątych XX w. w telewizji pojawiły się teledyski, czyli krótkie filmy przedstawiające występy zespołów wykonujących muzykę. Były one wyświetlane w przerwach między kolejnymi programami. Z czasem dostrzeżono, że nagrania te przyczyniają się do wzrostu sprzedaży płyt muzycznych. Z tego powodu zaczęto tworzyć teledyski będące samodzielnymi filmami.

Za pierwszy nowoczesny teledysk uznaje się krótki film nakręcony w 1975 r. do piosenki *Bohemian Rhapsody* [czyt.: bohimien rapsodi] zespołu Queen [czyt.: kłín].

Kadr z teledysku *Radio Ga Ga* [czyt.: rejdiou ga ga] nagrany przez brytyjską grupę Queen

Ćwiczenie 3

Za pomocą gestodźwięków zaimprovizujcie akompaniament rytmiczny do fragmentu muzyki z filmu *Różowa Pantera*.

Ćwiczenie 4

Które teledyski dostępne w telewizji lub internecie najbardziej się Wam podobają? Wymieńcie tytuły prezentowanych w tych filmach piosenek oraz nazwiska wykonujących je artystów.

22. WARSZTAT MUZYCZNY

To już wiemy!

- Etnografia jest nauką zajmującą się badaniem folkloru.
- Najśłynniejszym polskim etnografem był Oskar Kolberg.
- Operetka jest przedstawieniem muzyczno-teatralnym o wesołym charakterze. Obok partii śpiewanych zawiera także sceny mówione.
- Najważniejszymi elementami musicalu są śpiew, taniec i gra aktorska.
- Rewia to przedstawienie łączące występy taneczne i wokalne, skecze kabaretowe oraz popisy cyrkowe.
- Muzyka filmowa i teatralna nawiązuje do treści filmu lub sztuki. Podkreśla nastrój poszczególnych scen i wywołuje w widzach określone emocje.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Sprawdzimy, co już wiemy i umiemy.
- Zagramy na fletach i dzwonkach.
- Odegramy scenki pantomimiczne z towarzyszeniem akompaniamentu rytmicznego.

Zadania warsztatowe

- 1 Wyjaśnijcie, w jakich okolicznościach powstały wymienione utwory Fryderyka Chopina.
 - *Etiuda c-moll „Rewolucyjna”*
 - *Walc Des-dur „Minutowy”*
 - *Preludium Des-dur „Deszczowe”*

Scena z musicalu *Mamma mia!*

Na złotą nutę 🎵

Zagrajcie na fletach lub dzwonkach fragment utworu Fryderyka Chopina.
Następnie podajcie tytuł dzieła, z którego pochodzi ta melodia.

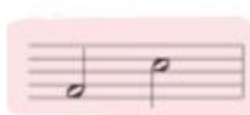
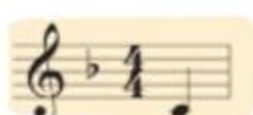

- ② Odczytajcie zamieszczone rymowanki, uzupełniając je nazwami polskich tańców poznanych w klasie 6. Następnie wymieńcie podobieństwa i różnice między tymi tańcami.

Kręci, kręci się tancerka,
gdy usłyszysz rytm...

Przyleciała sójka, zerka na żurawia,
niech nas ukołysze dostojny...

- ③ Ułóżcie zamieszczone takty we właściwej kolejności. Następnie zagrajcie powstałą melodię i podajcie tytuł filmu, z którego pochodzi ten temat muzyczny.

Nieme kino

Podzielcie się na 2 grupy: aktorów i taperów.

- Aktorzy ustalają z taperami, jakie scenki odegrają w formie pantomimy.
- Gdy aktorzy przygotowują się do występu, taperzy wymyślają rytmy, które mogłyby zilustrować poszczególne scenki.
- Na koniec aktorzy prezentują pantomimę z towarzyszeniem akompaniamentu wykonywanego przez taperów na instrumentach perkusyjnych.

Scena z musicalu *Mamma mia!*

Cztery pory roku Vivaldiego

Start

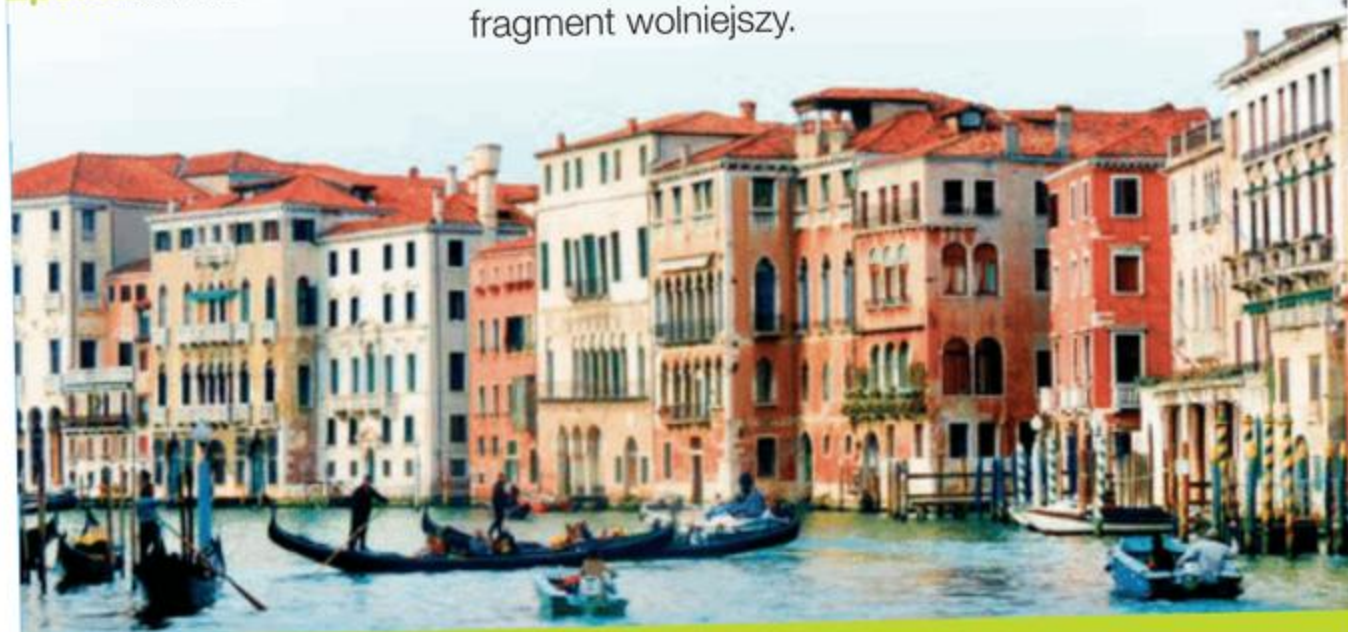
Antonio Vivaldi

Vivaldi [czyt.: wiwaldi] był artystą o niezrównanej muzycznej wyobraźni. Pozwalała mu ona wyrażać w dźwiękach różnorodne emocje i naśladować brzmienia natury: śpiew ptaków, szmer rwącego potoku, grzmoty gwałtownej letniej burzy. Oryginalny styl Vivaldiego najpełniej objawił się w koncertach, w których zespół smyczkowy towarzyszy solowemu instrumentowi, np. skrzypcom, wiolonczeli, obojowi, mandolinie czy fletowi. Wenecjanin skomponował ok. 450 takich utworów. Współcześnie uważa się go za współtwórcę wykorzystywanej do dziś formy koncertu, w której dwie części o szybkim tempie przedziela fragment wolniejszy.

Urodzony: 4 III 1678 r.

Miasto: Wenecja

Epoka: barok

Wenecja

Vivaldi był mistrzem muzyki programowej, czyli takiej, która wyraża w dźwiękach treści pozamuzyczne, np. opowiada jakąś historię albo naśladuje brzmienia występujące w przyrodzie. Do niektórych swoich dzieł artysta dołączył krótkie wiersze lub teksty – opisują one sytuacje lub zjawiska, do których nawiązuje muzyka. Niekiedy o temacie utworu informuje już jego tytuł – tak jest np. w wypadku kompozycji *Szczygieł*, *Słowik* i *Burza morska* oraz cyklu koncertów skrzypcowych *Cztery pory roku*.

W XVIII i XIX w. twórczość Vivaldiego uległa niemal zupełnemu zapomnieniu. Jego kompozycje były znane tylko nielicznym muzykom. Bardzo cenił je np. Jan Sebastian Bach, który opracował nowe, przeznaczone na klawesyn, wersje 18 koncertów skrzypcowych. Prawie 200 lat po śmierci Vivaldiego, w roku 1926, odkryto partytury ok. 140 utworów kompozytora – od tego momentu jest on uznawany za jednego z najwybitniejszych twórców muzyki instrumentalnej. Do dziś są odnajdywane kolejne nieznane kompozycje słynnego weneccjanina.

Ciekawostka

Vivaldi zyskał sławę jako kompozytor i znakomity skrzypek, w XVIII-wiecznej Wenecji był jednak znany przede wszystkim jako nauczyciel. Prowadził lekcje gry na skrzypcach w szkole muzycznej dla dziewcząt, która działała przy klasztorze Ospedale della Pietà [czyt.: dela pieta], a także dyrygował tamtejszą szkolną orkiestrą. Najczęściej to właśnie uczennice Vivaldiego wykonywały po raz pierwszy jego koncerty. Robiły to z prawdziwym mistrzostwem: orkiestra weneckich dziewcząt była w 1. połowie XVIII w. jednym z najlepszych zespołów muzycznych w Europie.

Kościół Santa Maria della Pietà, Wenecja

Kalendarz

Marzec

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

4 III – urodziny Antonia Vivaldiego
[czyt.: wiwaldiego]

21 III – urodziny Jana Sebastiana Bacha

31 III – urodziny Józefa Haydna
[czyt.: hajdna]

Kwiecień

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
			1	2	3	4
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

14 IV – rocznica śmierci Jerzego Fryderyka Haendla [czyt.: hendla]

Maj

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Festiwal Muzyki Filmowej w Krakowie

Konkurs Piosenki Eurowizji

23. Instrumenty dęte

W klasie czwartej poznaliście instrumenty perkusyjne, a w piątej – strunowe. Trzecią dużą grupę tworzą **instrumenty dęte**, czyli takie, w których dźwięk powstaje wskutek drgań wdmuchiwanego powietrza. Główną częścią tych instrumentów jest korpus w kształcie rury. Powietrze dostaje się do jego wnętrza przez ustnik lub stroik, a uchodzi z niego przez rozchyloną czarę głosową. Instrumenty dęte są bardzo zróżnicowane pod względem wielkości i kształtu – im są dłuższe i szersze, tym niższy wydają dźwięk.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Poznamy instrumenty dęte i posłuchamy ich brzmienia.
- Wykonamy fletnię Pana z butelek i na niej zagramy.

Pierwsze instrumenty dęte wykonywano z muszli i rogów zwierząt, a także z trzciny oraz wydrążonych kawałków drewna.

Ze względu na materiał, z którego wykonany jest ustnik, instrumenty dęte dzielimy na drewniane i blaszane. **Instrumenty dęte drewniane** mają stroik zrobiony z drewna. Korpusy większości z nich są wyposażone w otwory, które podczas gry wykonawca zakrywa palcami lub za pomocą specjalnych kłap.

W niektórych krajach muzycy ludowi nadal używają takich samych instrumentów, na jakich grali ich przodkowie.

• Anonim, *Szewczyk idzie po ulicy, szydełka nosząc*

? Podnieście rękę, gdy usłyszycie melodię graną na fletach podłużnych.

Flet podłużny

Wykonawca wdmuchuje powietrze przez szczelinę w ustniku. Aby uzyskać dźwięki o różnej wysokości, zakrywa palcami odpowiednie otwory w korpusie.

Sopranowa odmiana fletu podłużnego jest często używana w szkołach do nauki gry na instrumencie.

Georg Philipp Telemann [czyt.: georg filip teleman], *Fantazja A-dur na flet* (C-dur w wersji na flet podłużny), TWV 40:2

– sposób gry

– dodatkowe informacje

– utwór z wykorzystaniem instrumentu

flet basowy

flet tenorowy

flet altowy

flet sopranowy

A to ciekawe!

Piszczałki w organach są zazwyczaj zbudowane podobnie jak flet. Nie mają jednak otworów w korpusie.

Flet poprzeczny

Powietrze jest wdmuchiwane przez ustnik umieszczony z boku korpusu. Do zakrywania otworów służy system klap. Brzmienie instrumentu jest dźwięczne i soczyste.

Flet jest wykonany z metalu, ale ze względu na sposób wydobywania dźwięku zaliczamy go do grupy instrumentów dętych drewnianych.

Jan Sebastian Bach, *Suita orkiestrowa h-moll*, nr 2, cz. VIII *Badinerie* [czyt.: badineri] (fragment)

Flet piccolo

Mniejszą odmianą fletu poprzecznego jest flet piccolo [czyt.: pikolo], czyli „mały”. Wydaje on wysokie, ostre, przenikliwe dźwięki.

Klarnet

Grający wdmuchuje powietrze do instrumentu przez ustnik z pojedynczym trzcinowym stroikiem. Poszczególne otwory zamyka za pomocą klap.

Klarnetu używa się nie tylko w orkiestrze symfonicznej, lecz także w zespołach ludowych, tanecznych i jazzowych [czyt.: dżezowych]. Jego brzmienie charakteryzuje się zróżnicowaną barwą. Korpus instrumentu często jest wykonany z hebanu¹.

Wolfgang Amadeusz Mozart [czyt.: mocart], *Koncert A-dur na klarnet i orkiestrę*, KV 622, cz. II *Andante* (fragment)

¹ Heban – ciemne, twarde drewno.

flet wielki

flet piccolo

system kłapek i dźwigni

ustnik klarnetu z pojedynczym stroikiem

Posłuchajmy...

• Brzmienia fletu podłużnego, fletu poprzecznego, fletu piccolo oraz klarnetu

A to ciekawe!

Artykulacja charakterystyczna dla fletu poprzecznego to *frullato*. Polega ona na wymawianiu głosek *trrrrr* w czasie wdmuchiwania powietrza.

• Brzmienia oboju i rożka angielskiego

Obój

Instrument jest wyposażony w podwójny stroik.

Obój pochodzi od dawnego wschodniego instrumentu – surmy. Otwory w korpusie są zakrywane klapami. Korpus jest wykonany z czarnego hebanu, dzięki czemu wydaje miękkie i śpiewne dźwięki.

Georg Philipp Telemann [czyt.: georg filip teleman], *VI fantazja d-moll na flet poprzeczny* (opracowanie na obój solo), TWV 40:7, cz. I *Dolce* [czyt.: dolcze]

stroik oboju

stroik rożka angielskiego

Rożek angielski

Wykonawca wdmuchuje powietrze przez podwójny stroik, podobnie jak w oboju.

Rożek angielski wyróżnia się charakterystyczną gruszkowatą czarą głosową. Jest większy od oboju i ma niższe, ciemniejsze brzmienie.

Benedetto Marcello [czyt.: marczello], *III sonata F-dur na rożek angielski i basso continuo* [czyt.: kontynuło], cz. II *Allegro*

A to ciekawe!

Muzycy używają skróconych, potocznych nazw instrumentów dętych. Na instrumenty dęte drewniane mówią „drzewo”, a na blaszane – „blacha”.

Fagot

Powietrze trafia do instrumentu przez podwójny stroik.

Korpus fagotu składa się z dwóch drewnianych rur połączonych u dołu. Na końcu krótszej z nich umieszczona jest metalowa rurka ze stroikiem. Instrument ma niskie, głębokie, melancholijne brzmienie. Większą i wydającą niższe dźwięki odmianą instrumentu jest kontrafagot.

Edward Grieg [czyt.: grig], *W grocie Króla Gór* z I suity „Peer Gynt” [czyt.: per gynt]

Saksofon

Technika gry na saksofonie, podobnie jak na klarnecie, polega na wdmuchiwniu powietrza przez ustnik oraz zakrywaniu otworów w korpusie za pomocą klap.

Pod względem budowy saksofon przypomina klarnet, ma bowiem pojedynczy drewniany stroik. Z tego powodu zalicza się go do grupy instrumentów dętych drewnianych, mimo że jego korpus jest wykonany z metalu.

Antonio Vivaldi [czyt.: wiwaldi], *Koncert g-moll na skrzypce i orkiestrę „Lato”* z cyklu *Cztery pory roku*, cz. III *Presto* (w opracowaniu na kwartet saksofonowy)

stroik fagotu

saksofon

A to ciekawe!

Wyraz „fagot” pochodzi od włoskiego słowa *fagotto*, które oznacza „wiązkę”. Nazwa ta podkreśla fakt, że instrument zbudowany jest z dwóch rur.

Posłuchajmy...

• Brzmienia fagotu, kontrafagotu i saksofonu

ustnik saksofonu

Muzycy z kwartetu The Whoop Group [czyt.: de łup grup] grają na saksofonach: barytonowym, tenorowym, altowym i sopranowym.

Instrumenty dęte blaszane są wyposażone w metalowy, lejkowaty ustnik. Korpus każdego z nich jest wykonany z blachy i ma kształt długiej, zwiniętej rury, która na końcu rozszerza się w czarę głosową. Do zmiany wysokości dźwięków służą wentyle z przyciskami lub specjalny suwak. Instrumenty dęte blaszane przewyższają inne pod względem donośności brzmienia.

Trąbka

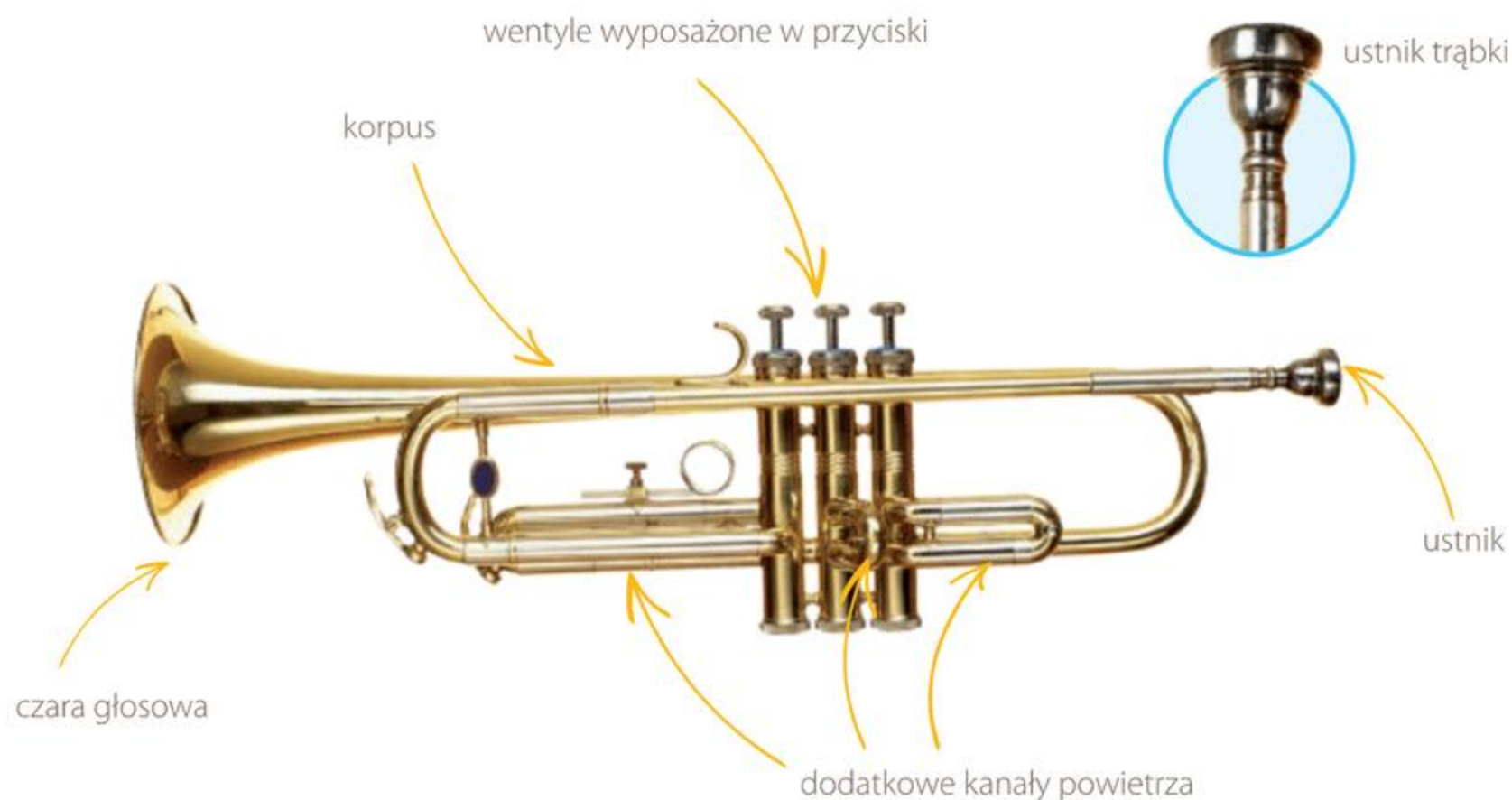
Wykonawca wdmuchuje powietrze do instrumentu przez ustnik. Wysokość dźwięku można zmieniać dzięki przyciskaniu i zwalnianiu wentyli.

Trąbka to najpopularniejszy instrument dęty blaszany. Odznacza się głośnym, szlachetnym, jasnym brzmieniem. Wykorzystuje się ją w różnych orkiestrach i do gry solo.

Jerzy Fryderyk Haendel [czyt.: hendel], *Suita D-dur na trąbkę i organy*, cz. I Uwertura

A to ciekawe!

Najstarszy wizerunek trębacza grającego na instrumencie powstał ok. 3 tysięcy lat temu w starożytnym Egipcie. Ukazana postać kroczy na czele oddziału wojska. Dowodzi to, że trąbka była instrumentem używanym do sygnalizacji podczas bitew.

Posłuchajmy...

• Brzmienie trąbki

Puzon

Puzonista reguluje wysokość brzmienia za pomocą ruchomego suwaka, dzięki któremu można także wykonać efektowne *glissando*. Określa się tak szybką, płynną zmianę wysokości dźwięku.

Günter Fuhlich [czyt.: ginter fulisz],
Śmiejący się puzon

Na puzonie basowym wysokość dźwięków można zmieniać za pomocą wentyli, ponieważ puzonista nie byłby w stanie wyciągnąć suwaka odpowiednio daleko, aby wydobyć najniższe brzmienia.

Róg

Wykonawca może zmieniać barwę i głośność dźwięków dzięki ruchom ręki umieszczonej w szerokiej czarze głosowej. Gra na rogu nie jest łatwa, gdyż nawet niewielkie błędy powodują, że wydobywane brzmienia stają się fałszywe.

Róg ma miękkie, przyjemne dla ucha brzmienie.

Wolfgang Amadeusz Mozart, *Koncert Es-dur na róg i orkiestrę*, KV 447, cz. III *Rondo: Allegro vivace* [czyt.: wiwacze] (fragment)

A to ciekawe!

Inna nazwa rogu – „waltornia” – wskazuje na pochodzenie tego instrumentu. Słowo to wywodzi się od niemieckiego wyrażenia *wald Horn*, które oznacza „leśny róg”, czyli „róg myśliwski”.

ustnik tuby

Tuba

Dźwięki są uzyskiwane przez wykonawcę dzięki wdmuchiowaniu powietrza przez ustnik. Ich wysokość można zmieniać za pomocą systemu wentyli.

Tuba jest największym instrumentem dętym blaszanym.

Krzysztof Penderecki, *Capriccio per tuba. Scherzo alla Polacca* [czyt.: kapriccio per tuba skerco alla polaka] (fragment)

Posłuchajmy...

- Brzmienia puzonu, rogu i tuby
- Günter Fuhlich [czyt.: ginter fulisz], *Śmiejący się puzon*

? Jak nazywa się zastosowany przez wykonawcę sposób artykulacji?

Oprócz grup instrumentów dętych blaszanych i drewnianych wyróżnia się także małą grupę **instrumentów dętych miechowych**. Należą do niej akordeon, harmonia, fisharmonia i organy. W instrumentach tych dźwięki są uzyskiwane zwykle przez poruszanie miechów wypełnionych powietrzem. Wysokość brzmienia można regulować za pomocą klawiatury, a barwę – dzięki rejestrom, czyli grupom piszczałek.

Akordeon

Aby wydobyć dźwięki, wykonawca ściska i rozciąga miech. Melodię główną wykonuje na klawiaturze lub za pomocą guzików umieszczonych po prawej stronie instrumentu. Do realizowania akompaniamentu służą guziki basowe znajdujące się po stronie lewej. Zmianę barwy umożliwiają rejestry.

Astor Piazzola [czyt.: piacola], *Libertango*

klawiatura melodyczna

guziki basowe

Posłuchajmy...

- Brzmienie akordeonu

Organy

Organista uderza w klawisze oraz naciska pedały umieszczone pod pulpitem.

Barwę dźwięku zmienia za pomocą rejestrów składających się z piszczałek różnej wielkości.

We współczesnych organach powietrze jest tłoczone do środka instrumentu przez dmuchawę napędzaną elektrycznie. Ze względu na ogromne rozmiary oraz potężne i bogate brzmienie organy są nazywane „królem instrumentów”.

Jan Sebastian Bach, *Toccata*
[czyt.: tokkata] i *fuga d-moll* (fragment)

fisharmonia

manualy,
czyli klawiatury

pedały

rejestry,
czyli grupy piszczałek

„Żywa” fletnia Pana

- Przygotujcie osiem butelek po napojach. Następnie wlejcie do każdej z nich wodę w odpowiedniej ilości: najmniej do pierwszej butelki, a najwięcej do butelki ostatniej. Tak przygotowane naczynia będą piszczałkami Waszej fletni.
- Sprawdźcie, jak brzmi zbudowany przez Was instrument. Aby wydobyć dźwięk z danej butelki, dmuchnijcie w krawędź jej szyjki. Każde kolejne naczynie powinno wydawać odpowiedni dźwięk gamy C-dur, od najniższego do najwyższego. Jeśli brzmienie którejś z „piszczałek” jest niewłaściwe, zmieńcie ilość wody w butelce.
- Utwórzcie dwa 8-osobowe zespoły. Najpierw pierwszy z nich wykonuje na utworzonej fletni Pana melodię *Trzy kurki*, a potem drugi gra melodię *Pojedziemy na łów*. Każda osoba w danym zespole otrzymuje jedną butelkę i ma za zadanie wydobyć z niej dźwięk w odpowiednich momentach.
- Postarajcie się, aby Wasza gra była płynna i rytmiczna, bez zbędnych pauz lub przedłużania dźwięków. Przed końcowym wykonaniem utworów możecie przeprowadzić kilka prób.

Fletnia Pana ma wiele odmian i jest używana na całym świecie. Grają na niej np. mieszkańcy Boliwii – państwa w Ameryce Południowej.

A to ciekawe!

Fletnia Pana była wykorzystywana przez muzyków już w starożytności. Według mitologii greckiej wynalazcą tego instrumentu był Pan – bóg lasów, pól i pasterzy, który uwielbiał muzykę i taniec. Podobno stworzył on pierwszą fletnię z trzciny, w którą zamieniła się jego ukochana – piękna nimfa Syrinks. Od jej imienia pochodzi pierwsza grecka nazwa tego instrumentu – *syrinks*.

Posłuchajmy...

• Brzmienie fletni Pana

Dęte zespoły kameralne

Instrumenty dęte wchodziły w skład różnych zespołów kameralnych, takich jak **trio stroikowe**, **kwintet dęty** czy **kwintet blaszany**.

- Aleksander Tansman, *Trio d'Anches* [czyt.: trio dansz], cz. I *Dialogue. Andante sostenuto* [czyt.: dialog andante sostenuto]
- Modest Musorgski, *Bydło* z cyklu *Obrazki z wystawy*
- *Wiązanka melodii meksykańskich*

? Jakie instrumenty wchodziły w skład zespołów wykonujących poszczególne utwory?

Trio stroikowe

klarnet

obój

fagot

Kwintet dęty

flet

klarnet

fagot

obój

róg

Kwintet blaszany

dwie trąbki

róg

puzon

tuba

Minikurs gry na flażolecie – samouczek

Flażolet, znany także jako flecik polski, należy do instrumentów dętych drewnianych, mimo że jest wykonany z metalu. Gra na fleciku polskim jest łatwa. Jeśli chcecie opanować tę umiejętność, możecie skorzystać z poniższego samouczka. Dowiedziecie się, jak wydobywać dźwięki z instrumentu i jak układać palce na jego otworach, aby zagrać melodię. Warto również spróbować wykonać kilka prostych utworów.

Posłuchajmy...

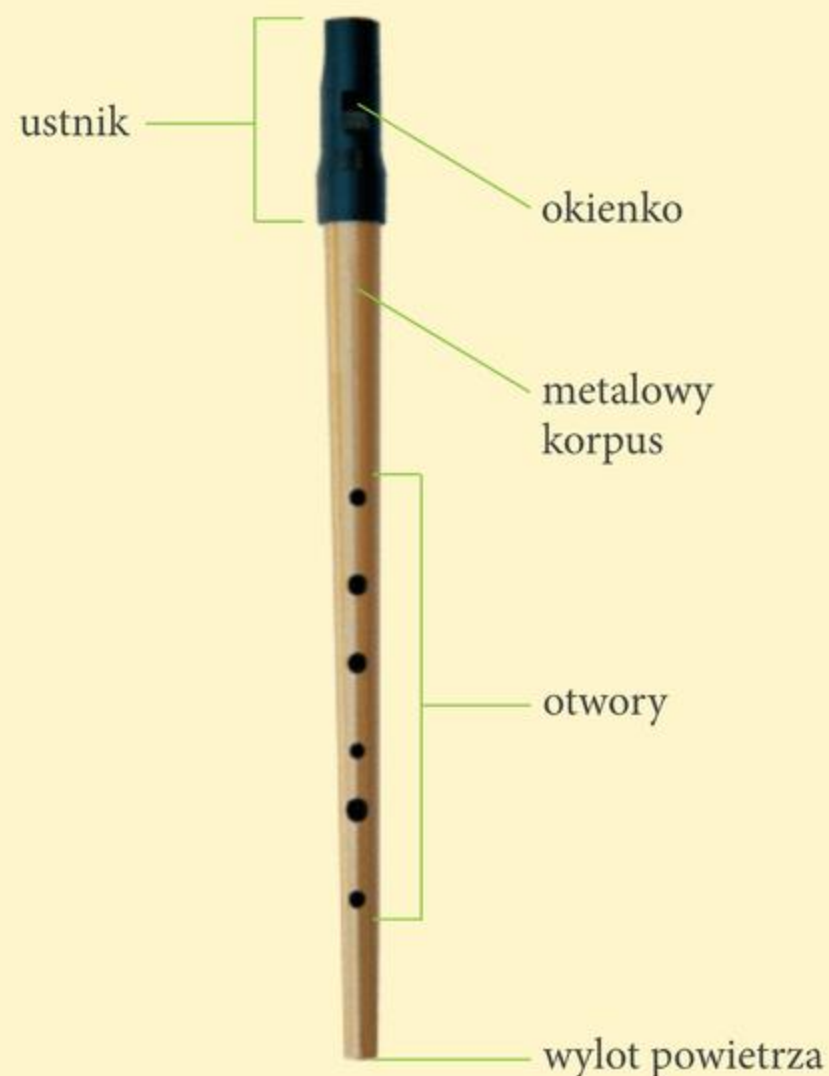
- Brzmienie flażoletu
- Irlandzka melodia taneczna *Shamrock jig* [czyt.: szemrok żig]

? Określcie nastrój i tempo melodii irlandzkiej.

Trzymanie instrumentu i ułożenie palców

Budowa flażoletu

A to ciekawe!

W 2011 r. w Dniu Świętego Patryka – patrona Irlandii – Catherine Coleman [czyt.: katrin kolman], amerykańska kosmonautka pochodzenia irlandzkiego, zagrała na flażolecie na... stacji kosmicznej. Podczas swojego występu kobieta znajdowała się w stanie nieważkości.

Tabela dźwięków na flażolecie

lewa ręka														
prawa ręka														
							+	+	+	+	+	+	+	
	d ¹	e ¹	fis ¹	g ¹	a ¹	h ¹	cis ²	d ²	e ²	fis ²	g ²	a ²	h ²	cis ³

- otwór zakryty
- otwór w połowie zakryty
- otwór odkryty
- +
 – mocniejsze dmuchnięcie

Krok 1

Zagrajcie dowolny dźwięk. Delikatnie wdmuchujcie powietrze do instrumentu – jak przy wypowiedzianiu sylaby „du” albo „tu”.

Krok 2

Wdmuchnijcie powietrze w ustnik flażoletu trochę mocniej. W ten sposób wykonacie przedęcie i uzyskacie wysoki dźwięk.

Krok 3

Zagrajcie na przemian dwa dźwięki g^1 i g^2 . W tym celu zakryjcie palcami lewej ręki trzy otwory. Aby uzyskać wysoki dźwięk g^2 (oznaczony w nutach symbolem +), należy wykonać przedęcie, czyli mocniej dmuchnąć w instrument.

Dźwięki wymagające mocnego dmuchnięcia, czyli przedęcia, w nutach i na schematach zostały oznaczone symbolem „+”.

Krok 4

Poćwiczcie grę lewą ręką i wykonajcie melodię *Marry* [czyt.: mery] *ma owieczkę*.

Marry ma owieczkę

Lowell Mason [czyt.: łołel mejson]

Krok 5

Teraz poćwiczcie grę prawą ręką i wykonajcie melodię *Marry ma owieczkę* za pomocą niższych dźwięków. Pamiętajcie, że palce lewej ręki także biorą udział w grze – przez cały czas zatykają wszystkie przeznaczone dla nich otwory.

A to ciekawe!

Druga nazwa flażoletu, „flecik polski”, nawiązuje do faktu, że instrument ten był popularny na ziemiach polskich w XVIII i XIX w.

Krok 6

Zagrajcie utwór *Żabki*. Wykorzystajcie przedęcie do wykonania dźwięków oznaczonych symbolem „+”.

Żabki

muzyka: autor nieznany

Krok 7

Wykonajcie średniowieczną melodię *Tańczący niedźwiedź*.

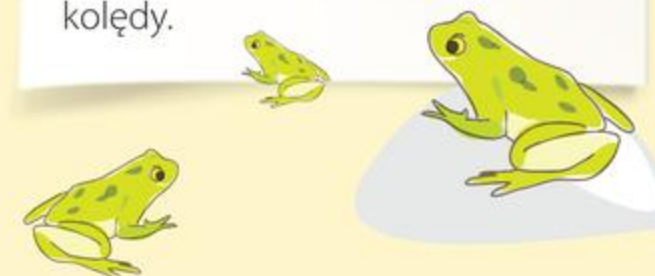
Tańczący niedźwiedź

średniowieczny taniec prowansalski

A to ciekawe!

W Poznaniu od ponad dwudziestu lat w okresie bożonarodzeniowym odbywa się impreza Śladami Trzech Króli. Biorą w niej udział szkolne zespoły flażoletowe. Uczestnicy wspólnie wykonują kolędy.

A to ciekawe!

Flażolet jest powszechnie kojarzony z tradycyjną muzyką Irlandii. W języku irlandzkim instrument ten nosi nazwę *feadóg stáin* [czyt.: fedog stejn], czyli „gwizdek cynowy”.

Krok 8

Zagrajcie melodię *Amazing Grace*¹.

Amazing Grace

John Newton [czyt.: dżon niuton]

¹ *Amazing Grace* [czyt.: emejzin grejs] – w języku angielskim: „zdumiewająca łaska”.

Mamy nadzieję, że nasz samouczek pomógł Wam zapoznać się z flażoletem i wykonać na nim pierwsze melodie. Jeśli spodobało się Wam brzmienie tego instrumentu, możecie nauczyć się innych utworów. Nuty znajdziecie w *Repertuarze dodatkowym* na końcu podręcznika.

Zapis oznacza triolę, czyli grupę rytmiczną złożoną z trzech dźwięków o równej długości. Należy je zagrać w czasie potrzebnym do wykonania dwóch ósemek.

24. Powietrzna muzyka

Zaśpiewajmy!

Orkiestry dęte

muzyka: Urszula Reczkowska, słowa: Jan Tadeusz Stanisławski

Ref. Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa,
Ni - by nic, a tak to się za - czę - ło, ni - by nic, zwy -

ra, pa, pa, pa, pa, pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
cza - jne „pa, pa, pa”, jest w o - rkie - strach dę - tych ja - kaś si - ła,

pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la, la, la, la,
bo to by - ło tak:

1. Ba - bcia sta — la na ba - lko - nie, do - łem dzia — dek de - fi - lo - wał!

Le - dwie go — u - jrza - ła, nie - o - mal — ze - mdła - ła - skra - piać trze —

— ba by - ło skro - nie. Dzia - dek z mie — jsca zmy - lił no - gę,

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Orkiestry dęte*.
- Poznamy różne zespoły muzyczne z udziałem instrumentów dętych.
- Posłuchamy utworów wykonywanych na instrumentach dętych.

Ref. Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la, la.
Niby nic, a tak to się zaczęło,
niby nic, zwyczajne „pa, pa, pa”,
jest w orkiestrach dętych jakaś siła,
bo to było tak:

1. Babcia stała na balkonie,
dołem dziadek defilował!
Ledwie go ujrzała, nieomal zemdląła –
skrapiać trzeba było skronie.
Dziadek z miejsca zmylił nogę,
pojął: czas rozpocząć dzieło!
Staął pod balkonem, huknął jej puzonem,
no i tak to się zaczęło.

Ref. Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la, la.

40 po - jał: czas _____ ro - zpo - częć dzie - lo! Sta - nął pod _____ ba - lko - nem,

46 hu - knął jej _____ pu - zo - nem, no i tak _____ to się za - czę - lo.

52 kże się spe - lni - lo. Sta - nął pod _____ ba - lko - nem,

57 hu - knął mi _____ pu - zo - nem, by mi ta _____ kże się spe - lni - lo. D.C. al Θ e poi Coda¹

63 pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la, la, la!

¹ D.C. al Θ e poi Coda – skrót utworzony od włoskiego wyrażenia *da capo al segno e poi coda* [czyt.: da kapo al seńjo e poi koda], czyli „od początku do znaku, a potem koda”. Oznacza ono, że melodię należy powtórzyć od początku do miejsca oznaczonego w nutach symbolem Θ , a następnie przejść do punktu oznaczonego „ Θ Coda”.

Niby nic, a tak to się zaczęło,
niby nic, zwyczajne „pa, pa, pa”,
jest w orkiestrach dętych jakaś siła,
bo to było tak:

2. Mama stała na balkonie,
dołem tatuś defilował!
Ledwie go ujrzała, nieomal zemdląła –
skrapiać trzeba było skronie.
Papcio z miejsca zmylił nogę,
poczuł, jak go coś natchnęło,
stanął pod balkonem, huknął jej puzonem
i tak podjął dziadka dzieło.

Ref. Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la,
Niby nic, a tak to się zaczęło,
niby nic, zwyczajne „pa, pa, pa”,
jest w orkiestrach dętych jakaś siła,
lecz ich dzisiaj brak!

3. Próżno bowiem na balkonie
czekam, by ktoś defilował,
żeby go ujrzała, nieomal zemdląła,
by mi nacierano skronie.
Żeby z miejsca zmylił nogę,
tak jak tamtym się zdarzyło,
stanął pod balkonem,
huknął mi puzonem, } *bis*
by mi także się spełniło.

Ref. Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa,
Pa, pa, pa, pa, ra, pa, pa, pa, pa, ra,
Pa, pa, pa, la, la, la, la, la, la, la, la, la!

UKŁAD RUCHOWY DO PIOSENKI ORKIESTRY DĘTE

Uwaga! Podczas odtwarzania utworu zachowujcie wyprostowaną postawę i maszerujcie w równym, miarowym, niezbyt szybkim tempie. Wykonujcie po dwa kroki w każdym takcie. Na początku ustawcie się gęsiego w dwóch rzędach. Wszystkie osoby w danym rzędzie powinny być zwrócone w tę samą stronę.

1. ZWROTKA

- ° Zróbcie 14 kroków do przodu, a następnie w 2 krokach wykonajcie zwrot do tyłu.
- ° Przymaszerujcie 14 kroków w przeciwnym kierunku, a następnie w 2 krokach obróćcie się tak, aby osoby w dwóch rzędach stanęły twarzami do siebie.

1. REFREN

- ° Zróbcie 7 kroków do przodu, tak aby rzędy zbliżyły się do siebie, a następnie minęły się prawą stroną. Na koniec wykonajcie zwrot w tył.
- ° Przymaszerujcie 7 kroków w przeciwnym kierunku, tak aby rzędy ponownie się minęły, a następnie odwróćcie się do siebie tyłem i wróćcie do ustawienia z początku refrenu.

2. ZWROTKA

- ° Zróbcie 7 kroków do przodu, tak aby rzędy oddaliły się od siebie. W kolejnym kroku osoby z jednego rzędu wykonują zwrot w prawo, a tancerze z rzędu drugiego – w lewo.

- ° Przymaszerujcie gęsiego 7 kroków do przodu, a następnie wykonajcie zwrot w bok, aby osoby z dwóch rzędów stanęły twarzami do siebie.
- ° Przejdźcie 7 kroków naprzód, tak aby rzędy zbliżyły się do siebie, a następnie obróćcie się do tyłu.
- ° Zróbcie 7 kroków do przodu, by każdy rząd powrócił na miejsce zajmowane na początku drugiej zwrotki. Na koniec obróćcie się do tyłu.

2. REFREN

Powtórzcie ruchy wykonane podczas pierwszego refrenu. W ostatnim kroku obróćcie się tak, aby ponownie ustawić się gęsiego, jak przed rozpoczęciem pierwszej zwrotki.

3. ZWROTKA

- ° Wykonajcie 32 kroki do przodu. W trakcie marszu najpierw jeden rząd skręca w prawo, a drugi w lewo, dzięki czemu powstają dwa koła. Następnie powróćcie do ustawienia

Orkiestry dęte uczestniczą w ważnych wydarzeniach i uroczystościach. Zdjęcie przedstawia Orkiestrę Dętą Ochotniczej Straży Pożarnej „Nadarzyn”. Zespół prowadzony przez Mirosława Chilmanowicza występuje w kraju i za granicą. Zdobył wiele międzynarodowych nagród i wyróżnień.

w dwóch rzędach zwróconych twarzami do siebie, tak jak przed rozpoczęciem pierwszego refrenu.

3. REFREN

Powtórzcie ruchy wykonane podczas pierwszego refrenu. W ostatnim takcie zróbcie dwa kroki w miejscu (bez obrotu w tył).

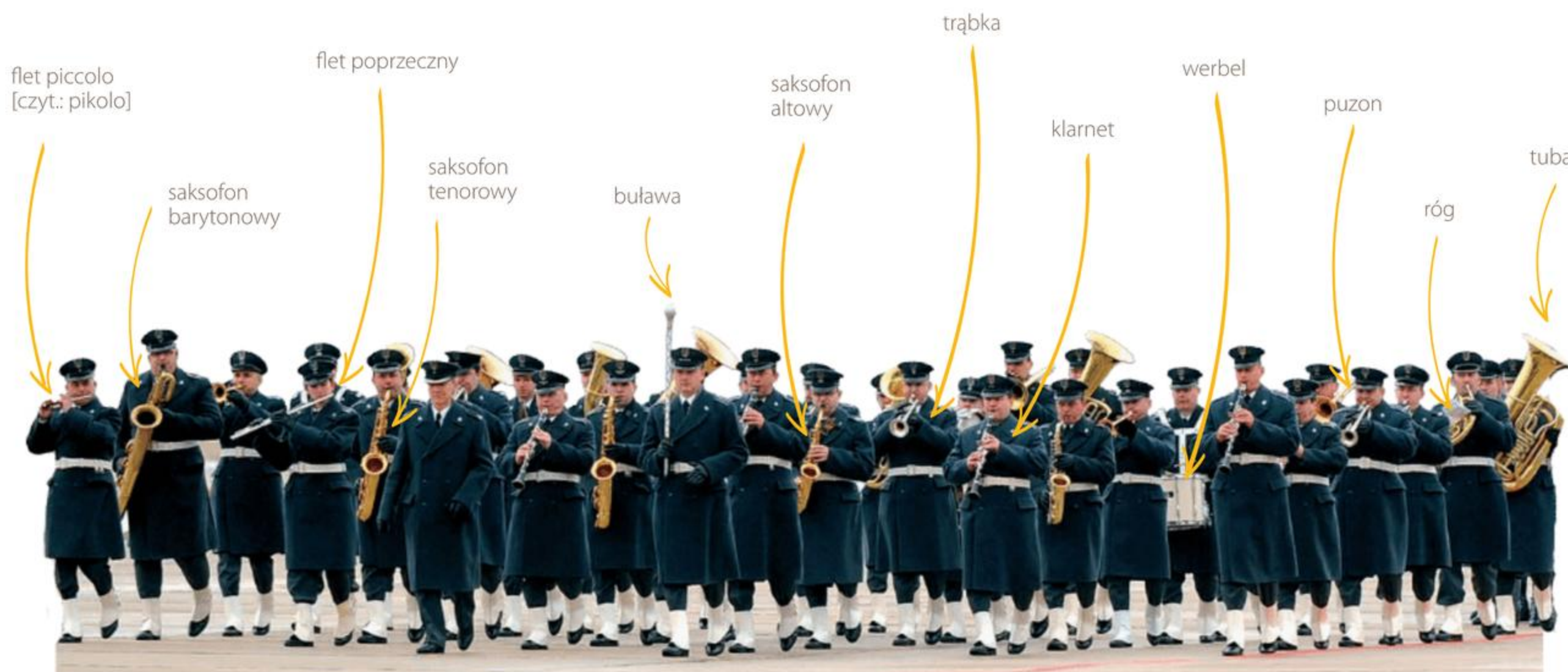
• Henry Mancini [czyt.: manczini],
Peter Gunn [czyt.: piter gan], temat z filmu
Blues Brothers [czyt.: blus braders]

? Na jakich instrumentach
 wykonano partie solowe
 w utworze?

Przedstawiciele różnych zawodów często tworzą zespoły muzyczne. Najbardziej znane są **orkiestry dęte**, w których występują pracownicy służb mundurowych, np. żołnierze, policjanci czy strażacy. Oprócz instrumentów dętych w zespołach tych są wykorzystywane także instrumenty perkusyjne: bęben, werbel czy dzwonki.

Orkiestry dęte wykonują najczęściej muzykę marszową. Często występują podczas parad organizowanych z okazji różnych oficjalnych uroczystości. W trakcie prób i koncertów zespołami takimi kieruje kapelmistrz, natomiast w czasie parady dyrygentem staje się **tamburmajor**. Prowadzi on orkiestrę, poruszając rytmicznie buławą, czyli dużą, widoczną z daleka laską.

Jedną z najbardziej znanych w Polsce orkiestr dętych jest Orkiestra Reprezentacyjna Sił Powietrznych w Poznaniu.

Instrumenty dęte mogą wejść w skład nie tylko triów czy kwintetów, lecz także nietypowych zespołów wykorzystujących instrumenty miechowe, np. akordeon.

Posłuchajmy...

- Jan Różewicz, *Szabasówka* (polka) z repertuaru Zespołu Akordeonistów Tadeusza Wesołowskiego

? Opiszcie nastrój utworu.

Trio akordeonowe może występować zarówno samodzielnie, jak i z towarzyszeniem orkiestry.

Orkiestrę mandolinową Campanella prowadzą od ponad 30 lat Anna i Adam Filipscy wraz z córką Magdaleną. Ich zespół nagrywa płyty i koncertuje w całej Europie. Od 15 lat z orkiestrą współpracuje wybitny polski oboista Tytus Wojnowicz.

Zagrajmy!

For he's a jolly good fellow¹

melodia popularna, opracowanie: Monika Gromek

The musical score is written for three flutes (red, green, and yellow) and three chromatic bells (red, green, and yellow). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The melody is simple and catchy, with a repeat sign at the end.

Partię drugiego i trzeciego fletu możecie zagrać na dzwonekach chromatycznych.

¹ For he's a jolly good fellow [czyt.: for his e dzoli gud felo] – w języku angielskim: „dobry z niego kumpel”.

Instrumenty dęte bardzo dobrze współbrzmiały z instrumentami z innych grup. Grający na nich muzycy wchodziły w skład orkiestr symfonicznych lub wykonują partie solowe z towarzyszeniem mniejszych zespołów.

25. Z dziejów muzyki – barok. Jan Sebastian Bach

Od XVII w. do połowy XVIII stulecia trwała epoka nazywana barokiem. Kompozytorzy tworzyli wówczas kunsztowną i ozdobną muzykę zgodnie z zasadami **polifonii**. Określa się tak wielogłos, w którym każdy głos wykonuje niezależną melodię, współbrzącą jednak z pozostałymi melodiami. Przykładem utworu polifonicznego jest kanon, który poznaliście w klasie piątej. W baroku powstała także nowa forma wokально-instrumentalna – **opera**. Najpopularniejszymi instrumentami epoki były organy, klawesyn i skrzypce.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę
Zaczynj od Bacha.
- Posłuchamy muzyki Jana Sebastiana Bacha.
- Dowiemy się, co to jest polifonia.
- Poznamy barokowy instrument: klawesyn.

Zaśpiewajmy!

Zaczynj od Bacha

muzyka: Zbigniew Wodecki, słowa: Janusz Terakowski

Gdy mu-sisz wstać, choć tu-lisz tak pod głó-wą o-bło-czek snu i
Gdy mu-sisz wstać, bo sło-ńce już za-wie-sza na szczy-tach wież po-
słów ty-le znasz u czo-nych ci-cho przez noc, a tu dzień wsta-je już ko-lo-
ra-nny swój szal i ru-sza cień w dłu-gi marsz, wo-kół drzew krzą-ta się pta-ków
ro-wo-wi-taj!
rze-sza-wi-taj!
Za-czynj od Ba-cha, nim sło-ńce po da-chach ze-

Gdy musisz wstać,
choć tulisz tak pod głową obłoczek snu
i słów tyle znasz uczonych cicho przez noc,
a tu dzień wstaje już kolorowo – witaj!

Gdy musisz wstać,
bo słońce już zawiesza na szczytach wież
poranny swój szal i rusza cień w długi marsz,
wokół drzew krząta się ptaków rzesza – witaj!

Zaczynj od Bacha, nim słońce po dachach
zeskoczy jak kot po nocy ćmej¹.
I zaczynj od Bacha, gdy w progu się waha
ktoś, kto winien wejść, a może nie...

bis

¹ Ćmy – dawniej: matowy, bez połysku, ciemny.

14 F d7 E(sus4) (E)

sko - czy jak kot po no - cy ćmej. 1

18 a7 d7 G G7 C(7+)

za - cznij od Ba — cha —, gdy w pro - gu się wa — ha —, ktoś,

22 F d7 E(sus4) (E) wokaliza a a7

kto wi - nien wejść, a mo - że nie — Tu, du, ru, du —,

27 d7 G G7 C(7+)

tu, ru, du, daj —, pa, ru, ba, du, du, du, daj —, tu, ru, du, du, daj —, pa, ru, ba,

30 F E(7+) d d7 E(sus4) (E)

du, du, ru, du —, du, ru, daj —, du, ru, du —, du, ru, du, du - wi - taj! powtarzać do wyciszenia

Posłuchajmy...

◦ Jan Sebastian Bach, *Suita orkiestrowa h-moll, nr 2, cz. VII Badinerie* [czyt.: badineri]

? Na jakim instrumencie zagrano partię solową utworu?

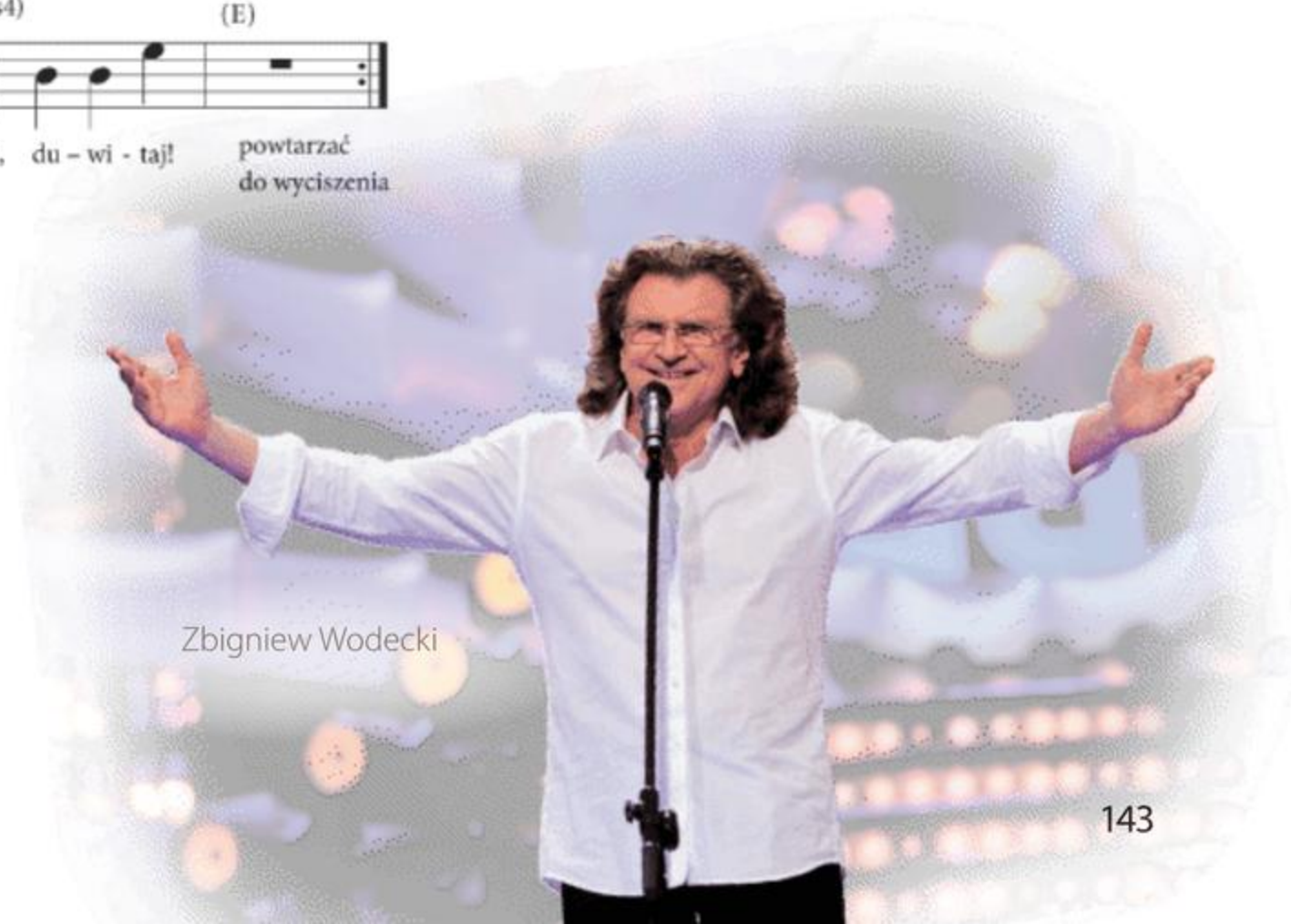
Scat²:

Tu du ru du

tu, ru, du, daj, pa, ru, ba, du, du, du, daj,
tu, ru, du, du, daj, pa, ru, ba, du, du, ru, du,
du, ru, daj, du, ru, du, du, ru, du, du - witaj!

bis

² Scat [czyt.: skat] – wykonywanie linii melodycznej z wykorzystaniem sylab, które nie układają się w słowa.

Zbigniew Wodecki

Za najwybitniejszego przedstawiciela muzyki baroku uważa się Jana Sebastiana Bacha – niemieckiego kompozytora i instrumentalistę żyjącego w latach 1685–1750. Znakomite utwory barokowe pisali również Jerzy Fryderyk Haendel [czyt.: hendel] i Antonio Vivaldi [czyt.: wiwaldi].

Zaśpiewajmy!

Piękna gama

Antoni Chlondowski

Bach był mistrzem organów. Biegle grał także na innych instrumentach, m.in. na klawesynie, skrzypcach i altówce. Ponadto słynął z tego, że znakomicie akompaniował i improwizował. Uważał, że najdoskonalszym rodzajem muzyki jest polifonia. Kompozytor tworzył dzieła wokально-instrumentalne na głosy solowe, chór i orkiestrę, m.in.: kantaty, pasje, oratoria i msze. Wśród jego licznych utworów instrumentalnych są koncerty, fugi i suity.

Fuga to polifoniczna forma muzyczna, która składa się z co najmniej 2 głosów. Najpierw jeden z nich wykonuje główną melodię utworu zwaną tematem. Następnie pozostałe głosy powtarzają temat i wprowadzają do niego różne modyfikacje. Zjawisko to nosi nazwę imitacji. Wyraz fuga oznacza po włosku „ucieczka”. Nawiązuje on do „uciekania” tematu, który przenosi się z głosu do głosu. Najbardziej rozbudowane fugi mogą mieć nawet 4 odrębne tematy.

Ćwiczenie 1

Zaśpiewajcie kanon za pomocą solmizacji.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnijcie, na czym polega polifonia w kanonie *Piękna gama*.

Posłuchajmy...

• Jan Sebastian Bach,
Koncert na dwoje skrzypiec
d-moll, cz. I Allegro

? W jaki sposób instrumenty wykorzystane w utworze prowadzą ze sobą dialog?

Najdoskonalszy kształt artystyczny fuga osiągnęła w twórczości Jana Sebastiana Bacha. Jego ostatnie dzieło, *Sztuka fugi*, zawiera zbiór utworów opartych na jednym temacie, które prezentują różne rodzaje fugi.

Do ulubionych instrumentów Jana Sebastiana Bacha należały klawesyn i organy. Klawesyn przypomina wyglądem niewielki fortepian. Należy jednak do instrumentów strunowych szarpanych. Po naciśnięciu klawisza klawesynu uruchamia się mechanizm zaopatrzony w piórko, które szarpie struny.

Klawesyn był znany od XVI w. W XVIII stuleciu został zastąpiony przez fortepian. Obecnie tego barokowego instrumentu używa się podczas wykonywania muzyki dawnej.

Wnętrze klapy klawesynu często ozdabiano malowidłami.

dwa manualy, czyli klawiatury

Klawesyn to instrument strunowy szarpany.

struny rozpięte na drewnianej ramie

Posłuchajmy...

• Brzmienie klawesynu

Jan Sebastian Bach (1685–1750) uważał organy za najdoskonalszy instrument.

Pewnego razu Jan Sebastian Bach...

W życiorysie Jana Sebastiana Bacha można znaleźć wiele ciekawych faktów. Zachowały się też liczne anegdoty na temat kompozytora. Lipski kantor słynął z humoru i wielkiej energii.

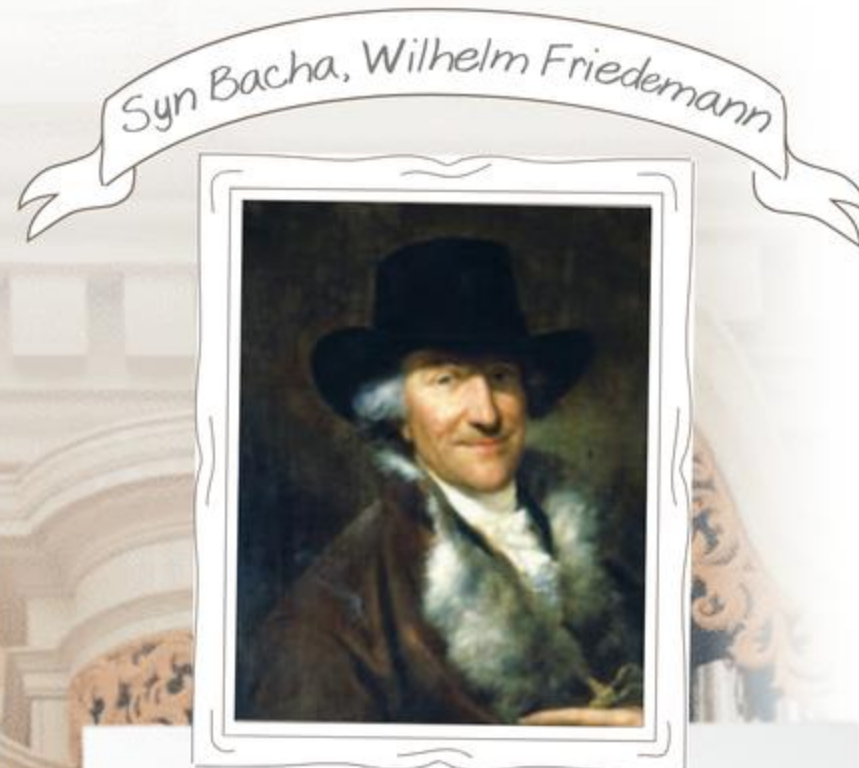
Twórczość Bacha odkryto ponownie w XIX w. przez przypadek. Pewnego dnia kompozytor Feliks Mendelssohn-Bartholdy [czyt.: mendelson bartoldi] zauważył, że mięso kupione od rzeźnika zapakowano w arkusze pokryte nutami. Odkupił od handlarza resztę papieru. Okazało się, że jest to rękopis *Pasji według Świętego Mateusza* Jana Sebastiana Bacha. W wyniku starań Mendelssohna doszło do publicznego wykonania dzieła, które publiczność przyjęła entuzjastycznie.

W latach 1703–1707 Bach pracował w Arnstadt [czyt.: arnsztat]. Pewnego razu zapragnął posłuchać gry wybitnego organisty Dietricha Buxtehudego [czyt.: ditricha bukstehudego], mieszkającego w oddalonej o czterysta kilometrów Lubece (na zdjęciu). Kompozytor poprosił przełożonych o czterotygodniowy urlop i udał się do tego miasta... pieszo. Zafascynowany umiejętnościami lubeckiego wirtuoza spędził u niego kilka miesięcy i samowolnie przedłużył urlop. Z tego powodu naraził się swoim pracodawcom i stracił stanowisko w Arnstadt.

Litery tworzące nazwisko Bach są jednocześnie nazwami dźwięków, można je więc zapisać na pięciolinii. Kompozytor zastosował takie rozwiązanie w jednym ze swoich ostatnich utworów.

Jan Sebastian Bach był dwukrotnie żonaty i miał aż dwadzieścioro dzieci. Kilku jego synów odziedziczyło po ojcu talent muzyczny. Największe nadzieje Bach pokładał w Wilhelmie Friedemannie [czyt.: fridemanie]. Zachowały się utwory, które kompozytor zapisywał w zeszycie syna, kiedy był on dzieckiem. Do dzisiaj grają je uczniowie szkół muzycznych na lekcjach fortepianu.

W dorobku Jana Sebastiana znajduje się wiele kantat religijnych i świeckich. Jest wśród nich *Kantata na przyjazd najukochańszego brata*, stworzona na cześć starszego brata i opiekuna Bacha, Jana Krzysztofa. Kompozytor napisał także *Kantatę o kawie*, poświęconą zaletom tego napoju.

Bach pracował jako kościelny kantor. Grał na organach, był nauczycielem i wychowawcą chłopców z chóru kościelnego, komponował muzykę wykonywaną podczas nabożeństw. Funkcję tę pełnił między innymi w kościele Świętego Tomasza w Lipsku, gdzie działał przez ostatnie lata życia. Z tego powodu często jest określany mianem kantora lipskiego.

Organy w kościele Mariackim w Lubecie spłonęły w 1942 r. w wyniku brytyjskiego ataku powietrznego na Stare Miasto.

Naprzeciwko ratusza w Arnstadt znajduje się pomnik Bacha.

Na początku XX w. przed wejściem do kościoła Świętego Tomasza wzniesiono pomnik Bacha.

Bach był kantorem w kościele Świętego Tomasza przez 27 lat.

MUZYCZNY SŁOWNICZEK

Polifonia – muzyka wielogłosowa, w której każdy głos wykonuje osobną melodię, współbrzmiającą z pozostałymi.

Jana Sebastiana Bacha ceniono za życia głównie jako kompozytora i organistę. Po śmierci artysty jego sława zaczęła przygasać, a wydawcy przestali publikować dzieła lipskiego kantora. Muzykę Bacha odkryto na nowo dopiero na początku XIX w.

26. Cztery pory roku z maestro Vivaldim

Do największych przebojów muzyki barokowej należą cztery koncerty na skrzypce i orkiestrę z cyklu *Cztery pory roku* autorstwa Antonia Vivaldiego. Kompozytor ułożył te utwory do wierszy malowniczo opisujących poszczególne pory roku. Teksty te są prawdopodobnie dziełem anonimowego poety, choć niektórzy uważają, że napisał je sam Vivaldi. Niektóre fragmenty koncertów z cyklu *Cztery pory roku* są powszechnie znane, ponieważ często pojawiają się w filmach, radiu, telewizji i reklamie.

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Cztery pory roku pana Vivaldiego* [czyt.: wiwaldiego].
- Poznamy muzykę Antonia Vivaldiego.
- Dowiemy się, na czym polega rywalizacja między solistą a orkiestrą w koncercie.

Zaśpiewajmy! **Cztery pory roku pana Vivaldiego**

muzyka: Remigiusz Skorwider, słowa: Mirosław Wierzbowski

The musical score is written on a single staff in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of four lines of music. The first line is an instrumental introduction. The second line begins with a measure rest marked '5' and contains the lyrics 'I. Sto - pio - ne re - szki śnie - gu, tra - wa już w zie - le - ni, świat się bu - dzi z le - ta - rgu i'. The third line begins with a measure rest marked '8' and contains the lyrics 'ze - rka za - zdro - śnie, jak ży - cio - da - jne sło - Źce ni - szczy re - szkę cie - ni'. The fourth line begins with a measure rest marked '11' and contains the lyrics 'i ro - bi mie - jsce - tej Wio - śnie! A o - na i - dzie zie - mią i'. Chord symbols (D, A, G, h) are placed above the notes in the second, third, and fourth lines.

Antonio Vivaldi [czyt.: wiwaldi]

A to ciekawe!

Wykonajcie każdą zwrotkę oddzielnie przy omawianiu poszczególnych koncertów Vivaldiego. Możecie też wybrać tylko jedną zwrotkę – poświęconą Waszej ulubionej porze roku.

1. Stopione resztki śniegu, trawa już w zieleni,
świat się budzi z letargu¹ i zerka zazdrośnie,
jak życiodajne słońce niszczy resztę cieni
i robi miejsce – tej Wiośnie!
A ona idzie ziemią i każdym swym krokiem
nowe życie rozda i z każdym się brata,
więc rządź, piękna Wiosno, i tak jak przed rokiem
poczekaj z odejściem – do Lata.

2. Słonecznym żarem spali, piorunem rozbłyśnie,
w żagle wpadnie szkwałami², pić da drzewom, kwiatom,
wykosi pola sierpniem, zerwie krwiste wiśnie.
Parne i płodne – to Lato.
Do stodół sypnie zbożem, pszczołom miód dosłodzi,
zapachnie macierzanką, makiem zaczerwieni,
bociany w świat wyprawi – nie zobaczą młodzi
wietrznej, mokrej, złotej – Jesieni.

3. Wspomnieniem zaszło Lato, płonie las barwami,
w babiego lata³ pasma zamotany Wrzesień.
Dym tańczy w kartofliskach... A tu kosz z grzybami...
I nasza złota – ta Jesień!
Jesiennym kroczy parkiem, rozściela dywany
i rozwiesza na drzewach złote baldachimy...
Nie zmieni praw Natura – ptasi sejm zwołany.
W progu wieje chłodem – już Zima.

4. Kałuże skute lodem, drzewa szron otulił,
mróz się wpycha siarczysty i zawzięcie trzyma.
To wraz z wichrem i śniegiem Vivaldiego kulig.
Gna nowa postać – to Zima.
W kożuchu białym kroczy, sypie atrakcjami.
Dni są wprawdzie już krótsze, lecz każdy radosny,
bo to ferie, bo święta, bo wór z prezentami...
Zimo, zostań! Prosimy! Do... Wiosny.

¹ Letarg – stan beczynności, bezwładu, półsnu.

² Szkwał – nagły, gwałtowny, lecz krótkotrwały wiatr wiejący na morzu lub na oceanie.

³ Babie lato – nitki pajęczyny unoszone przez wiatr w pogodne dni wczesnej jesieni.

Antonio Vivaldi (1678–1741) urodził się w Wenecji i to właśnie z tym miastem związał swoje życie. W Wenecji zdobył wykształcenie oraz pracował jako kapłan, nauczyciel i muzyk. Pierwszych lekcji gry na skrzypcach udzielał przyszłemu kompozytorowi jego ojciec.

Zagrajmy!

Wiosna, fragment

Antonio Vivaldi

Zagrajmy!

Jesień, fragment

Antonio Vivaldi

Posłuchajmy...

- Antonio Vivaldi, *Koncert g-moll na skrzypce i orkiestrę „Lato”, cz. III Presto* (fragment)

? Co ilustruje – Waszym zdaniem – muzyka Vivaldiego? Zaproponujcie tytuł dla wysłuchanego fragmentu koncertu.

A to ciekawe!

Z powodu płomienistego koloru włosów Vivaldi był nazywany „rudym księdzem z Wenecji”.

Posłuchajmy...

- Antonio Vivaldi, *Koncert f-moll na skrzypce i orkiestrę „Zima”, cz. II Largo*

? Powiedzcie, co – według Was – ilustruje muzyka.

Jako najstarszy syn Vivaldi został przez rodziców przeznaczony do stanu duchownego. W wieku 25 lat przyjął święcenia kapłańskie. Następnie podjął pracę jako nauczyciel muzyki oraz dyrygent chóru i orkiestry w jednym z czterech weneckich sierocińców. Zespoły muzyczne działające w tych instytucjach cieszyły się dużą sławą. Ich cotygodniowe występy były ważnymi wydarzeniami w życiu kulturalnym Wenecji.

Antonio Vivaldi pozostawił po sobie kilkaset utworów. Wiele z nich odkryto dopiero w XX w. i wciąż są odnajdywane kolejne. Znaczną część ogromnego dorobku kompozytora stanowią koncerty na solowy instrument i orkiestrę. Jest ich ok. 500! Vivaldiego uważa się za jednego z tych muzyków barokowych, którzy ustalili formę koncertu.

A to ciekawe!

Podobno zdarzało się, że Vivaldi przerywał mszę świętą, aby wybiec do zakrystii i zanotować melodię, która przyszła mu do głowy podczas odprawiania nabożeństwa.

Koncert

Koncert jest formą muzyczną złożoną z trzech części różniących się między sobą pod względem nastroju oraz tempa. Nazwa „koncert” pochodzi od włoskiego słowa *concertare* [czyt.: koncertare], oznaczającego „rywalizację”, „współzawodnictwo”. Wyraz ten nawiązuje do współdziałania solisty grającego na określonym instrumencie z akompaniującą mu orkiestrą – można czasami odnieść wrażenie, że wirtuoz i zespół walczą o uwagę słuchaczy.

Budowa koncertu

1. część – szybka

2. część – wolna

3. część – szybka

Antonio Vivaldi doskonale grał na skrzypcach i napisał wiele wspaniałych kompozycji na ten instrument. Tworzył jednak również koncerty na flet, obój, wiolonczelę i gitarę, a także muzykę przeznaczoną do wykonywania na mniej popularnych instrumentach, np. na mandolinie, flecie podłużnym, a nawet... na kotłach.

Posłuchajmy...

• Antonio Vivaldi, *Koncert A-dur na gitarę i orkiestrę*, RV 82, cz. III

? Na których instrumentach wykonano partie solowe, a na których – akompaniament?

27. WARSZTAT MUZYCZNY

To już wiemy!

- Instrumenty dęte dzielą się na drewniane, blaszane i miechowe.
- Flet i saksofon są zbudowane z metalu, ale zalicza się je do instrumentów dętych drewnianych ze względu na sposób wydobywania dźwięku.
- Puzon należy do instrumentów dętych blaszanych. Zamiast w wentyle jest wyposażony w suwak – rurę, którą wykonawca przesuwają, aby wydobyć dźwięki o różnej wysokości.
- W epoce baroku kompozytorzy tworzyli muzykę zgodnie z zasadami polifonii.
- Polifonia to rodzaj wielogłosu, w którym każdy głos wykonuje samodzielną melodię.
- W baroku najpopularniejszymi instrumentami były skrzypce, klawesyn i organy.
- Jan Sebastian Bach, Jerzy Fryderyk Haendel i Antonio Vivaldi byli najwybitniejszymi kompozytorami barokowymi.

Co będziemy dzisiaj robić?

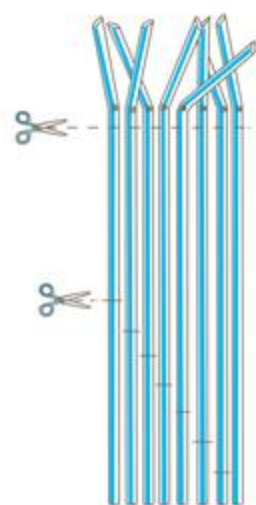
- Sprawdzimy, co już wiemy i umiemy.
- Rozwiążemy rebusy.
- Wykonamy ze słomek fletnię Pana i zagramy na niej własne melodie.
- Zaśpiewamy kanon.

Zadania warsztatowe

- ① Rozwiążcie rebusy. Uzyskane nazwy zapiszcie w zeszycie, a następnie przyporządkujcie je do odpowiednich grup instrumentów: dętych drewnianych, dętych blaszanych lub dętych miechowych.

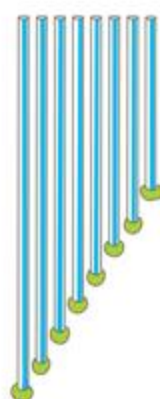
Słomkowa fletnia Pana

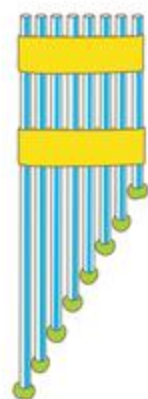
1. Przygotujcie osiem słomek do napojów. Następnie przytnijcie je tak, aby powstały rurki o różnej długości.

2. Ułóżcie rurki w kolejności od najdłuższej do najkrótszej.

3. Zalepcie plasteliną dolne odcinki słomek.

4. Za pomocą taśmy klejącej połączcie ze sobą wszystkie rurki. Miejsce sklejenia możecie zasłonić paskiem kolorowego papieru.

Na złotą nutę 🎵

Wykonajcie fletnię Pana ze słomek do napojów według podanej instrukcji. Powinny to być słomki o dość szerokim przekroju. Po zakończeniu pracy zagrajcie na gotowych instrumentach wymyślone przez siebie melodie. Odpowiedzcie, jak zmienia się wysokość dźwięku w zależności od długości rurek, w które wdmuchujecie powietrze.

- ② Przygotujcie kartki z nazwami poznanych instrumentów dętych. Ułóżcie z nich schematy przedstawiające skład kwintetu dętego, tria stroikowego i kwintetu blaszanego.
- ③ Odpowiedzcie, w jakiej epoce żyli i tworzyli Jan Sebastian Bach i Antonio Vivaldi. Na jakich instrumentach grali ci artyści?
- ④ Zaśpiewajcie kanon *Piękna gama* ze s. 144, a następnie określcie, jaki rodzaj muzyki wielogłosowej reprezentuje ten utwór.

LUDWIG VAN BEETHOVEN
BYŁ TAMTEGO DNIA
W BARDZO ZŁYM HUMORZE.

BYŁ PONURY, KIEDY RANKIEM
ZASIADŁ DO KOMPONOWANIA
NOWEJ SYMFONII...

...ORAZ
PODCZAS
SPACERU PO
WIEDEŃSKIM
PARKU.

ZE ZBOLAŁĄ MINĄ DYRYGOWAŁ ORKIESTRĄ W TRAKCIE
KONCERTU W FILHARMONII WIEDEŃSKIEJ.

SMUTEK I PRZYGNĘBIENIE NIE OPUSZCZAŁY GO NAWET
W CZASIE SPOTKANIA ZE ZNAJOMYMI MUZYKAMI,
GDY POKAZYWAŁ PARTYTURĘ SWOJEGO NOWEGO DZIEŁA...

GENIALNE
DZIEŁO!

MISTRZU! JAK ZATYTUŁUJESZ
TĘ WIELKĄ KOMPOZYCJĘ?

NADAM JEJ TYTUŁ:
„ODA DO RADOŚCI”.

Start

Urodzony: 16 lub 17 XII
1770 r.

Miasto: Bonn

Epoka: klasycyzm

Ludwig van Beethoven

Ludwig van Beethoven [czyt.: wan **betowen**] był wielkim muzycznym eksperymentatorem i wynalazcą. Jako pierwszy kompozytor wyrażał w utworach własne przeżycia i emocje, w czym wyprzedził o kilkadziesiąt lat artystów romantycznych. Beethovenowi nie wystarczały formy muzyczne ukształtowane w epoce klasycyzmu, dlatego całe życie poszukiwał innych sposobów tworzenia. Wprowadzał nowe instrumenty do orkiestr wykonujących jego kompozycje i poszerzał swoje utwory o dodatkowe części. Stosował niespotykane dotąd rytmy, barwy oraz brzmienia. Zapisywał też melodie za pomocą wymyślonych przez siebie znaków i określeń.

Siedemnastoletni Beethoven zagrał przed Wolfgangiem Amadeuszem Mozartem.

Kalendarz

Maj

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Festiwal Muzyki Filmowej w Krakowie

Konkurs Piosenki Eurowizji

Czerwiec

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

21 VI – Święto Muzyki

Lipiec

Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	N
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Pol'and'Rock Festival
[czyt.: pol end rok festiwal]

28 VII – rocznica śmierci Jana
Sebastiana Bacha

Oryginalne pomysły muzyczne Beethovena spotykały się często z niezrozumieniem publiczności. Recenzenci krytykowali artystę za stosowanie zbyt wielu uduśwień i nadmierne wydłużanie kompozycji. O IX symfonii pisano, że to dzieło chaotyczne i pozbawione wdzięku. Ostatnie utwory Beethovena, np. *Wielka Fuga*, zawierały wiele elementów zapowiadających muzykę współczesną. Nie wzbudziły jednak zainteresowania słuchaczy w XIX w.

Po śmierci Ludwiga van Beethovena w ukrytej szufladzie jego biurka odnaleziono list miłosny adresowany do „nieśmiertelnej ukochanej”. Historycy i wielbiciel muzyki próbowali ustalić tożsamość tajemniczej kobiety. Zagadka wielkiej miłości kompozytora nie została jednak rozwiązana. Wielu melomanów uważa, że Beethoven wyraził uczucie do „nieśmiertelnej ukochanej” w niektórych utworach, np. w *Bagateli fortepianowej a-moll „Dla Elizy”* oraz w II części V koncertu fortepianowego *Es-dur*.

Ciekawostka

Beethoven jest autorem być może najsłynniejszej melodii w historii muzyki. Chodzi o dramatyczny, złożony z kilku nut fragment rozpoczynający V symfonię c-moll. Do dziś jest on wykorzystywany w wielu filmach i reklamach. Sam kompozytor podobno opisał tę melodię w następujący sposób: „Tak puka przeznaczenie do bram życia”.

28. Zaśpiewajmy, zagrajmy, zatańczmy razem!

Zaśpiewajmy!

Tyle słońca w całym mieście

muzyka: Jarosław Kukulski, słowa: Janusz Kondratowicz

1. Dzień – wspo-mnie-nie la-ta, dzień – sło-ne-czne ćmy,
na-gle w tłu-mie w sa-mym śro-dku mia-sta – ty, po pro-stu – ty!
Dzień – go-dzi-na zwie-rzeń, dzień – przy twa-rzy twarz,
szu-ka pa-mięć po-plą-ta-nych ście-żek, lecz czy zna-jdzie nas _____?
Ref. Ty - le sło - rca w ca - łym mie - ście, nie wi - dzia - leś te - go je - szcze, po - patrz, o,
po - patrz! Sze - ro - ki mi u - li - ca - mi nio - są szczę - ście za - ko - cha - ni,
po - patrz, o, po - patrz! Wiatr po - ry - wa ich spo-jrze-nia, bie-gnie świa-tłem w smu-gę cie-nia.

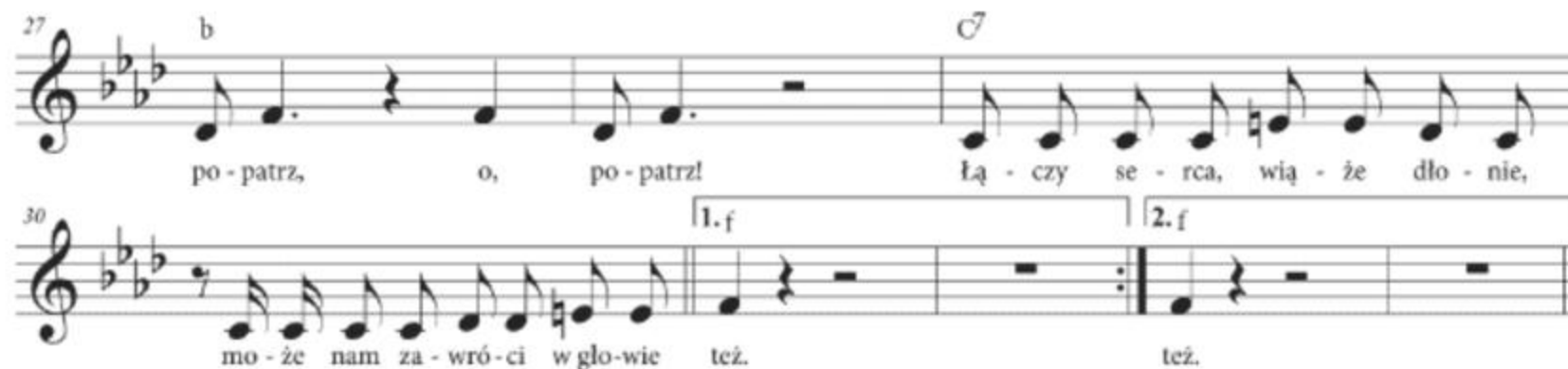
Co będziemy dzisiaj robić?

- Zaśpiewamy piosenkę *Tyle słońca w całym mieście*.
- Wspólnie zagramy, zaśpiewamy, zatańczymy i posłuchamy muzyki.

1. Dzień – wspomnienie lata,
dzień – słoneczne ćmy,
nagle w tłumie w samym środku miasta –
ty, po prostu – ty!

Dzień – godzina zwierzeń,
dzień – przy twarzy twarz,
szuka pamięć poplątanych ścieżek,
lecz czy znajdzie nas?

Ref. Tyle słońca w całym mieście,
nie widziałeś tego jeszcze,
popatrz, o, popatrz!
Szerokimi ulicami
niosą szczęście zakochani,
popatrz, o, popatrz!
Wiatr porywa ich spojrzenia,
biegnie światłem w smugę cienia,
popatrz, o, popatrz!
Łączy serca, wiąże dłonie,
może nam zawrócić w głowie też.

2. Dzień – powrotna podróż,
dzień – podanie rąk,
ale niebo całe jeszcze w ogniu,
chce zatrzymać wzrok!

bis

Ref. Tyle słońca...

Nie od dziś wiadomo, że muzyka łączy ludzi. Wspólne śpiewanie, granie, słuchanie oraz taniec dostarczają wiele radości. Dawniej ludzie częściej muzykowali razem, ponieważ spotkania, podczas których ulubione utwory wykonywano na żywo, były dla nich jedyną okazją do obcowania z muzyką. Również dziś – mimo łatwego dostępu do różnorodnych nagrań – wiele osób odczuwa potrzebę wspólnego tworzenia i odbierania muzyki, a sale koncertowe i teatry wciąż są pełne melomanów.

Żeby muzykować w zespole, nie trzeba być ani wirtuozem, ani wybitnym śpiewakiem. Wystarczy ochota do zbiorowego działania, które sprawia przyjemność i wprowadza w miły nastrój. Do muzycznych aktywności, łączących ludzi, należą m.in. zabawa przy tanecznych przebojach, rodzinne kolędowanie, rytmiczne klaskanie lub tańczenie do muzyki podczas koncertu, śpiewanie fragmentów popularnych piosenek. Uczestnicy wspólnego muzykowania czują się ze sobą dobrze – wielu artystów podkreśla, że w ich pracy największą satysfakcję daje kontakt z publicznością podczas występów na żywo.

Zagrajmy!

t'Smidje¹

zespół Laïs [czyt.: lejs]

¹ t'Smidje- [czyt.: cmitje] w języku niderlandzkim: mały kowal; popularny utwór taneczny zespołu Laïs, znany w Polsce jako *Belgijka*.

Zatańczmy

1. Dobierzcie się w pary – w każdej dwójce chwycie się za ręce. Następnie ustawcie się w kole – para za parą.
2. Zróbcie 4 kroki do przodu w rytmie muzyki, a następnie wykonajcie szybki zwrot w tył i kolejne 4 kroki – tym razem do tyłu.
3. Powtórzcie opisane kroki, tym razem poruszajcie się jednak w przeciwnym kierunku. W rezultacie każda para powróci na miejsce zajmowane na początku.
4. W każdej parze wykonajcie 2 podskoki: jeden w stronę partnera, a drugi w kierunku przeciwnym.
5. Zamieńcie się w parach miejscami i powtórzcie podskoki z poprzedniego punktu. Następnie utwórzcie nowe pary. W tym celu każdy tancerz z zewnętrznego koła chwyta za rękę osobę z pary przed sobą i przesuwa się o jedno miejsce do przodu.
6. W nowych parach powtórzcie ruchy opisane kolejno w punktach: 2, 3, 4, 2, 3 i 5.
7. Powtarzajcie cały układ i zmieniajcie partnerów dopóty, dopóki słyszycie muzykę.

Posłuchajmy...

• Johannes Brahms [czyt.: johanes brams], *Taniec węgierski nr 5*

? Na jakim instrumencie wykonano partię solową w wysłuchanym utworze?

29. Gra planszowa „Wędrujące tamburyny”

Czas na sprawdzenie i utrwalenie wiedzy, którą zdobyliście na lekcjach muzyki w ostatnich miesiącach. Zamiast tradycyjnego sprawdzianu, z reguły niezbyt przyjemnego i łączącego się ze stresem, proponujemy Wam grę planszową. W trakcie zabawy wykonacie różne zadania i przekonacie się, jak wiele informacji i umiejętności udało się Wam opanować w ciągu całego roku szkolnego. Życzymy dobrej zabawy!

Co będziemy dzisiaj robić?

- Zagramy w grę planszową.
- Utrwalimy wiedzę i umiejętności zdobyte w szóstej klasie.

Instrukcja do gry „Wędrujące tamburyny”

Cel gry: jak najszybsze przejście od pola „Start” do pola „Meta” i wykonanie zadań rozmieszczonych na planszy.

Potrzebne rekwizyty:

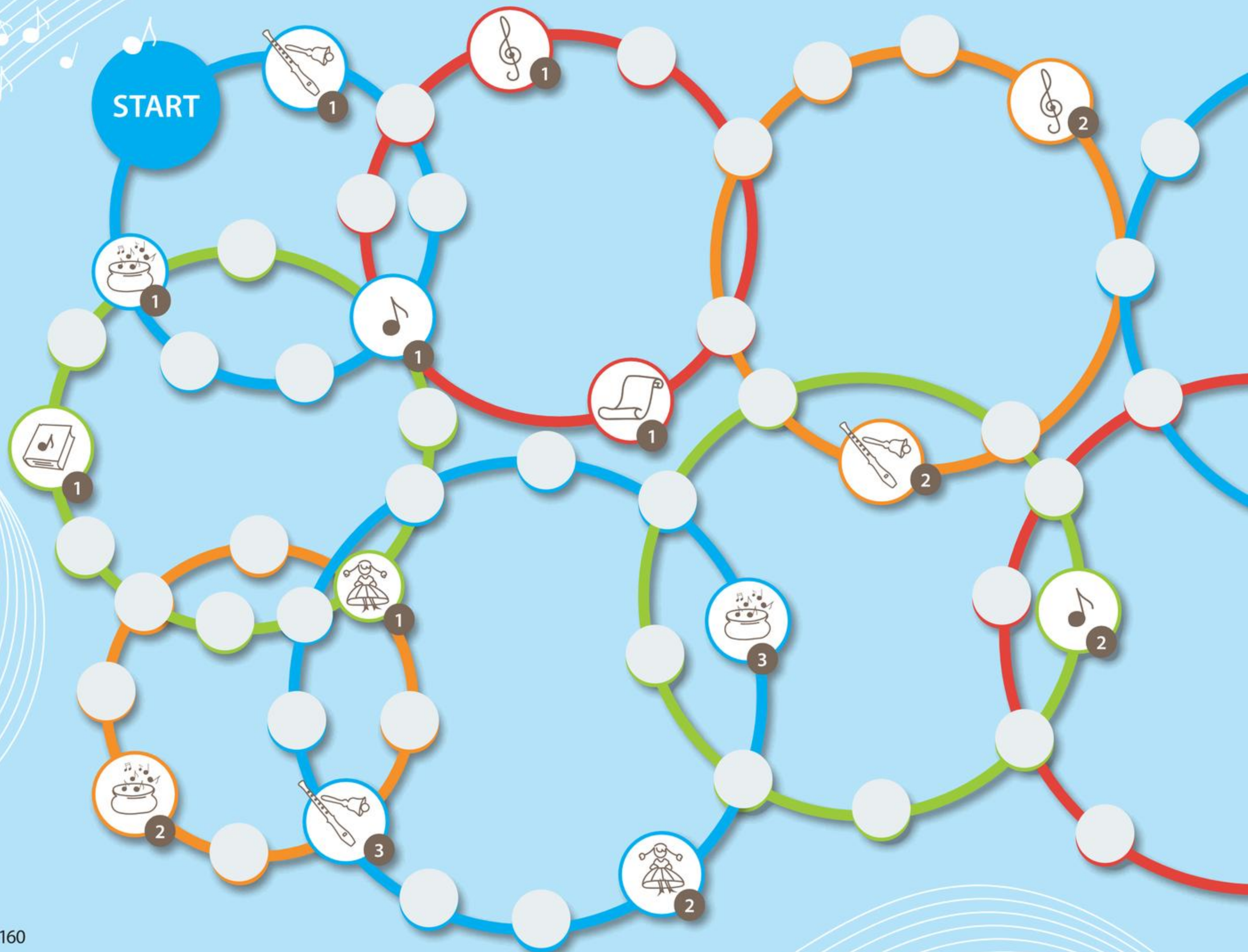
- kostka do gry,
- pionki (możecie wykorzystać zatyczki do pisaków, gumki do mazania lub inne drobne przedmioty z piórnika),
- plansza do gry (s. 160–161 podręcznika).

Opis planszy

Na planszy znajdują się rysunki przedstawiające tamburyny. Blaszki widoczne na obręczach tych instrumentów są polami, po których gracze będą przesuwali swoje pionki. Niektóre pola zostały opatrzone symbolami, które oznaczają różne dziedziny wiedzy lub konkretne umiejętności muzyczne. Każdy z tych znaków sygnalizuje, że gracz, który zatrzymał pionek na danym polu, ma do wykonania zadanie. Objasnienie symboli oraz treść poszczególnych poleceń znajdziecie na s. 162–164.

START

Zasady gry

1. Podzielcie się na 3- lub 4-osobowe grupy. Każda z nich weźmie udział w osobnej rozgrywce.
2. Przygotujcie kostkę i pionki, a następnie rozłóżcie planszę do gry.
3. Rzucajcie kolejno kostką. Każdy gracz może postawić pionka na polu „Start” dopiero wówczas, gdy wyrzuci sześć oczek. W ten sposób ustalicie kolejność ruchów w kolejce.
4. Rozpocznijcie rozgrywkę. W każdej kolejce gracze rzucają kostką, a następnie przesuwają swoje pionki w dowolnym kierunku o tyle pól, ile oczek udało im się wyrzucić.
5. Gracz, którego pionek zatrzymał się na polu z symbolem, otrzymuje odpowiednie polecenie. Jeśli nie wykona polecenia prawidłowo, straci następną kolejkę.
6. Jeśli dany pionek stanie na polu, w którym przecinają się obręcze tamburynów, gracz może zmienić kierunek ruchu i wybrać nową trasę.
7. Wygrywa ten uczestnik, którego pionek pierwszy dotrze do pola „Meta”.

Powodzenia!

Pytania i polecenia

zadania rytmiczne

1. Wystukaj rytmy kujawiaka i oberka.
2. Odczytaj schemat rytmiczny za pomocą tataizacji. Podaj tytuł piosenki góralskiej, z której pochodzi ten rytm.

3. Wyklaszcz zamieszczony rytm. Podaj nazwę grupy rytmicznej, która dwukrotnie się w nim pojawia.

**zadania
melodyczne**

1. Zaśpiewaj fragment dowolnej piosenki poznanej w klasie szóstej.
2. Wykonaj fragment znanej Ci piosenki turystycznej.
3. Zaśpiewaj melodię kanonu *Piękna gama* (s. 144) z wykorzystaniem solmizacji.

**zadania
do zagrania**

1. Zagraj podany fragment koncertu *Jesień* Antonia Vivaldiego [czyt.: wiwaldiego].

2. Wykonaj zamieszczony fragment *Etiudy E-dur* Fryderyka Chopina [czyt.: szopena].

3. Zagraj cztery początkowe takty *Humoreski* Antonína Dvořáka [czyt.: dworzaka].

zadania dotyczące elementów muzyki

1. Wymień elementy muzyki poznane w klasie szóstej.
2. Wyjaśnij, co to jest artykulacja. Wymień jej rodzaje.
3. Opisz formę ronda.

zadania z historii muzyki

1. Podaj nazwę epoki, w której tworzyli Antonio Vivaldi [czyt.: wiwaldi] i Jan Sebastian Bach. Wymień nazwy instrumentów, których wirtuozami byli wskazani kompozytorzy.
2. Odpowiedz, jaki okres nazywamy „złotym wiekiem muzyki polskiej” i dlaczego.
3. Powiedz, w którym mieście osiedlił się Fryderyk Chopin na emigracji. Wyjaśnij, czym zajmował się kompozytor w tym okresie.

zadania ze znajomości polskiej muzyki ludowej

1. Wskaż podobieństwa i różnice między kujawiakiem a oberkiem.
2. Wyjaśnij, co to jest etnografia.
3. Podaj imię i nazwisko najwybitniejszego polskiego etnografa. Przedstaw jego zasługi dla polskiego folkloru.

zadania dotyczące różnych dziedzin muzyki

1. Wymień tytuły trzech piosenek patriotycznych, wojskowych lub powstańczych.
2. Podaj nazwy wielkich widowisk muzycznych poznanych w klasie szóstej. Wymień także tytuły trzech tego typu spektakli.
3. Powiedz, czym różnią się instrumenty dęte drewniane od instrumentów dętych blaszanych.

30. Spotkajmy się na szlaku

Co będziemy dzisiaj robić?

• Zaśpiewamy piosenki *Po drodze szukam przyjaciela* i *Gdzie ta keja?*

Zaśpiewajmy! **Po drodze szukam przyjaciela**

muzyka: Jarosław Piątkowski, Krzysztof Walecki, słowa: Marek Sochacki

1. Gdy na - dcho - dzi la - to, w dro - gę ru - szam,

gnam przed sie - bie, wiatr mi gwi - źdże w u - szach.

Po - śród zie - le - ni swo - bo - dny ptak sa - mo - tny

je - ździec, dzi - ki kraj. Ref. Po dro - dze

szu - kam przy - ja - cie - la, co cel wę - dró - wki za nic ma, któ - ry nie

mu - si spać w ho - te - lach, po - lny mak

1. Gdy nadchodzi lato, w drogę ruszam,
gnam przed siebie,
wiatr mi gwiżdże w uszach.
Pośród zieleni swobodny ptak,
samotny jeździec, dziki kraj.
2. A kiedy jadę nieznaną drogą,
na szlaku czasem braknie kogoś.
Kogoś, kto lubi, tak jak ja,
poczuć przygody w ustach smak.

Ref. Po drodze szukam przyjaciela,
co cel wędrówki za nic ma,
który nie musi spać w hotelach,
pełny mak.

3. Już niestrasza burza ni ulewa.
Przy ognisku dobrze nam się śpiewa.
Tak na dwa głosy wilki dwa
próbują opisywać świat.

Ref. Po drodze szukam przyjaciela,
co lubi wróżyć z ziół i chmur,
który na nowy dom nie zbiera,
świata król.

bis

Zanim wyruszymy na wakacyjne wyprawy, zaśpiewajmy wspólnie – ostatni raz w tym roku szkolnym.

Zaśpiewajmy!

Gdzie ta keja¹?

muzyka i słowa: Jerzy Porębski

1. Gdy-by tak ktoś przy-szedł i po-wie-dział: „Sta-ry, czy masz czas? Po-trze-
bu-ję do za-ło-gi ja-kąś no-wą twarz. A-ma-zo-nka, Wie-lka Ra-fa,
o-ce-a-ny trzy. Rejs na ca-łość, rok-dwa la-ta” to po-wie-dzia-lbym... Ref. Gdzie ta
ke-ja, a przy niej ten jacht, gdzie ta ko-ja, wy-ma-rzo-na
ke-ja, a przy niej ten jacht, gdzie ta ko-ja, wy-ma-rzo-na

1. Gdyby ktoś przyszedł i powiedział:
„Stary, czy masz czas?
Potrzebuję do załogi jakąś nową twarz.
Amazonka², Wielka Rafa³, oceany trzy.
Rejs na całość, rok – dwa lata”, to
powiedziałbym...

Ref. Gdzie ta keja, a przy niej ten jacht⁴,
gdzie ta koja⁵, wymarzona w snach,
gdzie te wszystkie sznurki od tych szmat⁶,
gdzie ta brama na szeroki świat?
Gdzie ta keja, a przy niej ten jacht,
gdzie ta koja, wymarzona w snach?
W każdej chwili płynę w taki rejs,
tylko gdzie to jest, no gdzie to jest?

2. Gdzieś na dnie wielkiej szafy leży ostry nóż,
stare dzinsy wystrzępione impregnuje⁷ kurz,
w kompasie igła zardzewiała, lecz kierunek znam,
biorę wór na plecy i przed siebie gnam.

Ref. Gdzie ta keja...

12 w snach, w snach? gdzie te wszy - stkie sznu - rki od tych szmat, gdzie ta
W ka - żdej chwi - li pły - nę w ta - ki rejs, ty - lko

15 1. d A⁷ 2. d A⁷ d
bra-ma na sze-ro-ki świat? Gdzie ta gdzie to jest..., no gdzie to jest?

3. Przeszły lata zapyziałe⁸, rzęsą zarósł staw,
a na przystani czółno stało – kolorowy paw.
Zaokrągliły się marzenia, wyjałowiał⁹ step,
lecz dalej marzy o załodze ten samotny łeb.

Ref. Gdzie ta keja...

W klasie szóstej poznawaliście muzykę i jej tajniki: śpiewaliście, graliście na instrumentach, słuchaliście utworów, tańczyliście, tworzyliście własne kompozycje. Muzyka prawdopodobnie towarzyszyła Wam także po powrocie ze szkoły: rozbrzmiewała z telefonów, z odtwarzaczy MP3, z radia i telewizji. Nie zapominajcie o niej na szlakach wakacyjnych wędrówek. Muzyka może poprawiać nastrój i rozjaśniać pochmurne dni, uatrakcyjnić spotkania towarzyskie, a także pomagać w nawiązywaniu nowych znajomości.

Uczestnicy wycieczek, obozów czy kolonii poznają różne piosenki turystyczne. Śpiewają je w trakcie wspólnych podróży i w momentach odpoczynku, np. przy ognisku. Gdy potem wspominają wspólnie spędzony czas, w ich myślach rozbrzmiewają utwory, które towarzyszyły im w słoneczne dni. Życzymy Wam wielu niezapomnianych chwil podczas wakacji i wspaniałych muzycznych wspomnień po powrocie z letnich wędrówek.

¹ Keja – w żargonie marynarzy: miejsce przy nabrzeżu, w którym można przymocować linami statek lub łódź.

² Amazonka – rzeka w Ameryce Południowej, największa rzeka świata.

³ Wielka Rafa – właściwie: Wielka Rafa Koralowa, największa na świecie rafa koralowa; znajduje się w pobliżu północno-wschodnich wybrzeży Australii, na wodach Morza Koralowego.

⁴ Jacht – lekki statek z żaglem.

⁵ Koja – łóżko marynarza pod pokładem statku lub jachtu.

⁶ Sznurki od szmat – liny przy żaglach.

⁷ Impregnować – tu: pokrywać.

⁸ Zapyziały – tu: leniwy, nudny, nieobfitujący w wydarzenia.

⁹ Wyjałowić – stać się nieurodzajnym.

Dodatkowy repertuar

Zaśpiewajmy! **Raz staccato¹, raz legato² – co ty na to?**

muzyka: Monika Gromek i Michał Józwiak, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach

Lento Legato

1. By - wa, że me - lo - dia tak le - ni - wie pły - nie ni - czym wo - da w rze - ce
2. Cza - sem se - nny księ - życ...

a - lbo mgła w do - li - nie... Wło - skie o - kre - śle - nia zna mu - zy - ka na to:

Allegro Staccato

le - nto zna - czy „wo - lno”, „pły - nnie” to le - ga - to. Ref. A - le

wiedz: pio - se - nka ta i - nne też o - bli - cze ma. Dłu - żej

już nie le - ni się i a - lle - gro szy - bko mknie. A - le

to nie ko - niec zmian, bo na pe - wno sły - szysz sam: kró - tki,

Moderato

o - stry ka - żdy dźwięk. Tak sta - cca - to śpie wa się! Bo w mu -

1. Bywa, że melodia tak leniwie płynie niczym woda w rzece albo mgła w dolinie... Włoskie określenia zna muzyka na to: *lento*³ znaczy „wolno”, „płynnie” to *legato*.

Ref. Ale wiedz: piosenka ta inne też oblicze ma. Dłużej już nie leni się i *allegro*⁴ szybko mknie. Ale to nie koniec zmian, bo na pewno słyszysz sam: krótki, ostry każdy dźwięk. Tak *staccato* śpiewa się!

2. Czasem senny księżyc wolno wschodzi łukiem, jakby chciał zaśpiewać, łącząc każdą nutę... Tak jak żółw w ogródku, skuszony sałatą, sunie krok za krokiem *lento* i *legato*...

19 zy - ce tak już jest, raz spo - ko - jnie, a raz nie. Niech przy-

21 po - mni za - ko - ńcze - nie, że ró - żni - ca ma zna - cze - nie... W śre-dnim

23 te - mpie: „pam, pam, pam!” - tak sta - cca - to nu - cę wam. A po

25 chwi - li: „a a a” - bo le - ga - to też się da!

Ref. Innym razem słycać szum,
deszcz w parapet: „bum, bum, bum!”.
Stuka, pluszcze, szyby tnie,
bo *allegro* padać chce!
Tak *staccato* śpiewa deszcz...
Co to znaczy? Ty już wiesz!
Bo wyraźnie słyszysz sam
każdą kroplę: „pam, pam, pam!”.

Bo w muzyce tak już jest,
raz spokojnie, a raz nie.
Niech przypomni zakończenie,
że różnica ma znaczenie...
W średnim tempie: „pam, pam, pam!” –
tak *staccato* nucę wam.
A po chwili: „aaa” –
bo *legato* też się da!

¹ *Staccato* [czyt.: stakkato] – w języku włoskim: „odrywając, skracając”, określenie sposobu wykonywania dźwięków.

² *Legato* – w języku włoskim: „łącząc”, określenie sposobu wykonywania dźwięków.

³ *Lento* – w języku włoskim: „powoli”, określenie tempa w muzyce.

⁴ *Allegro* – w języku włoskim: „żywo”, określenie tempa w muzyce.

muzyka: Krystyna Kwiatkowska, słowa: Anna Bernat

1. Chcesz wie - dzieć, skąd _____ ten świat _____, z ja - kich gwiazd tu spadł _____,

skąd się wziął _____ księ - życ, ja i kwiat _____? Wciąż py - tasz mnie _____, a ja _____

nie wiem pra - wie nic _____, mo - że ty - lko ty _____ le, że tak pię - knie żyć _____.

Ref. Pięknie żyć - zna - czy ko - chać świat _____, pię - knie żyć - tak, jak ży - je ptak _____

pię - knie żyć - ta - ńczyć tak, jak wiatr _____, a Zie - mi ży - czyć naj _____

jak naj - dłu - ższych lat _____.

1. Chcesz wiedzieć, skąd ten świat,
z jakich gwiazd tu spadł,
skąd się wziął księżyc, ja i kwiat?
Wciąż pytasz mnie, a ja nie wiem prawie nic,
może tylko tyle, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć – znaczy kochać świat,
pięknie żyć – tak, jak żyje ptak,
pięknie żyć – tańczyć tak, jak wiatr,
a Ziemi życzyć naj, jak najdłuższych lat.

2. Chcesz znaleźć skarb
i śnić najwspanialsze sny?
Gdzie i jak? – Ty podpowiesz mi!
Jawa jak sen, jak baśń, czarodziejska nić,
jeśli mi uwierzysz, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć...

3. Chcesz wiedzieć, gdzie twój śmiech,
kiedy smutno ci,
gdzie ten klucz do zagadek drzwi.
Masz serce tak jak ja, czujesz jego rytm.
Serce podpowiada, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć...

muzyka: Mikołaj Gomółka, słowa polskie: Jan Kochanowski

1. Nie - ście chwa - łę, mo - ca - rze, Pa - nu mo - cnie - jsze - mu,
nie - ście chwa - łę, kró - lo - wie, Kró - lo - wi wię - ksze - mu.

5. Nie - ście chwa - łę, mo - ca - rze, Pa - nu mo - cnie - jsze - mu,
nie - ście chwa - łę, kró - lo - wie, Kró - lo - wi wię - ksze - mu.

Je - go ze____wszech na - świę - tsze i - mię____wy - zna - wa - jcie,

Je - go ze wszech na - świę - tsze i - mię wy - zna - wa - jcie,

9. Je - mu w ko - ście____le____świę - tym Je - go się kła - nia - jcie.

Je - mu w ko - ście - le świę - tym Je - go się kła - nia - jcie.

1. Nieście chwałę, mocarze, Panu mocniejszemu,
nieście chwałę, królowie, Królowi większemu.
Jego ze wszech¹ naświętsze² imię wyznawajcie,
Jemu w kościele świętym Jego się kłaniajcie.

2. Głos Pański deszcze leje, głos Pański grom srogi
i okrutne pobudza na powietrzu trwogi.
Pan na morzu podnosi straszne nawałności³,
głos Pański w wielkiej władze i w wielkiej możności⁴.

¹ Ze wszech – ze wszystkich.² Naświętsze – najświętsze.³ Podnosić [...] nawałności – wywoływać burze.⁴ W wielkiej władze i w wielkiej możności – ma wielką władzę i moc.

muzyka: Marcin Nierubiec, słowa: Grażyna Małkowska

Umiarkowanie

1. Dzie-jo - we bu - rze, o - jczy-zny zdra - da, za - bo - ry, klę - ski, Pie-rwsza Bry-
ga - da. Po - wrót, Pi - łsu-dski, strze-lcy, Le - gio-ny... Wo-lność, O - jczy-zna, za-bór sko-
ńczo - ny. Ref. Gdy bio - rę sta - ry a - lbum do rę - ki, kie - dy hi - sto - rii prze-wra-cam
stro-ny, po - brzmie - wa e - cho zna-nej pio - se - nki: „stos o - fia - rny, pie - cho - ta, Le -
gio-ny...”. 2. Rok o - sie - „stos o - fia - rny, pie - cho - ta, Le - gio-ny...”.

1. Dziejowe burze, ojczyzny zdrada,
zabory, klęski, Pierwsza Brygada.
Powrót, Piłsudski, strzelcy, Legiony...
Wolność, Ojczyzna, zabór skończony.

Ref. Gdy biorę stary album do ręki,
kiedy historii przewracam strony,
pobrzmiwa echo znanej piosenki:
„stos ofiarny, piechota, Legiony...”

2. Rok osiemnasty, ofiary, męstwo;
znów niepodległa Polska, zwycięstwo!
Powrót, Piłsudski, strzelcy, Legiony...
Wolność, Ojczyzna, zabór skończony.

Ref. Gdy biorę stary album do ręki...

muzyka: Andrzej Panufnik, słowa: Stanisław Ryszard Dobrowolski

Dość żywo

1. Nie zła - mie wo - lnych ża - dna klę - ska, nie strwo - ży śmia - łych ża - den
 6 trud ———, pó - jdzie - my ra - zem do zwy - cię - stwa, gdy ra - mię
 13 w ra - mię sta - nie lud ———. Ref. Wa - rsza - wskie dzie - ci, pó - jdzie - my w bój, za
 20 ka - żdy ka - mień twój, sto - li - co, da - my krew. Wa - rsza - wskie dzie - ci, pó -
 26 jdzie - my w bój, gdy pa - dnie ro - zkaz twój, po - nie - siem wro - gom gniew!

1. Nie złamie wolnych żadna klęska,
 nie strwoży¹ śmiałych żaden trud,
 pójdziemy razem do zwycięstwa,
 gdy ramię w ramię stanie lud.

Ref. Warszawskie dzieci, pójdziemy w bój,
 za każdy kamień twój,
 stolico, damy krew.
 Warszawskie dzieci, pójdziemy w bój,
 gdy padnie rozkaz twój,
 poniesiem wrogom gniew!

2. Powiśle, Wola i Mokotów²,
 ulica każda, każdy dom,
 gdy padnie pierwszy strzał, bądź gotów,
 jak w rękę Boga złoty grom.

Ref. Warszawskie dzieci...

¹ Strwoży – przestraszy.

² Powiśle, Wola i Mokotów – dzielnice Warszawy.

słowa i muzyka: Michał Zieliński

1. Z mło-dej pie-rsi się wy - rwa-ło____, w wie-lkim bó-lu i ro - zte - rce____,
 i za wo-jkiem po-le - cia - ło____ za - ko-cha-ne czy - jeś se - rce____.
 Żo-łnierz dro-gą ma - sze - ro - wał____, nad se-rdu-szkiem się u - ła - lił____,
 więc je do ple-ca - ka scho-wał____ i po-ma-sze-ro - wał da - lej____. Ref. Tę pio-
 se - nkę, tę je - dy-ną____, śpie-wam dla cie-bie, dzie - wczy-no____. Mo-że
 ta - kże jest w ro - zte-rce____ za-ko-cha-ne two - je se-rce____? Mo-że
 po - ta - je - mnie ko-chasz____ i po no - cach tę - sknisz, szło-chasz____? Tę pio-
 se - nkę, tę je - dy - ną____, śpie-wam dla cie-bie, dzie - wczy-no____.

¹ Rozterka – niepokój przed podjęciem ważnej decyzji.² Trapić – niepokoić, martwić.

1. Z młodej piersi się wyrwało,
 w wielkim bólu i rozterce¹,
 i za wojskiem poleciało
 zakochane czyjeś serce.

Żołnierz drogą maszerował,
 nad serduszkiem się uzałił,
 więc je do plecaka schował
 i pomaszerował dalej.

Ref. Tę piosenkę, tę jedyną,
 śpiewam dla ciebie, dziewczyno.
 Może także jest w rozterce
 zakochane twoje serce?
 Może potajemnie kochasz
 i po nocach tęsknisz, szłochasz?
 Tę piosenkę, tę jedyną,
 śpiewam dla ciebie, dziewczyno.

2. Poszedł żołnierz na wojenkę
 poprzez góry, lasy, pola,
 i ze śmiercią szedł pod rękę –
 taka to żołnierska dola.

I choć go trapiły² wielce
 kule, gdy szedł do ataku,
 żołnierz śmiał się, bo w plecaku
 miał w zapasie drugie serce.

Ref. Tę piosenkę, tę jedyną...

muzyka: Adam Skorupka, słowa: Wanda Chotomska

Żywo, radośnie

1. By - lo sza - ro, bu - ro, bu - ro, sza - ro - bu - ro, by - lo
smu - tno, ba - rdzo smu - tno i po - nu - ro, a tu
na - gle - a - le he - ca, a - le he - ca! I - dzie
zi - ma, wo - rek śnie - gu ma na ple - cach. Ref. Le - ci
śnieg - z dziu - ra - we - go wo - rka le - ci, le - ci
śnieg - na do - ro - słych i na dzie - ci, le - ci
śnieg - a ze śnie - giem do tej zi - my le - cą
ry - my - ta - kie bia - le jak ten śnieg! 2. A co śnieg.

1. Było szaro, buro, buro, szaroburo,
było smutno, bardzo smutno i ponuro,
a tu nagle – ale heca, ale heca!
Idzie zima, worek śniegu ma na plecach.

Ref. Leci śnieg – z dziurawego worka leci,
leci śnieg – na dorosłych i na dzieci,
leci śnieg – a ze śniegiem do tej zimy
leczą rymy – takie białe jak ten śnieg!

2. A co z zimą się rymuje? Nauszniki,
ciepłe czapki, narty, łyżwy i szaliki,
snowboardzista¹, który rymnął² na tym śniegu
i wygrzebał białe rymy dla kolegów.

Ref. Leci śnieg...

3. A jak powie z jedną panią druga pani,
że te rymy, wasze rymy, są do bani,
absolutnie, absolutnie się nie trąpcie,
tylko rymy do tej zimy prędko łapcie.

Ref. Leci śnieg...

¹ Snowboardzista [czyt.: snołbordzista].

² Rymnąć – przewrócić się.

muzyka: Michał Ciechan, słowa: Anna Bernat

Umiarkowanie szybko

1. Już ka - rna — wał jak sza - lo - ny ra - zem z na — mi ta - ńczyć
chce! Se - rpe - nty — ny i ba - lo - ny w ry - tmie po - ru -
sza - ją się —! Ref. Bo to jest rytm, ka - rna - wa -
ło - wy rytm —! Po - ry - wa w mig, nie sto - i w mie - jscu nikt —! Bo to jest
rytm, co ro - ku no - wy rytm —. Ma ty - le lat, ma ty - le
lat, co my —. Ka - rna - wa - lo - wy rytm —, ka - rna - wa - lo - wy rytm —!

1. Już karnawał jak szalony
razem z nami tańczyć chce!
Serpentyny i balony
w rytmie poruszają się!

Ref. Bo to jest rytm,
karnawałowy rytm!
Porywa w mig¹,
nie stoi w miejscu nikt!
Bo to jest rytm,
co roku nowy rytm.
Ma tyle lat,
ma tyle lat, co my.
Karnawałowy rytm,
karnawałowy rytm!

2. Tańczą okna i podłogi
w ten karnawałowy czas!
Tańczy głowa, tańczą nogi –
tańca rytm porywa nas.

Ref. Bo to jest rytm...

¹ W mig – bardzo szybko.

muzyka: Edward Pałłasz, słowa: Stanisław Karaszewski

Moderato *mp* *F*

1. Żył przed la - ty mu - zyk zna - ny, ko - mpo - no - wał, ta - lent miał,

mf *F*

ko - chał skrzy - pce i o - rga - ny i na kla - we - sy - nie grał!

9 *F* *C* *d* *C* *A*

Ref. Jan Se - ba - stian pra - co - wi - ty two - rzył fu - gi i pa - rti - ty,

13 *d* *a* *d* *a* *d* *C*

msze, so - na - ty i ka - nta - ty, o - ra - to - ria i to - cca - ty.

17 *mf* *F* *C* *g* *A*

Ko - mpo - no - wał pa - sje, fu - gi i ko - nce - rty nie za dłu - gie,

21 *d* *g* *A* *C* *C7* *rall. f*

Jan Se - ba - stian Bach! Jan Se - ba - stian Bach!

1. Żył przed laty muzyk znany,
komponował, talent miał,
kochał skrzypce i organy
i na klawesynie grał!

- Ref.** Jan Sebastian pracowity
tworzył fugi i partity¹,
msze, sonaty i kantaty,
oratoria² i toccaty³.
Komponował pasje⁴, fugi
i koncerty nie za długie,
Jan Sebastian Bach!
Jan Sebastian Bach!
2. Aż do Lipska trafił wreszcie
wielki Jan Sebastian Bach.
„Mistrzu, bądź kantorem⁵ w mieście!”,
proszą go po kilku dniach.

Ref. Jan Sebastian...

3. Bili brawo mu królowie:
Prus – Fryderyk, August Sas,
jego dzieła barokowe
dziś podziwia każdy z nas!

Ref. Jan Sebastian...

¹ Partita – cykl utworów instrumentalnych, w baroku: utworów tanecznych.

² Oratorium – utwór muzyki religijnej nawiązujący najczęściej do wydarzeń opisanych w Biblii.

³ Toccata [czyt.: tokkata] – improwizacyjny utwór muzyczny przeznaczony na instrument klawiszowy, np. organy.

⁴ Pasja – utwór religijny opowiadający o męce i śmierci Jezusa Chrystusa, zgodnie z tradycją wykonywany przed Wielkanocą.

⁵ Kantor – w Kościołach protestanckich: organista oraz muzyk kierujący chórem i wykonujący solo śpiewy i modlitwy podczas nabożeństwa.

muzyka: Dariusz Jaros, słowa: Tadeusz Szarwaryn

1. Kie - dy ty - lko o - czy o - two - rzę, za - raz pa - trzę, jak jest na
dwo-rze. Szu - kam sło - Ńca, czy dzi - siaj jest na nie - bie.

Po - tem my - cie, pie - rwsze śnia - da - nie i wska - ku - ję szy - bko w u -
bra - nie. Jak naj - szy - bciej na - prze - ciw sło - Ńcu ra - zem wy - jść. Ref. Błę - kit

nie - ba i ko - lo - ry co dzień sło - Ńce da - je mi. Kie - dy
pa - trzy na mnie z gó - ry, wte - dy ła - twiej żyć, wte - dy ła - twiej żyć. Błę - kit

nie - ba i ko - lo - ry co dzień sło - Ńce da - je mi. Kie - dy
pa - trzy na mnie z gó - ry, wte - dy ła - twiej żyć, wte - dy ła - twiej żyć.

1. Kiedy tylko oczy otworzę,
zaraz patrzę, jak jest na dworze.
Szukam słońca, czy dzisiaj jest na niebie.
Potem mycie, pierwsze śniadanie
i wskakuję szybko w ubranie.
Jak najszybciej naprzeciw słońcu razem wyjść.

Ref. Błękit nieba i kolory,
co dzień słońce daje mi.
Kiedy patrzy na mnie z góry,
wtedy łatwiej żyć, wtedy łatwiej żyć. *bis*

2. Kiedy czasem zbyt ciężkie chmury
sprawia, że świat znów jest ponury,
burza deszczem ochłodzi całą ziemię,
czekam, kiedy przejdzie ulewa,
tęcza w niebo znowu zaśpiewa,
słońce blaskiem ogrzeje całą ziemię.

Ref. Błękit nieba i kolory...

muzyka i słowa: Andrzej Starzec

1. Tu w do - li - nach wsta - je mgłą wi - lgo - tny dzień, szczy - ty o - gniem pło - ną,
sto - ki kry - je cień. Mo - kre ro - są tra - wy wy - pa - tru - ją dnia,
cie - pła, któ - re pie - rwszy sło - nica pro - mień da. Ref. Ci - cho po - tok ga - da,
gwa - rzy po - śród skał o tym de - szczy, co z chmu - ry tro - chę wo - dy dał.
Świe - rki za - pa - trzo - ne w ho - ry - zo - ntu kres gło - wy pra - gną wy - so - ko, jak na - jwy - żej wznieść.

¹ Gwarzyć – tu: opowiadać lub śpiewać o czymś.² Połoniny – łąki rosnące w Karpatach Wschodnich, w tym w Bieszczadach.³ Pokos – pas skoszonej trawy lub zboża.⁴ Serenada – tu: nastrojowy utwór muzyczny.⁵ Kaskada – tu: duże nagromadzenie czegoś.⁶ Wielki Wóz – charakterystyczna figura widoczna na nocnym niebie, tworzona przez siedem gwiazd z gwiazdozbioru Wielkiej Niedźwiedzicy.

1. Tu w dolinach wstaje mgłą wilgotny dzień,
szczyty ogniem płoną, stoki kryje cień.
Mokre rosą trawy wypatrują dnia,
ciepła, które pierwszy słońca promień da.

Ref. Cicho potok gada, gwarzy¹ pośród skał
o tym deszczu, co z chmury trochę wody dał.
Świerki zapatrzone w horyzontu kres
głowy pragną wysoko, jak najwyżej wznieść.

2. Tęczą kwiatów barwny połoniny² łąn,
słońcem wypełniony jagodowy dzban.
Pachnie świeżym sianem pokos³
pysznych traw,
owies dzwoneczkami, cisza niebu gra.

Ref. Cicho potok gada...

3. Serenadą⁴ świerszczy, kaskadami⁵ gwiazd
noc w zadumie kroczy, mroku ścieląc płaszc.
Wielkim Wozem⁶ księżyc rusza na swój szlak,
pożłocistym sierpem gasi lampy dnia.

Ref. Cicho potok gada...

Utwory na flet

Zagrajmy!

O, Tannenbaum

muzyka: Melchior Franck [czyt.: frank], na podstawie melodii ludowej

Zagrajmy!

El Noi de la Mare¹

kolęda katalońska

¹ El Noi de la Mare [czyt.: el noji de la mare].

Zagrajmy!

Karnawał w Wenecji

Jean-Baptiste Arban [czyt.: żan batist arban]

Zagrajmy!

Lambada

melodia brazylijska

Zagrajmy!

Rondo

Janusz Bogacki

The musical score is written for a single melodic line in 4/4 time. It consists of eight staves, each containing a measure number at the beginning. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and accidentals (sharps and naturals). The piece is characterized by its repetitive structure, typical of a rondo, with recurring melodic phrases. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4.

7

13

19

25

31

37

42

Zagrajmy!

Etiudka renesansowa

Monika Gromek

Three systems of musical notation, each consisting of a red and a green staff. The first system (measures 1-4) shows a melody in the red staff and a bass line in the green staff. The second system (measures 5-8) includes first and second endings. The third system (measures 9-12) continues the melody and bass line. The key signature has one flat (B-flat).

Utwory na flażolet

Zagrajmy!

Śpij, chłopczyku

kołysanka Indian z plemienia Kri¹

Zagrajmy!

Eh soom boo kawayah²

nigeryjska melodia ludowa

¹ Kri – jedno z najliczniejszych plemion indiańskich zamieszkujących północną część Stanów Zjednoczonych i Kanadę.

² Eh soom boo kawayah [czyt.: eh sum bu kułaja].

Zagrajmy!

Mo li hua¹

chińska melodia ludowa

Zagrajmy!

Chukkla, fragment²

tradycyjna melodia z rejonu Andów

¹ Mo li hua – [czyt.: molihła] w języku chińskim: „kwiat jaśminu”.

² Chukkla – [czyt.: czukla].

Zagrajmy! Tarantela neapolitańska, fragment

Zagrajmy! Tarantela neapolitańska, fragment

włoska melodia tradycyjna

Zagrajmy! **Irish washerwoman**¹

Zagrajmy! **Irish washerwoman**¹

irlandzka melodia ludowa

¹ *Irish washerwoman* [czyt.: ajrisz łoszerłumen] – w języku angielskim: „irlandzka praczka”.

Zagrajmy!

Los peces en el rio¹

hiszpańska melodia ludowa

Musical score for 'Los peces en el rio' in 2/4 time, key of D major. The score consists of four staves. The first staff starts with a flat (b) and a Fis7 chord. The second staff has a first ending (1.) and a second ending (2.). The third staff has a flat (b) and a Fis7 chord. The fourth staff has a flat (b). The score ends with a double bar line.

¹ *Los peces en el rio* [czyt.: los peces en el rijo] – w języku hiszpańskim: „ryby w rzece”.

Zagrajmy!

Oda do radości

Ludwig van Beethoven [czyt.: wan betowen]

Musical score for 'Oda do radości' in 4/4 time, key of D major. The score consists of four staves. The first staff has chords D, A, D, D, A. The second staff has chords D, A, D, A7, D. The third staff has chords A, D, A, D, A, Fis, h, E, A, D. The fourth staff has chords D, A, D, A, D. The score ends with a double bar line.

Zagrajmy!

Lulajże, Jezuniu

melodia popularna

Zagrajmy!

Jezusa narodzonego

ks. Franciszek Walczyński

Zagrajmy!

Jingle Bells¹, refren

James Pierpont [czyt.: dżejms pijerpoint]

13

Zagrajmy!

Jolly Old Saint Nicholas²

tradycyjna amerykańska piosenka bożonarodzeniowa

7

¹ *Jingle Bells* [czyt.: dżingl bels] – w języku angielskim: „dzwonią dzwonki”.

² *Jolly Old Saint Nicholas* [czyt.: dżoli old seint nikolas] – w języku angielskim: „wesoły stary Święty Mikołaj”.

Tabela chwytów na flet

Diagram showing fingerings for the first octave of the flute (C1 to C2). The diagram is organized into columns for each note. The rows represent the thumb (kciuk), left hand (lewa ręka), and right hand (prawa ręka). The legend indicates the state of the holes: solid blue dot for fully closed, blue dot with a center dot for 3/4 closed, blue dot with a horizontal line for half closed, and open circle for open.

Legend:

- – otwór całkowicie zakryty
- – otwór w 3/4 zakryty
- – otwór w połowie zakryty
- – otwór odkryty

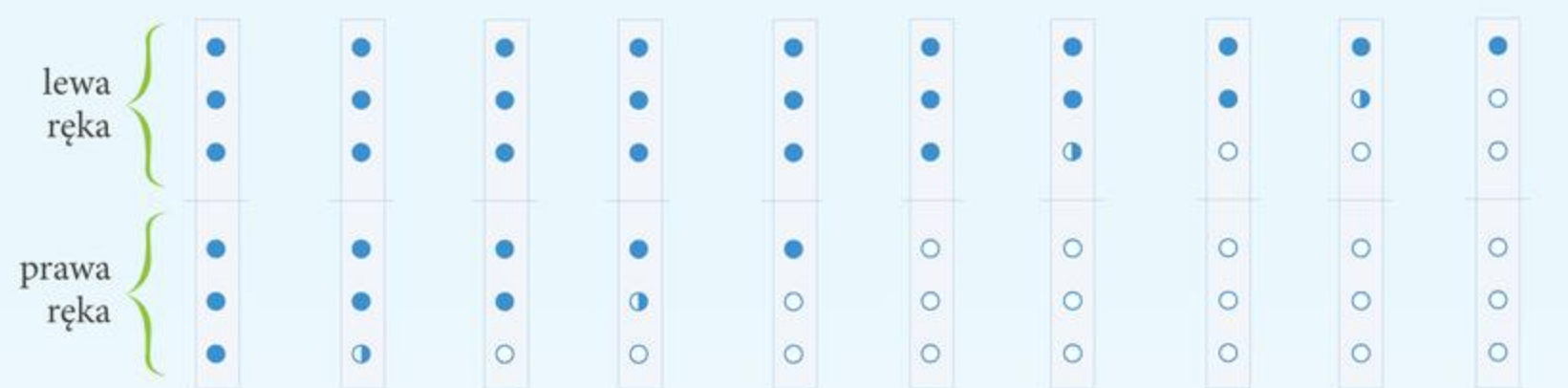
* chwyt na flecie barokowym

Notes: C¹, cis¹, d¹, dis¹, e¹, f¹, fis¹, g¹, gis¹, a¹, b¹, h¹, c²

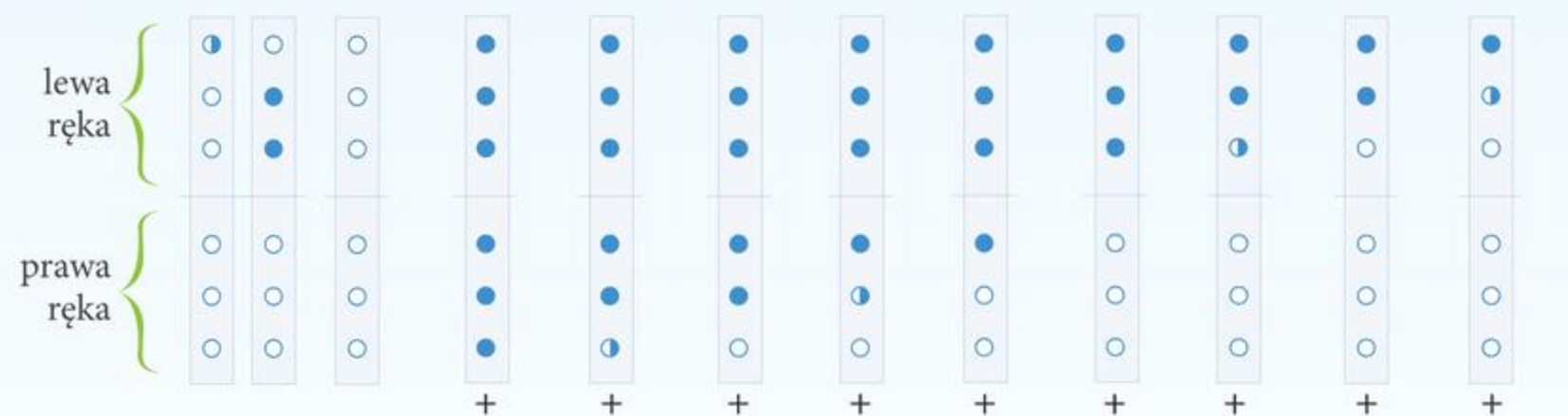
Diagram showing fingerings for the second octave of the flute (Cis² to C³). The diagram is organized into columns for each note. The rows represent the thumb (kciuk), left hand (lewa ręka), and right hand (prawa ręka). The legend indicates the state of the holes: solid blue dot for fully closed, blue dot with a center dot for 3/4 closed, blue dot with a horizontal line for half closed, and open circle for open.

Notes: cis², d², dis², e², f², fis², g², gis², a², b², h², c³

Tabela chwytów na flażolet

- – otwór zakryty
- ◐ – otwór w połowie zakryty
- – otwór odkryty
- + – mocniejsze dmuchnięcie

Źródła ilustracji: Agata Reclaf: s. 73 (kot Święty); **Archiwum Nowej Ery:** s. 25 (trójkąt), 52, 77 (Haydn), Dariusz Gdaniec s. 9 (cza-cza), 80, 85 (figury taneczne); **BE&W:** AISA/Iberphoto/Archivo de la Imagen – s. 97 (nuty), AKG Images 89 (karykatury), 145 (klawesyn), 146 (nuty, Wilhelm Friedmann Bach), Alamy – tył okładki (Moniuszko), s. 6 (Eisenach), 31 („Lutnistka”), 35 (lira), 53 (ułani), 60 (Mozart), 64 (kołodźnicy), 65, 75 (Mnozil Brass), 76 (Mendelssohn, Haydn), 82 (strój), 88 (Chopin), 95 (Valldemossa), 95 (George Sand), 102 (skansen), 107 (Kalman), 111 (tancerka, Disney On Ice), 115, 119 (kościół), 120 (muszla, didgeridoo), 123 (stroik oboju, stroik różka), 124 (stroik fagotu), 126 (ustnik puzonu, ustnik rogu, puzon basowy), 128 (organy, rejestry), 129 (Peruwiańczyk), 147 (ratusz), 154 (rycina), BE&W Stock/Dariusz Bednarek – s. 103 (Tokarnia, Mazurzyce), Bildarchiv BPK – s. 97 (koncert), Granger Collection – s. 6 (Bach), 128 (fisharmonia), Heritageimages – s. 41, 107 (Offenbach), Imagebroker/Josef Beck – s. 147 (pomnik), Imagno – s. 107 (Strauss), tył okładki (Strauss młodszy), Photo – s. 12, 68, tył okładki (Szymanowski), Universal Images Group – s. 31 („Śpiewacy”), World History Archive/IAM Ltd – s. 118 (Vivaldi), 148; **Diomedia:** F1online RM/Christian Guenther – s. 147 (kościół), Lebrecht Images – s. 35 (portatyw), LOOK/H. i D. Zielske – s. 147 (organy); **East News:** s. 145 (Bach), AKG Images – s. 36, 76 (Rimski-Korsakow), 84 (taniec), 106 (Lehar), AKG Images/Erich Lessing – s. 31 („Lutnista”), AKG Images/North Wind Picture Archive – s. 76 (Haydn), AKG/Rabatti & Domingie – s. 30 (obraz), Album Online – s. 34 (muzycy), 114 (Yoda), 154 (Beethoven), 155 (kadr), tył okładki (Beethoven), Album/Joseph Martin – s. 35 (muzykujący), Album/Miramax/David James – s. 109 (Chicago), Album/Warner Bros Pictures/Alex Bailey – s. 108 („Upiór w operze”), Archiwum Szczecińskich – s. 55 (ruiny), Bartosz Krupa – s. 139, Everett Collection – s. 89 (Truman Show), Izabela i Tomasz Kaczyński – s. 103 (Nowogród), Jolanta Jabłońska – s. 103 (Kluki), Key – s. 109 („Koty”), Laski Diffusions – s. 53 (partyzanci), Marek Bazak – s. 88 (pomnik), Muzeum Literatury – s. 102 (Kolberg), Piotr Olszanka – s. 143, Rafał Jabłoński – s. 103 (Chorzów), SPUTNIK – s. 101, TOP – s. 74 (Grupa MoCarta), TRICOLORS – s. 38, Value Stock Images – s. 64 (ozdoby na straganie), Viphoto – s. 110 (Miłość.com), Viphoto – s. 110 (scena zbiorowa); **Ewa Pietras:** s. 72 (kot Koksa); **Ewelina Baran:** s. 73 (kot Kiton); **FORUM:** Anatol Chomicz – s. 15 (Stare Dobre Małżeństwo), Archiwum Filmu – s. 113, Bartłomiej Kudowicz – s. 15 (Wolna Grupa Bukowina), Daniel Pada – s. 103 (Sanok), DEA/C. Sappa – s. 34 (trębacz), FoKa – s. 40 (Zygmunt Stary, Bona), 55 (poczta harcerska), Grzegorz Kozakiewicz – s. 33, Janusz Sobolewski – s. 56 (Syrenka), Joanna Borowska – s. 84 (taniec ludowy), Krzysztof Jarczewski – s. 106 („Baron cygański”), Krzysztof Jarosz – s. 108 („Piotruś Pan”), Krzysztof Jarosz – s. 111 (rewia), Krzysztof Kuczyk – s. 110 (Sabat), Marek Skorupski – s. 91, Maciej Jarzębiński – s. 140 (trio), Przegląd/Krzysztof Żuczkowski – s. 114 (Wojciech Kilar), PWN/Longin Wawryniewicz – s. 103 (Lednogóra), PWN/Marek Maruszak – s. 103 (Kudowa-Zdrój), PWN/W. Pokropek – s. 103 (Sierpc), Radosław Nawrocki – s. 108 (neon), TopFoto/Clive Barda – s. 35 (lutnia), Zbyszko Siemaszko – s. 40 (Zygmunt August); **FOTONOVA:** Czesław Czaplinski – s. 99; **Gallo Images Poland/Getty Images:** DEA/G. CIGOLINI/De Agostini – s. 40 (lutnia), Kristian Sekulic (RF) – okładka (obydwa zdjęcia), Alaksandar Nakic – s. 45, Alexander Koerner – s. 64 (jarmark, ludzie przy straganach), Andrew H. Walker – s. 116, Archiv Mehri/Ullsteinbild – s. 7 (czaszka), Bloomberg – s. 64 (zakupy), C. Squared Studios – s. 11, 81, 85 (drewienka), Chemistkane – s. 63, Corbis – s. 7 (Voyager), Corbis/Robbie Jack – s. 105 (Orfeusz), Corbis/Robbie Jack – s. 107 („Zemsta nietoperza”), De Agostini – s. 34 (anioły), 97 (zdjęcie), Jack Vartoogian – s. 106 („Wesoła wdówka”), nantonow – s. 39, Philip Dowell – s. 123 (rozek), Phillippe Diederich – s. 84 (Indianin), WireImage/Mike Marsland – s. 117, yasinguneyu – s. 12, Zoonar RF – s. 146 (Arnstadt); **Katarzyna Leszczyńska:** s. 8, 17, 27, 28, 29, 62, 67, 70, 72 (kot Igor), 78 (przebieraniec, królowa karnawału), 79, 82 (maska), 83 (maska, dziewczynka w masce), 92, 93, 118, 157, 166, 167; **Kwartet Obsession (dzięki uprzejmości zespołu):** s. 75 (Kwartet Obsession); **Bernadeta Sobczyńska:** s. 73 (kot Olaszek); **Maria Jarzyna/dzięki uprzejmości The Whoop Group:** s. 124 (The Whoop Group); **Narodowe Archiwum Cyfrowe:** s. 77 (Paderewski); **Orkiestra OSP „Nadarzyn”:** s. 138; **Panthermedia:** s. 15 (gitarzystka), (moneta), 87 (butelka), 96 (bazylika), 129 (butelka); **PAP:** Andrzej Rybczyński – s. 107 („Orfeusz w piekle”), CAF – s. 56 (Krahelska), Jacek Bednarczyk – s. 42, PAI/Grzegorz Rogiński, Cezary Słomiński – s. 75 (Affabre Concinui), Paweł Kula – s. 7, Paweł Supernak – s. 108 („Metro”), Piotr Polak – s. 15 (ławeczka), Tytus Żmijewski – s. 107 („Księżniczka czardasza”); **Paweł Niewiadomy:** s. 72 (kot Bąbel); **Photo Power/Bridgeman Images:** s. 94 (portret, salon), Odile Noël – s. 34 (szałamaja), ©British Library Board – s. 35 (anioł), Berko Fine Paintings – s. 89 (w salonie), Mozart Museum Salzburg – s. 61 (medalion), Newberry Library – s. 37, Thierry Martinot – s. 60 (przedstawienie); **Piotr Paterski/Tygodnik Tucholski:** s. 140 (Campanella); **POLONA/Biblioteka Narodowa:** s. 30 (psalterz), 40 (psalterz, Wacław z Szamotuł), 48; **REPORTER:** Adrian Gladecki – s. 69, Andrzej Iwańczuk – s. 74 (W. Malicki), Donat Brykczyński – s. 114 (Dębski), Eastway – s. 96 (grób), Lech Gawuc – s. 97 (statek), Mieczysław Włodarski – s. 15 (festiwal), Piotr Zajac – s. 114 (Preisner), Przemysław Pokrycki – s. 105 („Wesoła wdówka”), Stefan Maszewski – s. 110 („Wielki Szu”), Witold Rozbicki – s. 100; **Shutterstock:** s. 4, 6 (tabliczka, tło), 7 (tablet, rysik, długopis), 11 (grzechotki, bębenek), 13, 14 (góry), 15 (obozowisko), 19, 20, 21, 22 (pióro), 25 (oba), 30 (tabliczka, tablet, tło), 31 (rysik, długopis), 40 (Wawel), 47, 50, 59 (wszystkie), 60 (tabliczka, tablet), 61 (rysik, długopis), 71, 81 (guiro, grzechotki, bębenek, tancerze), 83 (serpentyń), 84 (taniec nowoczesny), 85 (bębenek), 87 (gazeta zwinięta, balon, balony, stos gazet), 88 (tabliczka – opisznik, kolorowe tło, ramka tabletu), 89 (rysik, długopis), 118 (tabliczka, tło, tablet), 119 (rysik, długopis), 121, 122 (flet wielki, klarnet, ustnik klarnetu), 123 (obój), 124 (fagot, ustnik saksofonu), 125, 126 (puzon, róg), 127 (tuba, akordeon), 128 (manualy, pedały), 130 (wszystkie), 131, 133 (wszystkie), 134, 137, 146 (filiżanka, organy), 152 (wszystkie), 154 (tabliczka, tło, tablet), 155 (długopis, rysik), 159, 161 (oba), Alaksandar Todorovic – s. 84 (Masajowie), Derrick Hudson – s. 135, Igor Sokolov/breeze – s. 22 (rondeau), Photobac – s. 152 (traktor); **Warburton Music Products:** s. 127 (ustnik); **Yamaha Music Europe GmbH Sp. z o.o.:** s. 25, 122 (flet piccolo), 124 (saksofon).

Piosenki *Ty i ja, i maj* (s. 70) i *Radosna samba* (s. 178) pochodzą z płyty *Młodzi Artyści Śpiewają*, wydanych przez Fundację Młodzi Artyści.

Utwory *Śpiewam i tańczę* (s. 104) i *Po drodze szukam przyjaciela* (s. 165) pochodzą z płyty wydanych przez Studio Pro-Media z okazji Konkursu Piosenki „Wygraj Sukces”.

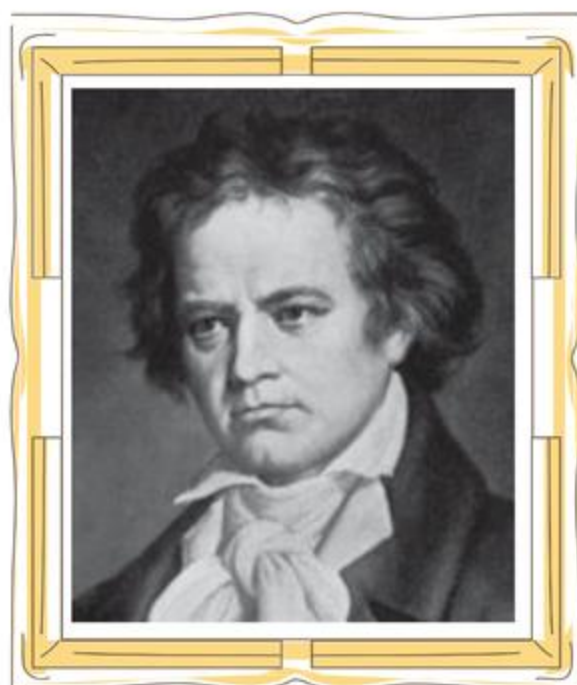
Wydawnictwo dziękuje Yamaha Music Europe GmbH Sp. z o.o. za udostępnienie zdjęć instrumentów (s. 25, 122, 124).

Wydawnictwo dziękuje za udostępnienie wizerunku: Kwartetowi Obsession (s. 75), zespołowi The Whoop Group (s. 124) oraz Dominice Garbowski i Jakubowi Kacprowiczowi (s. 9 – cza-cza, 80 – samba, 85 – salsa).

Wydawnictwo dołożyło wszelkich starań, żeby odnaleźć posiadaczy praw autorskich do wszystkich utworów zamieszczonych w podręczniku. Pozostałe osoby proszone są o kontakt z Wydawnictwem.

Imię i nazwisko	Klasa	Rok szkolny
1.		
2.		
3.		

Galeria kompozytorów

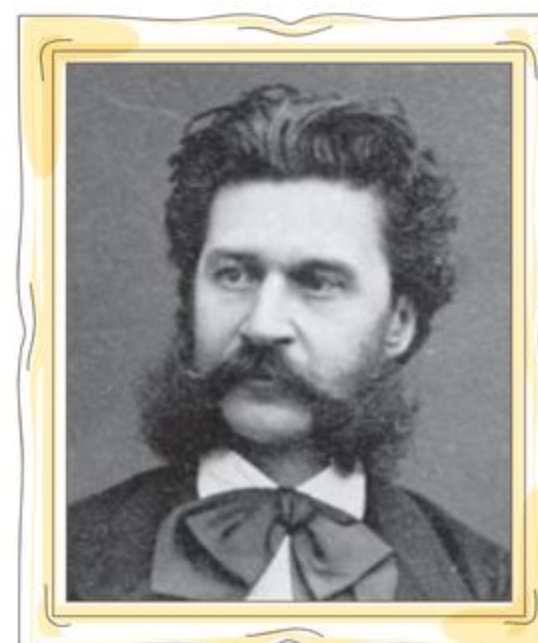
Ludwig van Beethoven
[czyt.: wan betowen] (1770–1827)

- kompozytor niemiecki, jeden z klasyków wiedeńskich
- jeden z pierwszych twórców, którzy wprowadzali do muzyki elementy typowe dla epoki romantyzmu
- formy muzyczne: symfonia, uwertura, koncert fortepianowy
- wybrane utwory: IX symfonia d-moll, Sonata księżycowa

Stanisław Moniuszko
(1819–1872)

- polski kompozytor, dyrygent, pedagog i organista
- twórca polskiej opery narodowej
- formy muzyczne: opera, balet, operetka, pieśń
- wybrane utwory: opery *Halka*, *Hrabina* i *Straszny dwór*, około 300 pieśni zamieszczonych w *Śpiewnikach domowych*

Johann Strauss [czyt.: johan sztraus] syn (1825–1899)

- kompozytor austriacki, skrzypek, dyrygent
- najslawniejszy twórca walców, autor operetek
- formy muzyczne: tańce (walc, polka), operetka
- wybrane utwory: *Nad pięknym modrym Dunajem*, *Zemsta nietoperza*, *Baron cygański*

Karol Szymanowski
(1882–1937)

- polski kompozytor, pianista, pedagog
- twórca nawiązujący do późnego romantyzmu, impresjonizmu i folkloru
- formy muzyczne: symfonia, balet, koncert, pieśń, instrumentalne formy kameralne
- wybrane utwory: balet *Harnasie*, opera *Król Roger*